

NUMMER 54

'40 ~ '45 TOEN & NU

WILLIAM MARTIN
BORN 29TH MARCH 1907
DIED 24TH APRIL 1943
BELOVED SON OF JOHN
GLYNDWYR MARTIN
AND THE LATE ANTONIA MARTIN OF
CARDIFF, WALES.
DULCE ET DECORUM EST PRO PATRIA MORI
R. I. P.

V. DE M. TORCANG.

De man die het had
kunnen zijn

PRIJS
f 6,95
B.FR. 135

'40~'45 TOEN & NU

Redactie Winston G. Ramsey

Een oorspronkelijke uitgave van Battle of Britain Prints International Ltd. 3 New Plaistow Road, Stratford Londen E 154 JA.

Voor Nederland: Uitgeverij Quo Vadis.

Postbus 3121, 3760 DC Soest

Telefoon: 02155 - 18641.

Abonnementen: Nederland f 25,50 (incl. 5% BTW).

Buitenland f 29,50. Verschijnt per kwartaal.

Verkoopprijs Nederland f 6,95. België Bfrs 135.

Het abonnement kan op elk gewenst moment ingaan en wordt automatisch verlengd tenzij binnen twee maanden vóór de vervaldatum schriftelijk is opgezegd.

Bestellingen van eerder verschenen uitgaven door storting of overmaking van het verschuldigde bedrag op postrekening 2186924 of banknummer ABN 55.36.12.875 van uitgeverij Quo Vadis in Soest of (aanzienlijk sneller) door toezending van een ondertekende bank- of girobetaalcheque met vermelding van de uitgaven die men wenst te ontvangen. Vermeerder het bedrag met f 3,- per bestelling voor bijdragen in de porti.

Advertenties: tarieven op aanvraag.

Druk: Atlas/Soest

Verkoop/distributie: Betapress b.v. Gilze

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

INHOUD NUMMER 54

DE MAN DIE HET HAD KUNNEN ZIJN

Operatie 'Mincemeat'	2
Het Public Record Office	8
De Boeken	13
De Film	14
Het Natrekken van de Aanwijzingen	15
Op Zoek naar het Mortuarium	20
Mijn vraaggesprek met Montagu	22
Conclusies	24

WRAKKENVONDST

Het Onbekende Maloelap	28
Taroa 1986	31

HET GEBEURDE HIER

De Aanval op Aarhus	42
---------------------	----

MISDAAD IN WOII

Schijnproces in Luchy	50
-----------------------	----

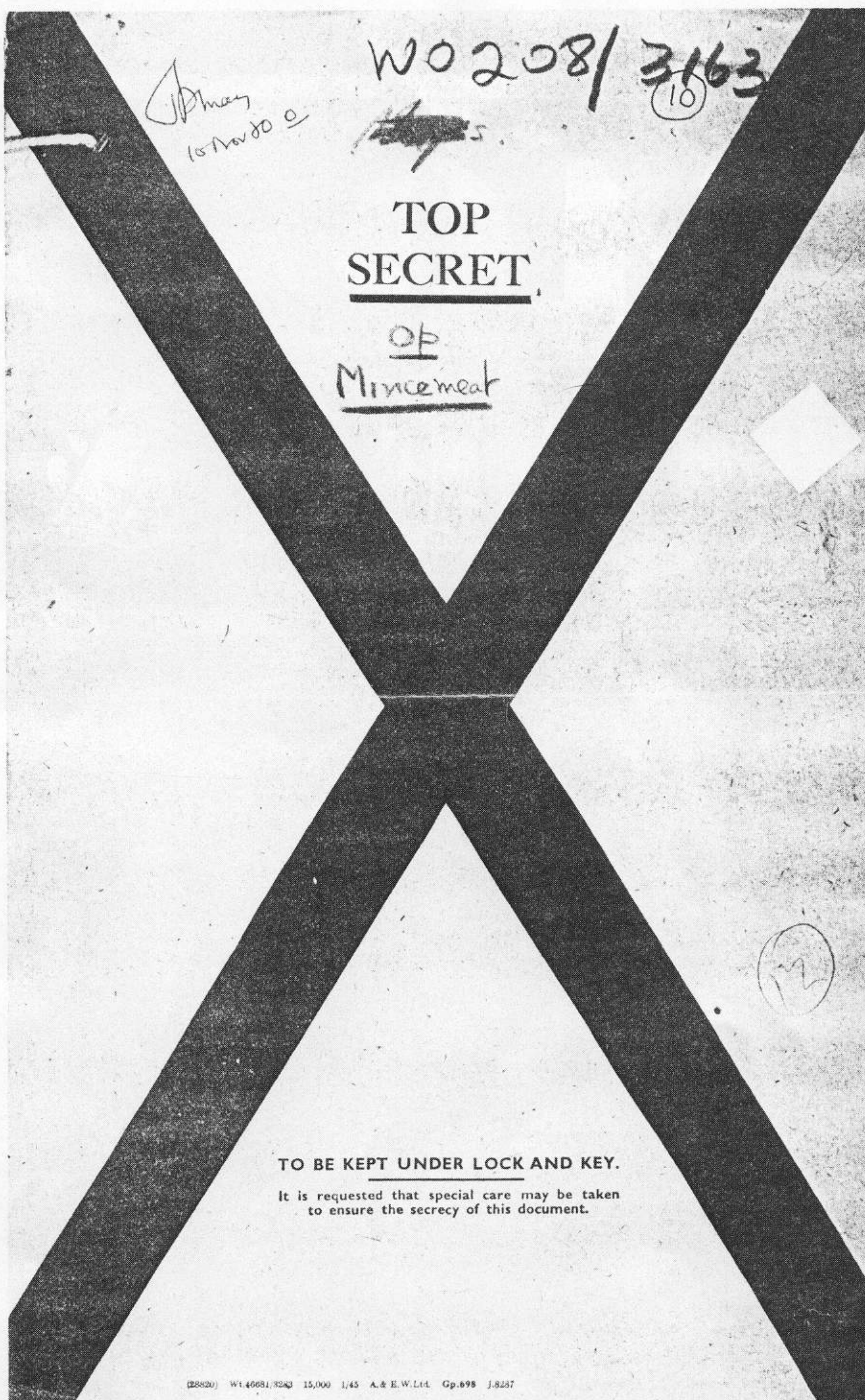
Voorplaat: Het graf op het 'Cementario de la Soledad' in Huelva in Spanje van 'tijdelijk majoor William Martin' - de 'man die nooit bestond'. (Alan Thomkins)

Middenpagina's: Een Japanse A6M2 Zero Y2-176 van 252 Marine Luchtmacht Groep in de jungle van het eiland Taroa (Atol Maloelap), behorend tot de Marshall Eilanden. (William Bartsch)

Achterplaat: Het graf van Unteroffizier Wilhelm Ross op het Duitse oorlogskerkhof in Beauvais, ten noorden van Parijs.

Verantwoording: De dank van de redactie gaat uit naar Paul Martin en Jean Hallade voor hun hulp bij het artikel 'Schijnproces in Luchy'.

Het auteursrecht van foto's voorzien van de afkorting IWM, berust bij het Imperial War Museum te Londen.

Ons onderzoek naar de achtergronden van de Operatie 'Mincemeat' [de figuurlijke betekenis van deze codenaam duidt op 'het verslaan van de vijand' (in de pan hakken), dan wel op het 'ontzenuwen' van een argument, of het 'ondermijnen' van iets waarin men gelooft], meer bekend onder de naam 'De Man Die Nooit Bestond' (The Man Who Never Was), nam een aanvang in 1976. De heer Ewan E.S. Montagu, CBE, QC, DL (Commander of the order of the British Empire), Queen's Counsel, Deputy Lieutenant maakte ons echter duidelijk dat hij het volledige copyright opeiste omdat, zoals hij zei: 'er geen andere bron is dan mijn boek waaraan het verhaal van de operatie op de meest nauwkeurige wijze kan worden ontleend'. Hij behield zich verder het recht voor alles wat over het onderwerp werd geschreven eerst 'goed te keuren', een voorwaarde waarmee elke redacteur - ook die van dit blad - moeite mee zou hebben die te aanvaarden, zelfs als de wettigheid ervan twijfelachtig zou zijn, zoals in dit geval. Geconfronteerd met het feit dat elk officieel archiefstuk ontbrak, besloten wij het verhaal te laten liggen tot een meer geschikt tijdstip. Ondertussen was Roger Morgan, onze huidige auteur van het verhaal, begonnen aan een eigen onderzoek naar de operatie en, nadat wij in 1983 met elkaar in contact waren gekomen, besloten wij onze gegevens samen te voegen. De dood van Ewan Montagu in 1985 maakte tenslotte de weg vrij onze resultaten via de drukpers naar buiten te brengen, zonder ons verder te hoeven bekommeren om z'n eis, vooraf censuur uit te willen oefenen, of anderszins het ongenoegen van de geleerde expert op onze hals te halen! Roger heeft kosten noch moeite gespaard de man zonder naam te identificeren; voordat hij stierf weigerde Montagu elke nadere uitleg en het geheim nam hij dus mee in zijn graf. Enige bevestiging uit de dossiers van MI5 zal ongetwijfeld nooit boven water komen - vandaar onze titel: 'De Man die het had kunnen zijn'.

Certified Copy of an
within the District of the

Entry of DEATH

British Vice-Consulate at Huelva

Application Number PSR 464 H

1943 DEATH within the district of the British Vice-Consulate at Huelva

No.	When and where died (1)	Name and surname (2)	Sex (3)	Age (4)	Rank, profession or occupation and claim to British nationality (5)	Residence at the time of death (6)	Signature, description, and residence of informant (7)	When registered (8)	Signature of consular officer (9)
6	First of May 1943 Found at Punta Umbria Beach drowned	William Martin	Male	36	Major of R.M.	—	—	2nd May 1943	F.K. Haselden Vice-Consul

Buried in
Cathelic
Cemetery
Huelva, sector
of San Marcos-
line No. 14 -
grave No. 46.

CERTIFIED to be a true copy of the certified copy of an entry in a Register of Deaths in the district above mentioned.

Given at the GENERAL REGISTER OFFICE, LONDON, under the Seal of the said Office, the

2nd day of April

1981.

Cons. F B 0254

This certificate is issued in pursuance of the Births and Deaths Registration Act, 1953 (1 & 2 Eliz. 2, c. 20).

Section 34 provides that any certified copy of an entry purporting to be sealed or stamped with the seal of the General Register Office shall be received as evidence of the birth or death to which it relates without any further or other proof of the entry, and no certified copy purporting to be given in the said Office shall be of any force or effect unless it is sealed or stamped as aforesaid.

CAUTION.—Any person who (1) falsifies any of the particulars on this certificate, or (2) uses a falsified certificate as true, knowing it to be false, is liable to prosecution.

DE MAN DIE HET HAD KUNNEN ZIJN

DOOR ROGER MORGAN

The Times en The Daily Telegraph van 20 juli 1985 bevatten elk de overlijdensberichten alsmede een necrologie van Ewen Montagu, terwijl enkele maanden later, op 23 oktober, een honderdtal belangstellenden een herdenkingsdienst bijwoonden in de Temple Church. In het bijzonder werd hij als rechter en als inlichtingenofficier tijdens de Tweede Wereldoorlog herdacht; z'n rol in de Operatie 'Mincemeat' kwam echter slechts kort ter sprake, hoewel dit de enige misleidingsmanoeuvre is geweest uit de oorlog die publiekelijk bekend werd en waarvan de officiële instanties toegaven dat deze had plaatsgevonden. De beslissing van de Britse regering haar in 1985 gegeven opdracht tot het samenstellen van een *Official History of Deception* vooralsnog niet te publiceren, betekent dat 'Mincemeat' nog steeds de enige operatie blijft

die enig licht werpt op dit fascinerende onderwerp. Als zodanig heb ik er dan ook een speciale studie aan gewijd.

Ik ben, met onderbrekingen, een jaar of vijf bezig geweest met het doen van onderzoek naar 'Mincemeat', en een jaar voor zijn dood had ik een vraaggesprek met Montagu. Luitenant ter zee 1e kl. Ewen Montagu van de Royal Naval Volunteer Reserve (RNVR) en kapitein-vlieger Charles Cholmondeley, waren beide liaisonofficier bij de commissie die het toezicht had op overgelopen Duitse spionnen. Zij waren ook de ontwerpers en uitvoerders geweest van het plan de Duitse Abwehr om de tuin te leiden door deze valse documenten in

handen te spelen, met de bedoeling dat zij, even voor de geallieerde landing op Sicilië, hun verdediging van het eiland zouden verzwakken door troepen vandaar naar elders over te brengen. Het bijzondere van het plan lag in de methode waarop de stukken in Duitse handen moesten vallen - via de aktentas van een aangespoeld lijk!

Dit aspect, het idee dat de Britse regering officieel een stoffelijk overschot zou vorderen, werkte op mijn verbeelding, en ik besloot, indien mogelijk, achter de identiteit te komen van degene wiens lichaam zou moeten aanspoelen en op die manier ook achter de hele geschiedenis.

'DE ROOMS-KATHOLIEKE BEGRAAFPLAATS IN HUELVA. Op dit kerkhof ligt het graf van een Brit die in de Tweede Wereldoorlog z'n land diende onder de aangenomen naam William Martin en met de verzonnen rang van majoor bij het Britse Korps Mariniers. Zijn grafsteen noemt als datum van overlijden 24 april 1943. Hij is de geschiedenis ingegaan als "THE MAN

WHO NEVER WAS". Aldus luidt de inschrijving in het register voor Spanje van de Commonwealth War Graves Commission, deel 7a. Het graf viel vroeger onder de verantwoordelijkheid van de Property Service Agency, maar is sinds 1977 over genomen door de CWGC. Het wordt nu namens deze instelling onderhouden door het Duitse consulaat in Huelva.

Een foto van de echte Montagu toen hij geplaatst was bij de Naval Intelligence Division.

der in druk te laten verschijnen; een nogal merkwuurde manier van doen. Colvin had immers een reusachtige hoop tijd gestoken in zijn onderzoek dat tenslotte leidde tot de uiteindelijke vaststelling dat er een stoffelijk overschot bestond dat als lokaas had gediend; het zou van meer onbekrompenheid hebben getuigd als men Colvin volledig had ingelicht met een verbeterde versie, het groene licht had gegeven.

Ewen Montagu, die na de oorlog weer naar de balie was teruggekeerd, werd verzocht het officiële verhaal te schrijven. Hij kreeg daarvoor drie dagen. Cholmondeley's identiteit (hij was toen waarschijnlijk nog bij MI5) werd in het verhaal verborgen achter het pseudoniem 'George'. Montagu's ervaring met het snel opstellen van pleidooien, hielp hem in een weekend in zijn cottage ten zuiden van Southampton voor de maandag-editie van *The Sunday Express* het eerste van een serie artikelen te schrijven die tussen 1 en 22 februari 1953 zouden worden gepubliceerd. Ze zouden echter wel worden voorafgegaan door een inleiding en een analyse van Colvin. De toenmalige hoofdredacteur van de krant, Howard Keeble, komt de eer toe de tot de verbeelding sprekende titel 'The Man Who Never Was' ('De man die nooit bestond') te hebben bedacht.

Aanplakbiljetten in de Londense Ondergrondse maakten vervolgens met een intrigerende afbeelding van een gezichtsloze marinier reclame voor het boek, dat sindsdien nog steeds wordt herdrukt.

Colvin, die terecht nogal wrevelig was over de gang van zaken, kreeg tenslotte twee zwaar geschoonde dossiers te zien die niets meer bevatten dan reeds in Montagu's boek stond. Bij het raadplegen ervan werd Colvin voortdurend in het oog gehouden door een functionaris van de Security Service. Wat Montagu had gedaan was moeilijk na te volgen, maar onder de titel [csThe Unknown Courier publiceerde hij, eveneens in 1953, het verhaal van z'n eigen onderzoek en de daarop volgende door hem ondervonden behandeling.

De hele geschiedenis paste precies in het genre oorlogsfilms uit de jaren vijftig, en al spoedig werd door Twentieth Century Fox begonnen aan een Anglo-Amerikaanse cinemascoopproductie in technicolor. De opnamen hiervoor werden gemaakt in Engeland en Huelva. De Amerikaanse acteur Clifton Webb speelde de rol van Montagu, terwijl diens landgenote Gloria Graham het meisje Lucy speelde die in dezelfde flat woonde als Montagu's secretaresse. Britse acteurs vervulden minder belangrijke rollen. Montagu zelf had een bijrol als generaal-majoor van de Britse luchtmacht die, met betrekking tot Montagu's evenbeeld op het witte doek, moest optreden als de advocaat van de duivel.

De film *The Man Who Never Was* werd in Londen gepresenteerd in het Carlton theater in Haymarket op 14 maart 1955, tijdens een première voor koninklijke gasten, die werd bijgewoond door de her-

togin van Kent en prinses Alexandra. Deze première stelde nog eens vast dat het verhaal niet stuk kon, noch z'n suggestieve titel. Met de carrière van beide Amerikaanse acteurs liep het echter minder vlot, en voor alle twee eindigde deze in de jaren vijftig. De BBC bezit voor Engeland nog steeds de televisierechten en zij zond de film voor het laatst nog uit in 1974. Zij schijnt de rolprent echter niet te zien als een film die de kijkcijfers tot grote hoogte opvoert, in tegenstelling tot bijvoorbeeld *Brief Encounter*, die ik nu al minstens vijf keer moet hebben gezien! Dit is bepaald jammer.

Op de belangstelling die kort na de oorlog bestond voor militaire operaties, volgde een verminderde interesse tot het moment dat de oorlogsarchieven die onder de dertig jaar regel vielen, op het punt stonden openbaar te worden. Tegen het eind van de jaren zestig volgde een vloed van onthullingen. Belangrijk in dit verband waren *The Double Cross System* van J.C. Masterman (1972) en F.W. Winterbotham's *The Ultra Secret* (1974). Eerstgenoemd boek verscheen in de Verenigde Staten om aldus de verplichting te ontlopen toestemming tot publicatie te vragen aan het Britse Defence Notice Committee. Het bevat het verhaal dat Masterman onmiddellijk na de oorlog in de vorm van een rapport schreef voor de Security Service en dat handelt over z'n voorzitterschap van het Twenty Committee. Winterbotham beschrijft in z'n boek, steunend op z'n geheugen, het breken van de Duitse 'Enigma'-code (zie *Toen en Nu* 37).

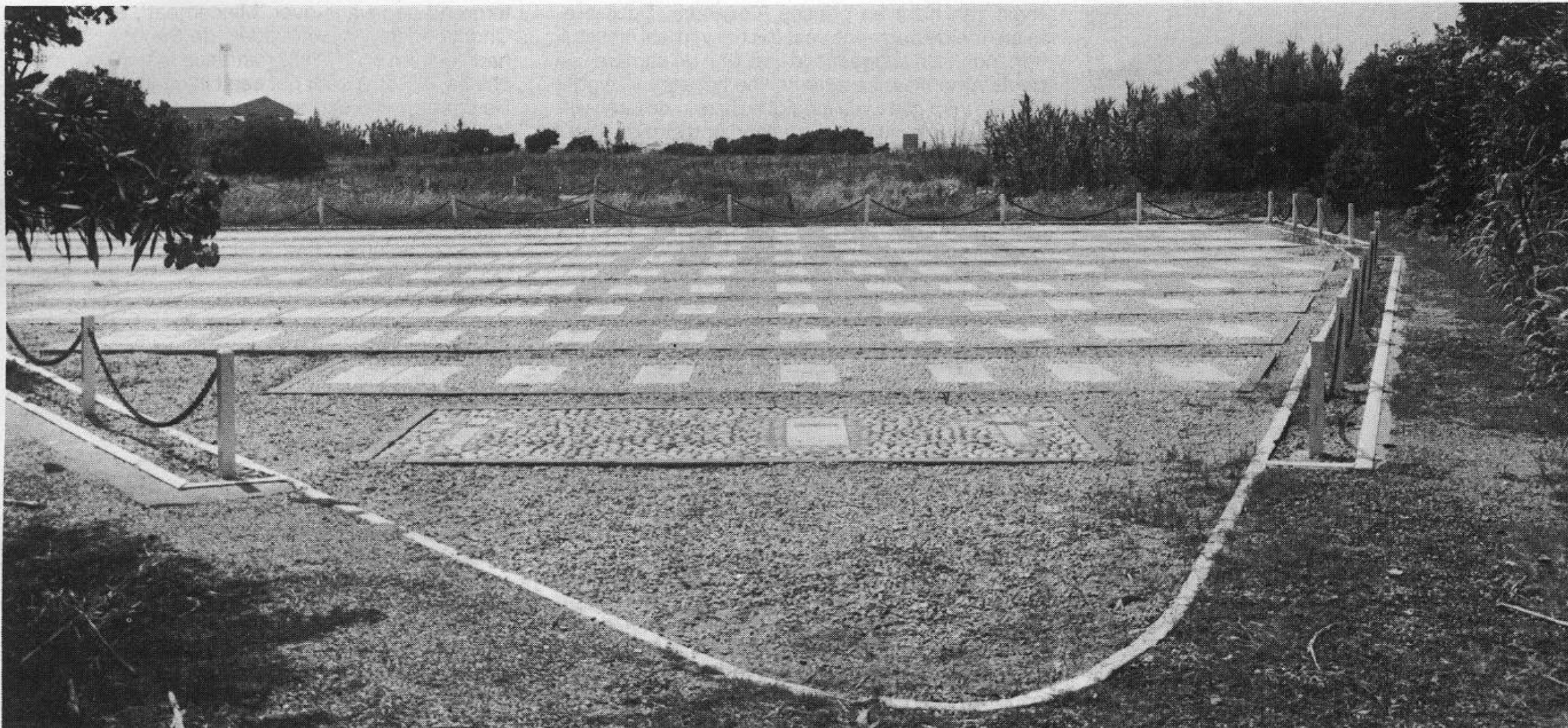
In het licht van deze onthullingen en van de andere die hierop volgden, werd het plotseling duidelijk dat veel historische analyses met betrekking tot de oorlog, een nader onderzoek vergden. En degenen die lang hun mond hadden moeten houden, konden eindelijk een tipje van de sluier oplichten. Montagu bijvoorbeeld publiceerde in 1977 een veel uitgebreider verhaal over z'n rol in de oorlog, getiteld *Beyond Top Secret U* ('U' staat hier voor 'Ultra'). Een hoofdstuk ervan geeft wat meer ach-

tergrond gegevens over 'Mincemeat', en Charles Cholmondeley, die inmiddels de Security Service had verlaten en in Wells handelde in tuinbouwma-

chines, wordt er voor het eerst in genoemd. De strategische achtergrond van de geschiedenis is al te bekend om deze en détail hier te herhalen. Nadat het vooruitzicht was ontstaan dat de Operatie Torch, met de Anglo-Amerikaanse landingen in Noordwest Afrika in november 1942, de gehele noordkust van dit werelddeel in geallieerde handen zou brengen, begonnen de Britten reeds in een vroeg stadium te overwegen hoe de geallieerde strijdkrachten daarna in het Middellandse Zee gebied zouden moeten worden ingezet. Churchill dacht in dit verband aan een veldtocht die tot doel had een aanval op de 'zachte onderbuik' van Europa - een strategie waarvan de Amerikanen overigens niet erg gecharmeerd waren. Toen met kerstmis van dat jaar de Conferentie van Casablanca plaatsvond, werden landingen op Sardinië of Sicilië in overweging genomen. Het bezit van een van de twee eilanden zou de mogelijkheid scheppen de centrale zeeroete door de Middellandse Zee uit de lucht te beschermen, en tevens vanuit zee en vanuit de lucht aanvallen uit te voeren op Italië. De keus viel tenslotte op Sicilië en toen de overwinning in Afrika zeker leek, spande Churchill zich in duidelijk te maken dat de verovering van het eiland ertoe zou leiden dat het de springplank voor een invasie van Italië moest worden. De geallieerde aanval op Sicilië nadat zij de Afrikaanse noordkust in bezit zouden hebben gekregen, was overigens een eveneens voor de Duitsers voor de hand liggende volgende stap in de geallieerde plannen. Dit zo zijnde kwam de vraag op hoe de Duitsers om de tuin zouden kunnen worden geleid. Strategische misleiding, tegen het eind van de oorlog tot grote ontwikkeling gekomen, stond toen nog in de kinderschoenen. De plannen van de afzonderlijke krijgsmacht delen werden gecoördineerd door de London Controlling Section (LCS),

Montagu in 1954 tijdens de verfilming van *The Man Who Never Was* op de set met Clifton Webb. De echte Montagu komt zelf ook even voor in de film waarin hij de rol vervulde van een luchtmacht generaal-majoor tijdens een vergadering van chefs van staven - dit idee kwam van Montagu's vrouw en had zij ontleend aan het even in beeld komen van Hitchcock in diens films. Charles Cholmondeley was de technisch adviseur, die overigens niet werd genoemd op de aftiteling. Niemand op de set wist wie hij in werkelijkheid was, hoewel op het einde van de opnamen de regisseur, Ronnie Neame, in de gaten had dat hij de echte 'George' was.

Hoewel Montagu beweert dat het idee voor 'Mincemeat' zelfstandig is ontstaan, lijkt het moeilijk te geloven dat het niet was gebaseerd op een soortgelijk incident dat in september 1942 voor de Spaanse kust had plaatsgevonden, meer dan zes maanden daarvoor. In dit geval was een Catalina FP119 van No. 119 Squadron die in de vroege morgen van 25 september was opgestegen van RAF Mountbatten, Plymouth, neergestort tijdens noodweer in de buurt van Cadiz. Buiten de zeven bemanningsleden waren er nog drie passagiers aan boord: majoor S.V. Greig, Mr G.D. Marcil en de betaalmeester luitenant James Turner van de Royal Navy. Turner had een brief van generaal Mark Clark bij zich voor de Gouverneur van Gibraltar, luitenant-generaal Noel Mason-MacFarlane, waarin deze het aanbod van de gouverneur accepteerde zijn gast te zijn in de Gouverneurswoning, voorafgaande aan de 'Torch' landingen in Noord-Afrika - de vastgestelde datum daarvan stond in de brief. Generaal Eisenhower was uitermate bezorgd toen vast kwam te staan dat de Spanjaarden de dode lichamen van Turner en sergeant Edwards Roberts, de boordwerktuigkundige,

uit zee hadden opgevisst. De brief werd uiteindelijk wel teruggestuurd, naar het leek ongeopend, maar de overeenkomst met de operatie 'Mincemeat' is wel heel opvallend en kan haast niet op toeval berusten. Vijf van de bemanningsleden werden geborgen en overgebracht naar Gibraltar: de piloot, tweede luitenant-vlieger Thomas Wright; boordwerktuigkundige, sergeant Edward Roberts; tweede piloot, sergeant-vlieger Harry Nuttali; sergeant Alex Watt en boordschutter, sergeant-majoor-vlieger Lesley Marjoram. Allen kregen op 3 oktober een zeemansgraf, behalve Roberts en Wright die al op 28 september begraven werden op de begraafplaats North Front. Majoor Greig en Mr Marcil werden pas op 7 oktober gevonden. Een raadsel blijft bestaan: in officiële documenten staat dat luitenant Turner in zee is begraven, terwijl een cryptisch na-oorlogs memo beweert dat er maar twee stoffelijke overschotten werden geborgen en dat Turner werd 'vermist op zee'. Nu staat in het register van de CWGC betreffende North Front dat luitenant Turner ligt begraven in perceel 2 (boven), gezamenlijk graf 2, rij E (6e rij achter helemaal links).

nieuw opgericht in juni 1942 en nog zonder ervaring. LCS stond onder leiding van het Hoofd van de Afdeling Misleiding van de Vijand (Controller of Deception), kolonel L.C. Bevan. (Na de dood van Dennis Wheatly, een der leden van LCS, verscheen van zijn hand postuum een geschiedenis van deze Sectie, getiteld: *The Deception Planners*). Naarmate de maanden verstreken begon LCS van een coördinerend orgaan een instelling te worden die zelf met plannen kwam. De belangrijkste werktuigen om dit soort misleiding te plegen waren de overgelopen Duitse agenten. Zij vielen onder het Twenty Committee dat in januari 1941 was opgericht en dat elke woensdagmiddag vergaderde op het hoofdkwartier van MI6 in St James's Street 58. Het getal 'Twenty' in de naam van het comité moet men lezen als twintig in Romeinse cijfers 'XX', een afkorting voor 'double-cross' of 'double-X', de Engelse uitdrukking voor dubbelspel, misleiding enz. Officieel wordt nog steeds beweerd dat geen Duitse agenten heimelijk in Groot-Brittannië opereerden. Zij werden of geëxecuteerd als hun gevangenneming publiekelijk bekend werd (zie *Toen en Nu* 11), of zij weigerden samen te werken, of zij werden onder toezicht naar Duitsland teruggezonden (39 effectieve langdurig werkzame agenten). In een televisie interview met Montagu sprak deze heftig tegen dat volgens Leonard Mosley in diens boek *The Druid* (z'n 26e publicatie), een SS-agent (niet hetzelfde dus als een normale Abwehr-agent) erin was geslaagd uit het netwerk te ontsnappen. Volgens de beschrijving die Montagu gaf van de wording van het idee in *The Man Who Never Was* (echter niet vermeld in *Beyond Top Secret U*), spruitte het voort uit een discussie die enkele maanden eerder plaatsvond dan het moment waarop het probleem aan de orde werd gesteld hoe men de Duitsers inzake Sicilië zou kunnen misleiden. De desbetreffende discussie ging om de vraag of een bepaald Duits bericht echt was of een valstrik. Cholmondeley was daarop met het idee gekomen de Duitsers ertoe te brengen een misleidingsoperatie op touw te zetten om zo hun methodes te kunnen bestuderen. Om hen daartoe uit te lokken zou in bezet Frankrijk per parachute

een dode agent met een radiozender moeten worden gedropt. Volgens Montagu kreeg hij plotseling een ingeving toen 'wij' (later in *Beyond Top Secret U* schreef hij openlijk over het Twenty Committee) ons bezig hielden met het probleem 'Sicilië' en hij kwam met het idee in Spanje een lijk te laten aanspoelen met vervalste documenten, alsof het een der inzittenden was geweest van een vliegtuig dat in zee was terecht gekomen. Spanje was officieel neutraal, maar in feite pro-Duits; het lijk zou niet nauwkeurig door de Duitsers kunnen worden onderzocht, maar er bestond een redelijke zekerheid dat dit wel het geval zou zijn met de documenten die op het stoffelijk overschot zouden worden gevonden.

Het idee noch het gebruik van het lichaam van een dode voor een dergelijk doel was echter nieuw. In augustus 1942 had namelijk 'A' Force (misleidingsoperaties in het Midden-Oosten), voorafgaand aan de slag bij Alam Halfa, een valstrik voor de Duitsers gelegd door hun een kaart in handen te spelen met gebruikmaking van een lijk. Dit stoffelijk overschot had men geplaatst in een opgeblazen verkenningervoertuig waar de Duitsers tegenop zouden lopen, en dat zich bevond in een mijnenveld tegenover de 80e Lichte Divisie, even ten zuiden van Quaret el Abd. In z'n handen had hij een kaart van andere, fictieve mijnenvelden, waardoor Rommel's tanks door een gebied met stuifzand werden geleid waarin zij vastliepen. Verteld wordt dat het stoffelijk overschot dat van de majoor Smith was, wiens aktentas werd doorzocht door de Duitse Condormissie toen de majoor in Zamalek zich vermaakte met de buikdanseres maidemoiselle Aekmet Fahmy, aan boord van haar woonboot die in de Nijl was afgemeerd. In september 1942 stortte buiten Cadiz een Catalina-vliegboot in zee met aan boord de luitenant- betaalmeester van de Royal Navy, James Hadden Turner die een koeriersmissie vervulde. Zijn lijk werd door de Spanjaarden geborgen nadat het was aangespoeld op het strand van Tarifa. In de binnenzak van z'n jas bevond zich een brief van generaal Mark Clark aan de gouverneur van Gibraltar, waarin namen voorkwamen van Franse agenten in Noordafrika, alsmede de mede-

deling dat de operatie 'Torch' op 4 november 1942 zou beginnen. Uiteindelijk zouden de landingen op de Afrikaanse noordkust aanvangen op de achtste van die maand. De plaatselijk bevelhebber der zeemacht in Cadiz gaf de Britten het stoffelijk overschot terug met de brief nog in de binnenzak die blijkbaar niet was geopend. Een team deskundigen, overgekomen uit Engeland, stelde daarna vast dat de brief niet was geopend zodat de operatie inzake de landingen in Noordafrika niet was gecompromitteerd. De betaalmeester werd begraven in Gibraltar, maar voor de rest van de oorlog kwam hij nog wel voor in de naamlijst van de Britse marine. Dit voorval werd verward met 'Mincemeat' toen Colvin tien jaar later Spanjaarden en Duitsers over deze kwestie ondervroeg, wat verklaart dat in zijn verhaal bepaalde aspecten wat misleidend zijn.

Op een brief van de redacteur van de Engelse uitgave van *Toen en Nu*, antwoordde Montagu in november 1976 dat hij en z'n collega's het idee, een drijvend dood lichaam te gebruiken, reeds hadden bedacht voordat het voorval met Turner plaatsvond, en dat dit incident hen niet had 'ontmoedigd'. Het leek echter enigszins gewaagd een list toe te passen die in grote trekken overeenkomst vertoonde met die waarmee de Duitsers in de woestijn waren misleid, en met het incident bij Cadiz, in het bijzonder omdat de Spaanse autoriteiten aldaar blijkbaar correct hadden gehandeld toen het stoffelijk overschot van luitenant Turner zes maanden tevoren was aangespoeld. In ieder geval moest voor de operatie 'Mincemeat' een geschikt stoffelijk overschot worden gevonden het moest geheel gaaf zijn en geen tekenen van een kennelijke doodsoorzaak vertonen. Sir Bernard Spilsbury, eminent forensisch-patholoog uit de vooroorlogse jaren, wiens carrière ten einde liep, raadde aan iemand te nemen die aan longontsteking was gestorven. Diens longen zouden vol zitten met vocht dat, naar hij verzekerde, bij een autopsie in Spanje door iemand die minder ervaring had dan hij, niet zou kunnen worden onderscheiden van zeewater! Andere 'bruikbare' dood-

soorzaken zouden kunnen zijn een shock en dood door blootstelling aan koude. Spilsbury werkte toen bijna uitsluitend voor de rechter van instructie Bentley Purchase, een even uitzonderlijke figuur als de patholoog. Deze twee hadden in tenminste twee gevallen de Security Service geholpen met het 'gladstrijken' van een doodsoorzaak. Het eerste geval betrof William Rolf die zich in juni 1940 had vergast nadat hij door de halfhartige dubbelspion Arthur Owens (door de Britten aangeduid met de codenaam 'Snow') was gerecruteerd als een onvervalste Abwehr spion. Spilsbury gaf als doodsoorzaak op een hartaanval - dit hoefde niet noodzakelijkerwijs onwaar te zijn, aangezien ik heb begrepen dat zo iets mogelijk kan gebeuren. Echter het zou kunnen wijzen op de bereidheid terwille van de veiligheid de waarheid te verdoezelen. Het tweede geval had betrekking op Paul Manoel die in januari 1943 werd gevonden in Duke Street 10. Daar had hij zich opgehangen in de kelder van de inlichtingendienst van de Vrije Fransen na, als verdacht agent, een zeer zwaar verhoor te hebben ondergaan. De daaropvolgende lijk-schouwing is toen zeer oppervlakkig geweest. Purchase en/of Spilsbury kwamen tenslotte in november 1942 met het dode lichaam van een over-

leden longontsteking-patient die de leeftijd van midden dertig had bereikt. Zijn familie stemde ermee in dat zijn stoffelijk overschot voor een onbekend doel zou worden gebruikt, op voorwaarde dat zijn naam nooit bekend zou worden en dat hij een eervolle begrafenis zou krijgen. Het lijk werd opgeborgen in een diepvriescel en tenslotte aan boord gebracht van de onderzeeboot HMS *Seraph* die onder commando stond van luitenant ter zee 1e kl N.L.A. Jewell. De bedoeling was het dode lichaam op de terugreis naar Gibraltar in april 1943, voor de Spaanse kust over boord te zetten, samen met de akten waarvoor zich de valse documenten bevonden die in handen moesten vallen van de Abwehr, met name persoonlijke brieven van hoge militairen. Aangezien er niet op kon worden vertrouwd dat de vingers van het lijk de akten in hun greep zouden blijven houden, werd de tas bevestigd aan een met leer overtrokken ketting die geldlopers van een bank door hun mouw staken om te voorkomen dat de tas uit hun handen werd gerukt. 'Majoor Martin' zou dit ook hebben gedaan, maar aannemende dat iemand het tijdens een lange vlucht zo comfortabel mogelijk wil hebben, werd er van uitgegaan dat in het vliegtuig de ketting waaraan

de tas bungelde uit de mouw werd gehaald en werd vastgemaakt aan de riem van de trench-coat. Op deze manier wilde men ervan verzekerd zijn dat het lichaam en de akten samen in Spanje zouden aanspoelen. Het belangrijkste misleidingsdocument was een brief van de plaatsvervangend Chef van de Imperiale Generale Staf, generaal Sir Archibald Nye aan Eisenhower's plaatsvervanger in het Middellandse Zee gebied en bevelhebber van de geallieerde landstrijdkrachten aldaar, generaal Sir Harold Alexander. De inhoud ervan was bedoeld de Duitsers te doen geloven dat twee operaties op handen waren: een aanval op Griekenland door strijdkrachten uit het oostelijk bekken van de Middellandse Zee onder commando van generaal Sir Henry Maitland Wilson, de opperbevelhebber in het Midden-Oosten, en een andere op een niet nader aangegeven doel door eenheden uit Noordafrika onder Eisenhower en Alexander. Uitgelegd werd dat Wilson Sicilië niet kon gebruiken als schijnobject voor de Griekse landingen, aangezien Sicilië reeds was uitgekozen om als zodanig te dienen voor een andere operatie die werd aangeduid met de codenaam 'Brimstone'. Aangezien de Duitsers wel in de waan gebracht zouden kunnen worden dat Sicilië het

Where serving.	Name.	Rank.	Seniority.
101st RM Bde	Martin A. ...	RM L	15 Nov 42
St Vincent	Martin A. E. J. ...	Cd B	Rtd.
	Martin A. H. ...	L	16 Sept 41
Euryalus ...	Martin A. H. ...	L	10 June 36
	Martin A. J. ...	RAN	Emgcy.
Landrail ...	Martin A. M. ...	L Cr	Rtd.
	Martin A. R. ...	L	Rtd.
Bermuda ...	Martin A. R. ...	Cd Gr	1 Apr 42
Stadacona	Martin B. C. ...	Ch	8 Jan 40
DY	Martin B. C. S. ...	C	30 June 35
Durban	(Commodore 2nd Class)		
Cerberus ...	Martin B. S. RAN (act)	W Eng	1 Apr 42
	Martin C. A. ...	W Eng	19 May 41
Gosling ...	Martin C. E. ...	RM L	11 Sept 41
RM Eng Bn	Martin C. L. H. ...	RM L	17 Aug 42
Lochailort	Martin C. W. T. ...	W Sh	15 Sept 39
Howe ...	Martin D. D'A. ...	Mid	1 May 42
P216 ...	Martin D. S. R. ...	L	23 Sept 36
	Martin D. T. R. ...	SL (A)	20 June 41
Ryl Arthur	Martin D. W. ...	WW	28 Apr 41
Argus ...	Martin E. B., MRCS, L.R.C.P. (Act. Surg. Lieut.-Com.)	Sg L	1 Oct 37
	Martin E. E. C. (act)	Gr (T)	15 Dec 42
MNBDO(1)	Martin E. K. ...	2nd L	13 Dec 42
	Martin F. ...	WWdr	10 Sept 37
St Angelo	Martin F. T. ...	W SO	3 Sept 41
	Martin G. ...	Cd Gr	1 Apr 41
	Martin G. E. ...	Gr	26 Nov 41
Lowestoft	Martin G. N. ...	W Wdr	21 Mar 41
NH Cholmondley Castle	Martin G. T. ...	L Cr	21 Apr 42
Warspite ...	Martin H. A. ...	DSC L Cr(E)	1 Feb 40
E-in-CD	Martin H. E. ...	Gr	1 Apr 40
Birmingham	Martin H. J. ...	Gr (T)	18 Apr 40
Tyne ...	Martin H. J. ...	L	Rtd.
Vernon ...	Martin H. N. ...	BSc Schm	20 Nov 41
Vernon	Martin J. C. G. ...	L Cr	16 Jan 39
Indomit-able	Martin J. D. ...	L	19 Mar 37
Talbot ...	Martin J. E. L. ...	L	16 Nov 39
Rhyl	Martin J. H. B., MD, Bch	Sg C	Rtd.
Amara	Martin J. K. ...	Gr	1 Apr 40
Uganda	Martin J. L. ... (act)	Gr	21 Nov 42
President III	Martin J. O. ...	L Cr	1 Feb 39
Ramillies	Martin K. ...	RM L	17 Nov 41
101st RM Bde	Martin K. H. ...	L	1 June 41
S/MCO Cse	Martin M. ...	L (E)	16 Apr 41
Suffolk	Martin M. D. ...	P Mid	1 May 42
King George V	Martin N. O. H. ...	WAO	1 Apr 38
Jackdaw ...	Martin P. C. S. ...	RAN Mid	1 Jan 40
RM Div	Martin P. F. ...	RM L	17 Sept 41
Arty	Martin P. G. ...	RAN ASL	1 Sept 42
St Christopher	Martin P. L. ... (act)	W Sh	13 Sept 41
Bermuda	Martin R. B. ...	Cr	Rtd.
Pursuivant	Martin R. C. E. ...	Gr	1 Apr 41
Lightning	Martin R. D. ...	W Sh	15 Sept 41
Ramillies	Martin R. H. ...	P L	1 June 41
Xlent ...	Martin R. P. ...	DSC L Cr	Rtd.
Caroline	Martin R. W. J. ...	L Cr	Rtd.
Defiance III	(Acting Commander)		
	Martin S. G. L. ...	Gr (T)	18 Nov 40
Defiance ...	Martin S. H. ...	L Cr(E)	Rtd.
	Martin S. W. H. ...	Cd Gr	1 Jan 38
Euryalus ...	Martin S. W. P. ...	BSc Schm	26 Sept 37
Quebec ...	Martin Terence L. ...	L	16 Jan 42
Quebec	Martin Thomas L. ...	L	1 May 41
RM Beach Bn	Martin W. ...	RM S M	18 Apr 41
MNBDO(1)	Martin W. ... (act)	S M	19 Jan 42
Loch Nevis	Martin W. C. ...	B(C/M)	8 Oct 40
	Martin W. H. ...	RAN Cr	31 Dec 39
Striker ...	Martin W. H. N. ...	RM C	1 Apr 37
	(Temp. Major)		
Adventure	Martin W. M. C. ...	L	1 Sept 39
MNBDO(2)	Martin W. S. ...	RM L	14 Apr 42
NH	Martindale D. F. A. ...	WWdr	16 Apr 41
Colombo			

Page 2 Issued in lieu of N° 09650 lost. Page 3 Navy Form B.1511

NAVAL IDENTITY CARD No. 148228

Surname **MARTIN**

Other Names **WILLIAM**

Rank (at time of issue) **Lt. Col. R.M. (Acting Major)**

Ship (at time of issue) **H.Q. COMBINE OPERATIONS**

Place of Birth **CARDIFF**

Year of Birth **1907**

Issued by **C. C. C. C.**

At **ADMIRALTY**

Date **2nd February 1943.**

Signature of Bearer **M. Martin**

Public distinguishing mark **NIL**

De identiteit. Na toestemming te hebben gekregen de misleiding uit te voeren was het noodzakelijk een identiteit te creëren voor de dode man, die zowel het meest nauwkeurige onderzoek van de Spaanse als, naar men hoopte, van de Duitse inlichtingendienst zou kunnen doorstaan. De zwakste schakel was dat de vijand zo goed als zeker in het bezit zou zijn van een exemplaar van de Naamlijst voor Marinepersoneel (Navy List) van 1942 en zo in staat zou zijn de valse identiteitskaart (boven) te vergelijken met namen op de Navy List (links). Als hij een Britse marineofficier zou zijn zou hij gekleed moeten zijn in een maat-uniform, maar de noodzaak daarvoor een kleermaker te laten komen om de maten te nemen van een stoffelijk overschot was echter voor de geheimhouding van de mis-sie een te groot veiligheidsrisico. Door van hem een officier te maken van het Britse Korps Mariniers kon men hem kleden in een normaal battledress en zou hij toch nog onder de marine vallen. Er kwamen verschillende mariniers voor met de naam 'Martin' en, uiteraard zonder zijn medeweten, werd majoor William Norrie Martin uitgekozen zijn naam te geven aan de dode man. Daar het niet mogelijk was een levensechte foto te maken van een stoffelijke overschot, werd een officier gefotografeerd die op de dode leek en wiens foto op de identiteitskaart werd bevestigd.

1937			
Po	George Barclay Grant (Act. Lt.-Col. 11 Mar. 41) (a) ...	1 Mar	Lt.-Cr. 1 Sept 1939
Ch	Donald Harry William Sanders (Act. Maj. 16 Feb. 40) ...	31 Mar	Lt.-Cr. 1 Sept 1940
Po	Frank Alfred Eustace (a) ...	1 Apr	Lt.-Cr. 1 Sept 1938
Ro	(P) William Hynd Norrie Martin (Temp. Maj. 6 Feb. 41) ...	1 Apr	Lt.-Cr. 1 Sept 1939
P	David Lionel Cranford Duncan (at) (Act. Maj. 31 Dec. 42) ...	24 Apr	Lt.-Cr. 1 Sept 1940
Ch	Bernard William de Courcy-Ireland (Act. Maj. 6 Aug. 42) ...	24 Apr	Lt.-Cr. 1 Sept 1940
	John Lampen (g) (Supy. 27 Jan. 39) ...	24 Apr	Lt.-Cr. 1 Sept 1940
P	(P) Arthur Richard Burch, D.S.C. (Temp. Maj. 6 Feb. 41) ...	24 May	Lt.-Cr. 1 Sept 1940
Ch	Reginald Carteret de Mussenden Leathes (Act. Maj. 1 Jan. 41) ...	7 June	Lt.-Cr. 1 Sept 1940

De documenten. De Duitsers te overtuigen dat de 'pseudo' documenten echt waren gaf de inlichtingendienst van de marine veel hoofdbrekens; zij mochten niet te duidelijk zijn in het bekend maken van de plannen over Operatie 'Husky', maar tegelijkertijd moest zij er vertrouwenwekkend uit zien, daar het de bedoeling was de Duitsers ermee om de tuin te leiden inzake het voorgenomen landingsgebied, zodat zij zouden denken dat Sardinie het doel was in plaats van Sicilië. Er werden drie brieven ontworpen om een goede 'mise-en-scène in elkaar te zetten. De voornaamste mislei-

General the Hon. Sir Harold R.L.G. Alexander,
K.C.B., C.S.I., D.S.O., M.C.,
Headquarters,
18th Army Group

dende informatie stond in de brief van generaal Sir Archibald Nye, de Plaatsvervangend Chef van de Imperiale Generale Staf, aan generaal Sir Harold Alexander, sinds 19 februari commandant van de 18e Army Group die zijn hoofdkwartier had in Constantine in Tunesië. (Het geallieerde hoofdkwartier, AFHQ, was in Algiers). Er is waarschijnlijk nooit een brief geschreven waarin zoveel tijd is gestoken in het ontwerpen ervan. In slimme bewoordingen werd er zelfs in 'onthuld' dat de Geallieerden zouden proberen de Duitsers er van te overtuigen dat zij op Sicilië zouden landen - het mooie daarvan was dat als er details van de echte operatie zouden uitlekken de vijand zou denken dat dat met opzet was gebeurd om hen te misleiden. Montagu zegt dat het probleem om het Duitse Opperbevel te misleiden minder moeilijk was dan het Britse Opperbevel ervan te overtuigen dat het plan een kans van slagen had.

doel was van de voorbereidingen voor 'Brimstone', leek het niet waarschijnlijk dat men hen tegelijkertijd zou kunnen laten geloven dat de voorbereidingen in het oosten van de Middellandse Zee ook gericht waren op Sicilië. Daarom zou Wilson de dekmantel voor z'n operatie wat dicht bij Griekenland moeten uitkiezen. In geval de Duitsers achter de echte codenaam voor de landing op Sicilië zouden komen, werd die naam, 'Husky', in Nye's brief gebruikt als code voor de fictieve operatie tegen Griekenland. Teneinde de Duitsers de link te laten leggen tussen 'Brimstone' en Sardinie, werd een wat flauwe grap over sardientjes opgenomen in een andere vervalste brief afkomstig van de Chef Gecombineerde

Operaties (Chief of Combined Operations), Lord Louis Mountbatten, en gericht aan de marine opperbevelhebber in de Middellandse Zee, admiraal Sir Andrew Cunningham. Deze brief maakte de Duitsers ook duidelijk waarom majoor Martin naar Noordafrika vloog. Als officier die specialistische kennis had op het gebied van landingsoperaties, was hij de aangewezen man om aan Cunningham te worden uitgeleend voor de aanval die werd voorbereid.

In Martin's zakken zaten ook dingen die op z'n 'privé-leven' betrekking hadden, zoals liefdesbrieven van het meisje met wie hij zich onlangs had verloofd, en een foto van haar; voorts brieven van zijn vader over Martin's voornemen binnenkort met

haar te trouwen, een kortaf briefje van zijn bank dat hij debet stond, rekeningen van een verlovingsring en van een overhemd, afgescheurde theaterkaartjes, een toegangspas voor het hoofdkwartier van Combined Operations (die overigens was verlopen en moest worden vernieuwd: dit om hem nog meer menselijke trekjes te geven en te laten uitkomen dat hij geen toonbeeld van militaire deugden was), een brief van zijn advocaat waarin werd bevestigd dat een testament was opgemaakt en nog vele andere zaken.

Luitenant ter zee Jewell zette zonder moeilijkheden Martin overboord voor de kust van Huelva, waarna alles verliep zoals men had gehoopt, met inbegrip van de vertraging bij het retourneren der

C.O.S. Committee went into the whole question exhaustively again and came to the conclusion that in view of the preparations in Algeria, the amphibious training which will be taking place on the Tunisian coast and the heavy air bombardment which will be put down to neutralise the Sicilian airfields, we should stick to our plan of making it cover for "BRIMSTONE" - indeed we stand a very good chance of making him think we will go for Sicily - it is an obvious objective and one about which he must be nervous. On the other hand, they felt there wasn't much hope of persuading the Bosche that the extensive preparations in the Eastern Mediterranean were also directed at SICILY. For this reason they have told Wilson his cover plan should be something nearer the spot, e.g. the Dodecanese. Since our relations with Turkey are now so obviously closer the Italians must be pretty apprehensive about these islands.

I imagine you will agree with these arguments. I know you will have your hands more than full at the moment and you haven't much chance of discussing future operations with Eisenhower. But if by any chance you do want to support Wilson's proposal, I hope you will let us know soon, because we can't delay much longer.

I am very sorry we weren't able to meet your wishes about the new commander of the Guards Brigade. Your own nominee was down with a bad attack of 'flu and not likely to be really fit for another few weeks. No doubt, however, you know Forster personally; he has done extremely well in command of a brigade at home, and is, I think, the best fellow available.

You must be about as fed up as we are with the whole question of war medals and 'Purple Hearts'. We all agree with you that we don't want to offend our American friends, but there is a good deal more to it than that. If our troops who happen to be serving in

/one

TELEPHONE, WHITEHALL 9400.

WAR OFFICE,
WHITEHALL,
LONDON, S.W. 1.

23rd April, 1943

PERSONAL AND MOST SECRET.

My dear Alex -

I am taking advantage of sending you a personal letter by hand of one of Mountbatten's officers, to give you the inside history of our recent exchange of cables about Mediterranean operations and their attendant cover plans. You may have felt our decisions were somewhat arbitrary, but I can assure you in fact that the C.O.S. Committee gave the most careful consideration both to your recommendation and also to Jumbo's.

We have had recent information that the Bosche have been reinforcing and strengthening their defences in Greece and Crete and C.I.G.S. felt that our forces for the assault were insufficient. It was agreed by the Chiefs of Staff that the 5th Division should be reinforced by one Brigade Group for the assault on the beach south of CAPE ARAXOS and that a similar reinforcement should be made for the 56th Division at KALAMATA. We are earmarking the necessary forces and shipping.

Jumbo Wilson had proposed to select SICILY as cover target for "HUSKY"; but we have already chosen it as cover for operations "BRIMSTONE". The

/C.O.S.

General the Hon. Sir Harold R.L.G. Alexander,
K.C.B., C.S.I., D.S.O., M.C.,
Headquarters,
18th Army Group

TELEPHONE, WHITEHALL 9400.

WAR OFFICE,
WHITEHALL,
LONDON, S.W. 1.

2

one particular theatre are to get extra decorations merely because the Americans happen to be serving there too, we will be faced with a good deal of discontent among those troops fighting elsewhere perhaps just as bitterly - or more so. My own feeling is that we should thank the Americans for their kind offer but say firmly it would cause too many anomalies and we are sorry we can't accept. But it is on the agenda for the next Military Members meeting and I hope you will have a decision very soon.

Best pluck

Yours ever

Archibald Nye

In de tweede brief stond de reden van majoor Martin's bezoek. Ondertekend door Lord Louis Mountbatten in Combined Operations Headquarters, wordt daarin het grapje gelanceerd met betrekking tot Sardinië waarvan men hoopte dat het zou appelleren aan het Duitse gevoel voor humor.

documenten, ontstaan nadat de Duitsers copieën hadden gemaakt en de inhoud ervan als echt hadden bestempeld. De Britse vice-consul zorgde ervoor dat Martin snel werd begraven onder een reusachtige marmeren grafsteen op het halfronde kerkhof van Huelva dat bovenop de heuvelrug lag en uitzag op de stad. De vice-consul registreerde het overlijden op de normale wijze. Aangezien Montagu de dood van Martin ook opnam in de officiële lijsten van gesneuvelden, leidde dit tot een tweede overlijdensacte. Op de grafsteen stond in het latijn: 'Het is eervol voor z'n vaderland te sterven'.

Het slagen van de misleidingsactie kreeg Churchill telegrafisch op 14 december 1943 in Washington te horen van Roger Hollis, onder directeur van MI5 in Londen. (Van 1956 tot 1965 was hij directeur en naar wordt beweerd een Russische spion) 'Mince-meat', telegrafeerde Hollis, 'was met huid en haar verslonden'. Grote Duitse troepenverplaatsingen waren aan de gang om de 'bedreigde' punten te versterken, en de verrassing was compleet toen Britse en Amerikaanse strijdkrachten op 10 juni 1943 aan land gingen op een slecht verdedigd Sicilië.

Naast Montagu's boek zijn er nog twee andere die korte maar belangrijke informatie verschaffen. *The Double Cross System* geeft in een voetnoot de minuten weer van de bijeenkomst van het Twenty Committee waarop de operatie werd goedgekeurd, en in *The Secret War of Charles Fraser-Smith* verschaft Fraser bijzonderheden over de levering van het reddingsvest en van de blikken cilinder voor het vervoer van Martin. Fraser-Smith dateert dat in het begin van de winter van 1943, maar hij moet natuurlijk 1942 hebben bedoeld.

Nadien hebben auteurs bij het beschrijven van de operatie gebruik gemaakt van Montagu's boek, waarbij details werden toegevoegd die waren ontleend aan niet nader aangeduide bronnen. Nigel West (Rupert Allason) schrijft bijvoorbeeld in *MI5* dat de diepvriescel zich bevond in het openbaar

Telephone
Whitehall 9777

COMBINED OPERATIONS HEADQUARTERS,

1A, RICHMOND TERRACE,

WHITEHALL, S.W.1.

21st April,
1943.

Dear Admiral of the Fleet,

I promised V.C.I.G.S. that Major Martin would arrange with you for the onward transmission of a letter he has with him for General Alexander. It is very urgent and very "hot" and as there are some remarks in it that could not be seen by others in the War Office, it could not go by signal. I feel sure that you will see that it goes on safely and without delay.

I think you will find Martin the man you want. He is quiet and shy at first, but he really knows his stuff. He was more accurate than some of us about the probable run of events at Dieppe and he has been well in on the experiments with the latest barges and equipment which took place up in Scotland.

Let me have him back, please, as soon as the assault is over. He might bring some sardines with him - they are "on points" here!

Yours sincerely

Louis Mountbatten

Admiral of the Fleet Sir A.P. Cunningham, G.C.B., D.S.O.,
Commander in Chief Mediterranean,
Allied Force H.Q.,
Algiers.

Telephone
Whitehall 9777

COMBINED OPERATIONS HEADQUARTERS,

1A, RICHMOND TERRACE,

WHITEHALL, S.W.1.

22nd. April, 1943.

Dear General,

I am sending you herewith two copies of the pamphlet which has been prepared describing the activities of my Command; I have also enclosed copies of the photographs which are to be included in the pamphlet.

The book has been written by Hilary St. George Saunders, the English author of "Battle of Britain", "Bomber Command" and other pamphlets which have had a great success both in this country and yours.

The edition which is to be published in the States has already enjoyed pre-publication sales of nearly a million and a half and I understand the American authorities will distribute the book widely throughout the U.S. Army.

I understand from the British Information Service in Washington that they would like a "message" from you for use in the advertising for the pamphlet and that they have asked you direct, through Washington, for such a message.

I am sending the proofs by hand of my Staff Officer, Major W. Martin of the Royal Marines. I need not say how honoured we shall all be if you will give such a message. I fully realise what a lot is being asked of you at a time when you are so fully occupied with infinitely more important matters. But I hope you may find a few minutes time to provide the pamphlet with an expression of your invaluable approval so that it will be read widely and given every chance to bring its message of co-operation to our two peoples.

We are watching your splendid progress with admiration and pleasure and all wish we could be with you.

You may speak freely to Major Martin in this as well as any

Other ...

other matters since he has my entire confidence.

Yours sincerely,

Louis Mountbatten

General Dwight Eisenhower,
Allied Forces H.Q.,
Algiers.

Het was heel belangrijk dat de brieven niet in zee verloren zouden gaan en dat zou wel eens kunnen gebeuren als zij in de jaszak werden gestopt. Een aktenas, met een ketting bevestigd aan de eigenaar, zou het idee van beveiliging versterken en men had de zekerheid dat de vervalste papieren op de plaats van bestemming zouden komen, maar zouden de Duitsers geen argwaan krijgen als ze ontdekten dat er maar twee brieven in zaten?

Daarom werd er nog een derde brief bij gedaan geadresseerd aan generaal Eisenhower. Om de Duitsers te laten geloven dat de aktenas noodzakelijk was, bevatte deze brief een stel drukproeven van de Amerikaanse editie van het boek Combined Operations door Hilary St George Saunders.

mortuarium van Westminster aan de Horse-ferry Road (waarschijnlijk uitgekozen omdat het dichtbij Whitehall lag. *Secret Agent, Spies and Saboteurs* van J. Piekalkiewicz, het meest gedetailleerde verhaal uit de tweede hand, bevat foto's die volgens de schrijver het stoffelijk overschot tonen in het mortuarium van een ziekenhuis, en aan boord van de vissersboot die de dode voor de kust van Huelva uit het water had gehaald. Montagu heeft alle foto's vals genoemd in een brief aan de redactie van *Toen en Nu*. De uitgevers van dit boek moesten Montagu grote sommen schadevergoeding betalen wegens schending van het auteursrecht.

Ik denk dat ik Montagu's *The Man Who Never Was* in het begin van de jaren zestig voor het eerst heb gelezen en, zoals bij zovele mensen, sprak het boek zeer tot mijn verbeelding. Ik geloof dat ik van nature nieuwsgierig ben, en ik wil ook graag allerlei dingen weten die niet algemeen bekend zijn; uit een soort dorst naar kennis. Ik vermoed dat de meeste feiten met voldoende inspanning wel zijn te achterhalen. Daarom besloot ik als een soort intellectuele training, te kijken of ik in staat zou zijn de identiteit te ontdekken van het stoffelijk overschot dat was gebruikt voor de operatie 'Mincemeat', alsmede in het voorbijgaan alle extra informatie over de hele operatie naar boven te halen. Hoewel ik erken dat het soms voor een buitenstaander onmogelijk is van geheime informatie uit het verleden, vast te stellen dat deze geheim moet blijven, lijkt het ondenkbaar dat in deze zaak de naam van de betrokkene tot nationale onenigheid zou kunnen leiden. De aanvankelijke nadruk die verwanten op geheimhouding legden, moet uit louter persoonlijke motieven zijn voortgekomen. Door z'n eed was Montagu niet gerechtigd ooit de naam te onthullen, maar met de dood van alle deelnemers behoren dit soort overwegingen naar mijn mening te vervallen.

De informatie hierover bevindt zich ongetwijfeld in het op zichzelf staande dossier in het archief van een van de inlichtingendiensten. Wegens het ontbreken van een wet inzake de openbaarheid van bestuur, waarvoor in de Verenigde Staten een ontwerp is ingediend (en die in Nederland al bestaat), worden dit soort archieven met een allesomvattende geheimzinnigheid omgeven. Op grond van overwegingen van nationale veiligheid worden deze archieven, volgens paragraaf 3(4) van de Britse archiefwet uit 1958 (Public Records Act 1958), bewaard bij de departementen waar het archief is ontstaan, blijkbaar voor onbepaalde tijd. Andere archieven, waarin bijvoorbeeld namen voorkomen van individuele personen, zijn wel overgedragen aan het Public Record Office (vergelijkbaar met het Algemeen Rijksarchief in Nederland), maar zijn gedurende honderd jaar voor het publiek gesloten (in ieder geval weet men dat deze uiteindelijk openbaar worden). Weer andere, zoals bijvoorbeeld oorlogsdagboeken, kunnen echter wel worden geraadpleegd nadat men een verklaring heeft afgegeven dat geen informatie over personen openbaar wordt gemaakt.

Het Public Record Office

Ik besloot derhalve mijn onderzoek te beginnen in het Public Record Office in de hoop dat wat 'krui-mels' aan de aandacht van de departementale archiefambtenaren waren ontsnapt. De hoogste screening na Churchill moet het Comité van Chefs van Staven hebben gehad. De notulen

De hulpmiddelen. Om de misleiding te ondersteunen werd er een aantal persoonlijke stukken toegevoegd om van majoor Martin een geloofwaardig iemand te maken. Dat waren: twee identiteitsplaatjes met erop vermeld 'Major W. Martin, R.M., R/C', die waren vastgemaakt aan zijn bretels; een zilveren kruis aan een ketting om zijn hals; een polshorloge; een bos sleutels; een pakje Players sigaretten en een doosje lucifers; een stompje potlood; wat losgeld; een brief van zijn 'vader'; nog een brief van z'n 'vader' aan het advocatenkantoor McKenna & Co; een brief van deze firma; een brief van Lloyds Bank; drie rekeningen, een van de Naval and Military Club, een andere van Gieves Ltd (kleermaker) en een voor een verlovingsring; twee buskaartjes en twee controlestrookjes van schouwburgkaartjes, gedateerd 22 april 1943 voor het Prince of Wales theater, en een portefeuille. Hierin zaten twee foto's en twee brieven van zijn verloofde 'Pam'; een boekje met postzegels; een St Christopher medallion; een uitnodiging voor de Cabaret Club; zijn identiteitskaart van de Admiralty en een voor Combined Operations Headquarters; een stukje van een brief; een bankbiljet van een en drie van vijf pond. (Een van de foto's die aanwezig zijn in dossier WO106/5921 in het Public Record Office).

daarvan zijn aanwezig en tenslotte vond ik verwijzingen naar het onderwerp 'Mincemeat' in de verslagen van de 68e tot de 77e vergadering, gehouden in de maand april 1943. Deze verwijzingen hielden in:

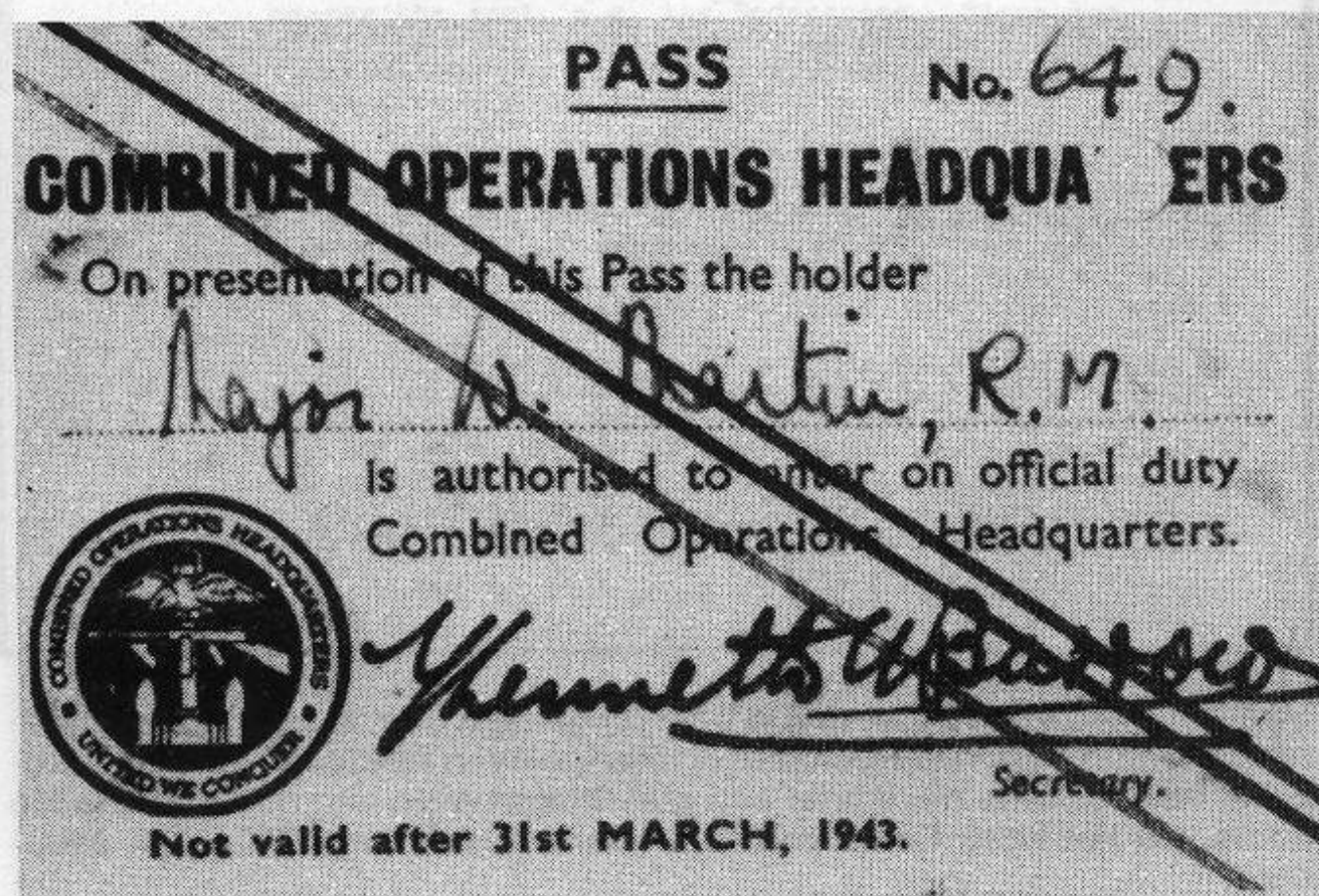
7 april. OPERATIE MINCEMEAT. Het Comité had voor zich een notitie over bovengenoemde operatie, die persoonlijk aan elke stafchef was toegezonden. Na uitgebreide discussie hechtte het Comité in principe zijn goedkeuring aan de uitvoering van deze operatie, en gaf het de secretaris opdracht de commentaren van de leden mee te delen

aan de officier belast met de leiding (Controlling Officer), met het oog op de verdere bespreking van deze zaak met de plaatsvervangend chef van de Imperiale Generale Staf.

9 april. Het Comité verstrekke over het plan nadere instructies aan de Controlling Officer.

10 april. Het Comité keurde, na amendering tijdens de discussies, het ontwerpplan goed. De secretaris werd opgedragen de Controlling Officer in te lichten.

14 april. Het Comité besprak de te volgen procedure om de minister-president te informeren over de hoofdzaken van het voorgestelde plan, en ver-

zocht luitenant-generaal Ismay een en ander op zich te nemen zoals voorgesteld. Het memo van Ismay aan Churchill luidt: 'De chefs van staven hebben, afhankelijk van Uw toestemming, hun goedkeuring gehecht aan een nogal opzienbarende misleidingsmanoeuvre met betrekking tot HUSKY...'

15 april. Het Comité werd meegedeeld dat de minister-president z'n goedkeuring had gehecht aan het voorgestelde plan en besloot ook generaal Eisenhower te informeren. Hiertoe kreeg de secretaris opdracht.

Dit was de eerste verrassing met betrekking tot het verduidelijken van de diverse tijdstippen. Het stoffelijk overschot namelijk begon z'n tocht vanuit de diepvriescel al twee dagen later, op 17 april. Montagu beschrijft inderdaad dat het de tactiek was geweest de Chefs van Staven voor een voldongen feit te stellen - d.w.z. alles in gereedheid te hebben het plan te starten - aangezien zij onvermijdelijk duizenden redenen zouden aanvoeren waarom het onmogelijk zou zijn een brief te verzinnen en een dood lichaam in te schakelen waarmee men geen schijn van kans zou hebben de Duitsers om de tuin te leiden. Jewell had in maart 1943 op het hoofdkwartier van MI6 een onderhoud met Montagu en Cholmondeley en Montagu's 'operatiebevel' voor Jewell is gedateerd 31 maart. De Vlagofficier van de Britse onderzeedienst, admiraal Sir Claude Barry, had de *Seraph*, in afwachting van het begin van de operatie, toestemming gegeven oefeningen te houden in Holy Loch. Helaas bevinden zich in het dossier niet de persoonlijk toegezonden bijzonderheden van de operatie, noch enig detail omtrent de besprekingen of amenderingen van het plan. De lijst van aanwezigen tijdens de vergaderingen van de Chefs van Staven bevatten niet de naam van Montagu en ook niet die van de Directeur van de Marine- inlichtingendienst, wat wel het geval is in de filmversie.

Hoewel het originele stuk zich niet in het Public Record Office bevindt, bevat de voetnoot in *The Double Cross System* met de minuten van de vergadering van het Twenty Committee van 4 februari 1943, toen 'Mincemeat' werd goedgekeurd, de volgende woordelijke samenvatting:

Plan MINCEMEAT. Dit plan is hetzelfde als TROJAN HORSE. De details van het plan werden naar voren gebracht door kapitein-luitenant ter zee Montagu en kapitein-vlieger Cholmondeley. Meegedeeld werd dat een stoffelijk overschot beschikbaar was gekomen, met de toelichting dat dit binnen drie maanden zou moeten worden gebruikt. Over diverse speciale punten zou nog moeten worden beslist voordat het plan in werking zou kunnen treden. Het plan kreeg de instemming van het Committee en overeengekomen werd dat copieën van het plan zouden worden getoond aan de directeurs der inlichtingendiensten; dat het Mi-

- 3 -

The importance of dealing with this man should be impressed on the crew together with the fact that any leakage that may ever take place about this will compromise our power to get the Spaniards to act in such cases; also that they will never learn whether we were successful in this objective as the whole matter will have to be conducted in secrecy with the Spaniards or we won't be able to get them to act.

It is in fact most important that the Germans and Spaniards should accept these papers in accordance with para 1. If they should suspect that the papers are a "plant" it might have far-reaching consequences of great magnitude.

(Sgd) E.E.S. Montagu,
Lt. Cdr. R.N.V.R.

31.3.43.

Appendix

I am afraid there is nothing to add to the remarks in S.D.'s "West Coasts of Spain & Portugal Pilot" page 13, lines 31-39. There would be a probability that an object freed near Cape St. Vincent would drift towards the Straits of Gibraltar, while winds between S and W might set it towards the head of the bight near Huelva. If it was drifting off the port at L.V. Lisbon it would probably be carried inwards by the flood stream, but if it did not strand it would be carried out again on the ebb.

The Spaniards and Portuguese publish practically nothing about tides, tidal streams and currents off their coasts.

(Initialled)

22.3.43.

De derde pagina van de operatie-order voor 'Mincemeat', een copie van die welke nu ook te vinden is in hetzelfde PRO dossier, hoewel de datum een beetje vreemd aandoet - een appendix is er nl aan toegevoegd negen dagen voordat Montagu de order op 31 maart 1943 ondertekende.

Ofschoon Montagu duidelijk stelt dat er nooit iets van mag uitlekken, is het op zijn zachtst gezegd wel wat vreemd dat hij zelf tien jaar later een rolletje vervulde in een film waarin hij kritiek uitoefende op de operatie. Men ziet hem hier rechts, zittend tegenover zijn tegenspeler in een scène van een conferentie van de chefs van staven bijgewoond door admiraal

Cross (Laurence Naismith); generaal Nye (Geoffrey Keen) en admiraal Mountbatten (Peter Williams). De echte conferentie waarbij de operatie werd goedgekeurd werd voorgezeten door Sir Alan Brooke, CIGS; en bijgewoond door Sir Dudley Pound, CNS; Sir Charles Portal, CAS, en Sir Hastings Ismay, Churchill's stafchef.

nisterie voor Luchtvaart de noodzakelijke voorbereidingen zou treffen voor de vlucht tijdens welke het dode lichaam over boord zou worden gezet; dat Majoor Wingate (London Controlling Section) het plan zou voorleggen aan kolonel Bevan om diens toestemming te verkrijgen; dat de Admiraliteit een geschikte plaats zou vaststellen voor de Spaanse kust waar het lijk overboord kon worden gezet en dat het Ministerie van Oorlog de vraag onder ogen zou zien het stoffelijk overschot een naam te geven, het te voorzien van de noodzakelijke papieren enz. Overeengekomen werd dat de Britse Marine Attaché te Madrid zou worden ingelicht zodat hij in staat zou zijn mogelijke onaangename gevolgen het hoofd te bieden.

Interessant hierin is dat hieruit blijkt dat toentertijd, drie maanden na de verkrijging van het stoffelijk overschot, 'Mincemeat' in essentie nog steeds Cholmondeley's oorspronkelijke idee was een dood lichaam in zee te werpen ('Trojan Horse'), voorts dat het Ministerie van Oorlog verantwoordelijk werd voor het in detail uitwerken van de pseudo-identiteit. Wonderlijk genoeg blijkt dat 'Mincemeat' nimmer werd opgenomen in de officiële plannen van LCS. 'Barclay', het strategische misleidingsplan ten behoeve van 'Husky', dat op 10 april 1943 werd goedgekeurd door het Comité van Chefs van Staven, en dat in het Public Record Office kan worden geraadpleegd, bevat geen verwijzing naar 'Mincemeat', hoewel stap voor stap de procedures worden besproken om met 'Barclay' de Duitse geheime dienst op een verkeerd spoor te zetten. Ook wordt 'Mincemeat' niet genoemd in de officiële *US Naval Institute Proceedings* van Richard Leighton, met name in het gedeelte waar de Anglo-Amerikaanse plannen voor 'Husky' ter sprake komen. De voormalige voorzitter van het Twenty Committee, Masterman schrijft: 'op een later tijdstip steunde de Controller of Deception het project en in mei nam hij de verantwoordelijkheid voor alle verdere ontwikkelingen.' Ik ging mij vervolgens bezighouden met de keuze van de codenaam. Churchill had bepaald dat alle codenamen 'emotioneel' neutraal moesten zijn, niet frivol en ook geen herkenbaar verband met de operatie mochten hebben. Hij behield zichzelf het recht voor de codenamen te bepalen van de grote operaties zoals 'Overlord'. Lijsten van geschikte woorden werden opgesteld door de Interservice Security Board, waaraan Montagu was verbonden als plaatsvervanger van kapitein-luitenant ter zee Ginger Lewis, de vertegenwoordiger van de Britse marine. De Board kwam elke ochtend in het Ministerie van Oorlog in vergadering bijeen. De codenamen werden toegewezen aan elk der krijgsmacht ministeries en naar behoefte gebruikt. Montagu vermeldt dat de codenaam 'Mincemeat' opnieuw werd gebruikt na een in augustus 1941 succesvol uitgevoerde heimelijke mijnenlegoperatie door de HMS *Manxman* (het snelste schip van de Britse marine) onder commando van kapitein ter zee R.K. Dickson.

Dickson klom op tot schout-bij-nacht en Hoofd van de Marine Inlichtingendienst (Naval Intelligence). In mei 1945 verzorgde hij in de serie *Now It Can Be Told* een radio-uitzending over zijn operatie 'Mincemeat'. De wijze waarop hij toestemming verkreeg voor die uitzending is interessant, omdat de indruk bestaat dat de desbetreffende autoriteiten de twee operaties doorelkaar haalden. Hij moest toestemming hebben van het Hoofd van de Naval Intelligence en van de Chef van de Geheime Inlichtingendienst (Secret Intelligence Service). Op een der memo's staat: Sir (W?) [Churchill?] wilde dit verhaal altijd horen - B' [Brooke, Chef van de Imperiale Generale Staf?] Dickson kwam daarna inderdaad in ernstige moeilijkheden wegens het openbaar maken van de codenaam (alle codenamen zouden voor onbepaalde tijd geheim moeten blijven).

Het verraste mij dat codenamen opnieuw werden gebruikt, naar mijn oordeel duidelijk in tegenspraak met het hele principe. Mijn conclusie was dat het een middel was om nog grotere geheimhouding te verkrijgen.

De militaire carrières van Montagu, Cholmondeley en van de commandant van de duikboot *Seraph*, luitenant ter zee 1e kl Jewell en diens officieren zijn alle terug te vinden in de naam- en ranglijsten van de Navy en de RAF, die raadpleegbaar zijn in het Public Record Office.

Montagu werd geboren in 1901 in Westminster als tweede zoon van baron Swaythling. Hij bezocht Harvard en Trinity College en trad toe tot de advocatuur, een beroep dat hij met verve beoefende. Ook was hij een goed zeiler. In 1938 meldde hij zich

De 'lijkenrovers'. Cholmondeley en Montagu namen contact op met de beste patholoog uit die tijd, Sir Bernard Spilsbury (links) die een beroemdheid was en het vak al veertig jaar uitoefende. Met honderden zo niet duizenden autopsies op zijn naam, die alle mogelijke doodsoorzaken omvatten, was hij de ideale man om advies te geven welk type doodsoorzaak de Spanjaarden om de tuin kon leiden zodat zij zouden denken dat de man door verdrinking was omgekomen. Om aan zo'n stoffelijk overschot te komen schakelde hij zijn vriend, Bentley Purchase (rechts) in, de coroner van het St Pancras District in Londen, op wiens medewerking en discretie hij kon rekenen.

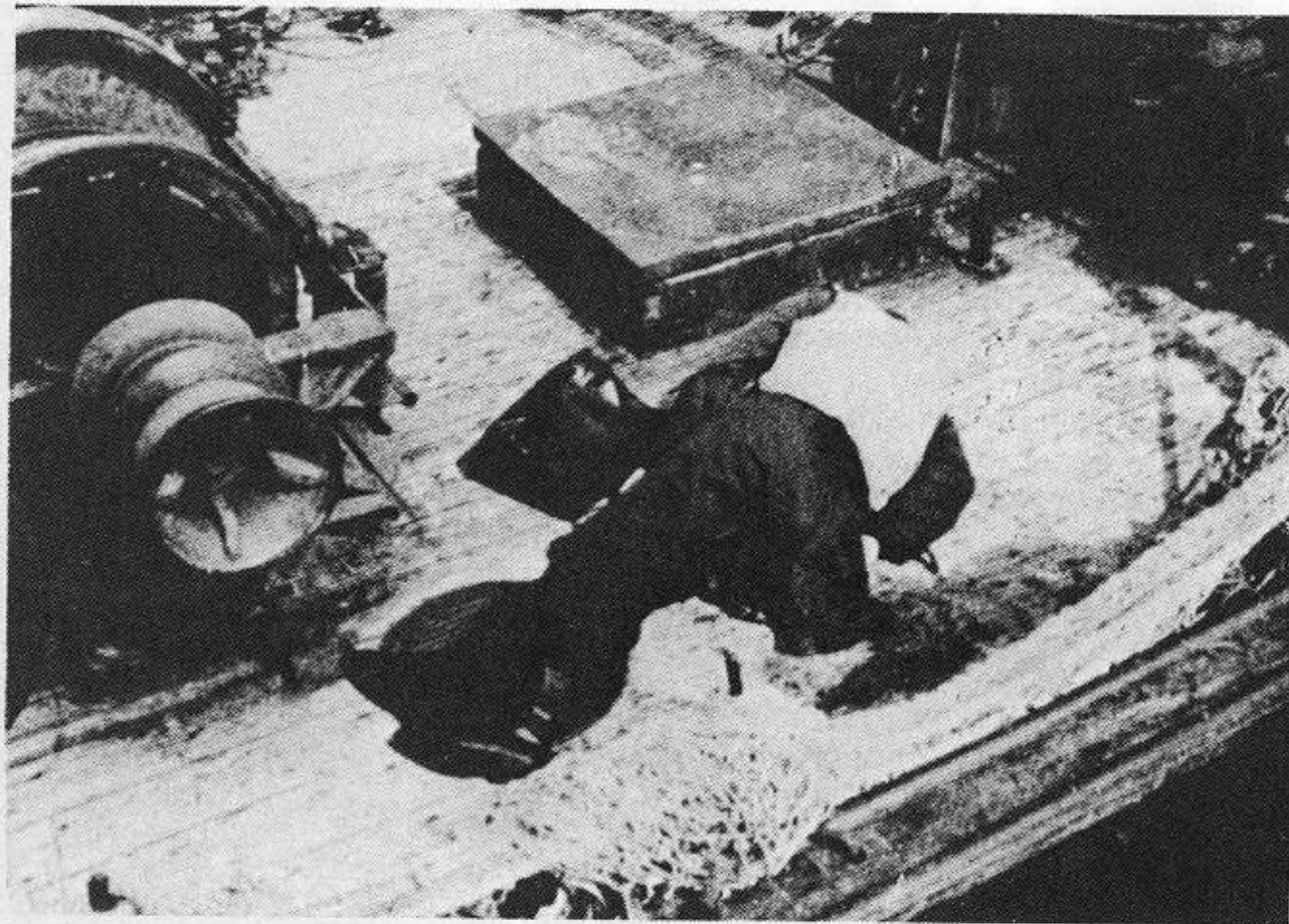
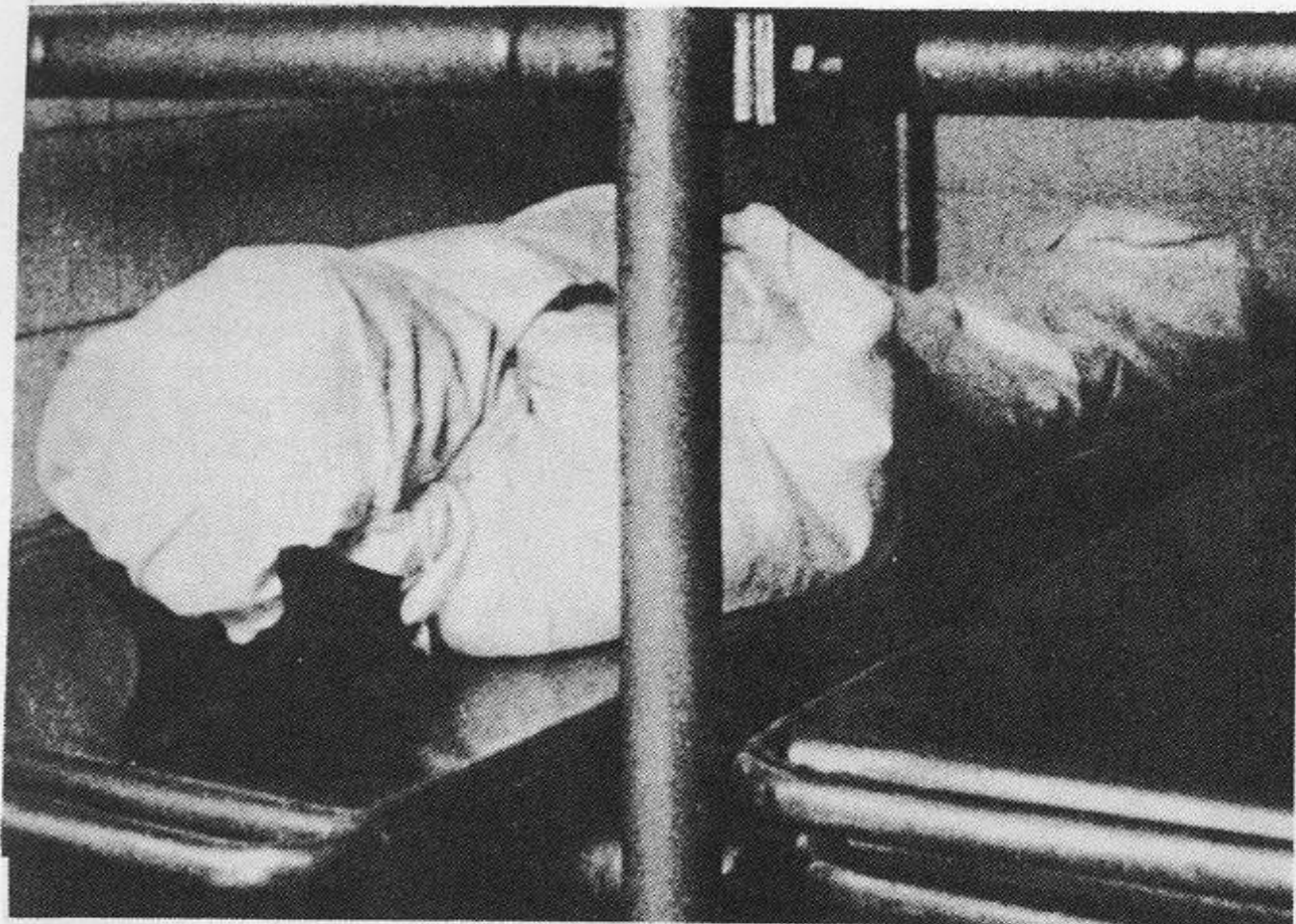
als vrijwilliger bij de Britse marine-reserve. Zes maanden voordat de oorlog uitbrak werd hij lid van de King's Counsel, een hoge advocatenorde. In november 1939 volgde zijn effectieve benoeming tot luitenant ter zee 2e kl en een tijdelijke benoeming tot luitenant ter zee 1e kl. Als stafofficier inlichtingen werd hij geplaatst op HMS *Beaver*, behorende tot het Humber Commando. De ondervraging van de trawler-schippers organiseerde hij zo efficient, dat hij werd overgeplaatst naar het Naval Intelligence Department dat ressorteerde onder de Directeur Naval Intelligence, admiraal John Godfrey (in de film kreeg hij het toepasselijke pseudoniem 'Cross'). Hij werd secretaris van de W-Board (een Raad van de gezamenlijke Directeuren der Inlichtingendiensten van de drie krijgsmachtdelen - totaal 15 vergaderingen) en voorts plaatsvervanger van kapitein-luitenant ter zee Halahan als marinevergenwoordiger in het Twenty Committee (226 vergaderingen - na de eerste twee liet Halahan in feite Montagu de vergaderingen bezoeken). Ook was hij plaatsvervanger van Ginger Lewis als marinevergenwoordiger in de Interservice Security Board en hoofd van Sectie 17M (M voor Montagu?)

van de Naval Intelligence Division. Daar had hij te maken met alle niet-operationele 'speciale inlichtingentaken' (voornamelijk met het ontcijferen van Enigma en in verband daarmee met het zeer geheime Ultra). In november 1941 leidde hij een speciale missie naar HMS *Saker* in Washington om een mini Twenty Committee op te richten voor dubbelagent 'Tricycle' (Dusko Popov). Montagu keerde terug in februari 1942, na voor zijn vrouw een baan te hebben gevonden in New York bij Sir William Stephenson's British Security Co-ordination. De onderscheiding Commander of the British Empire (CBE) werd hem in 1944 toegekend. Na de oorlog, in december 1945, kreeg hij de functie van auditeur-militair bij de Britse zeemacht. Daarna werd hij een opvallend en soms omstreden rechter in strafzaken (z'n emotionele betrokkenheid in strafgedingen was bekend). In 1973 ging hij met pensioen.

Cholmondeley (geboren in 1917) werd in 1939 2e luitenant-vlieger bij de Royal Air Force en tewerkgesteld bij een afdeling voor speciale opdrachten. In 1942 volgde zijn benoeming tot tijdelijk kapitein. Hij was toen, sinds augustus 1940, plaatsvervan-

Purchase koos het mortuarium in Hackney in Mare Street in noord-oost Londen uit als de meest geschikte plaats. Het was een alleenstaand gebouw achter de hekken van het St John's kerkhof en de hoofdopzichter, George Grayling, was een ex-lid van het Royal Army Medical Corps, die betrouwbaar was en waarvan men zeker wist dat hij zijn mond zou houden.

gend Hoofd Inlichtingen en Veiligheid. Montagu gaf, als gevolg van de beperkingen die hem waren opgelegd, Cholmondeley de naam 'George' in *The Man Who Never Was*, en noemde hem een van de twee vertegenwoordigers van het Ministerie voor Luchtvaart in het Twenty Committee. Men kan echter veilig aannemen dat Cholmondeley met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid MI5 vertegenwoordigde. In 1946 is hij onder degenen die worden begiftigd met de onderscheiding Member of the British Empire (MBE), evenals Montagu's CBE waarschijnlijk eveneens voor 'Mincemeat'. Hij verliet de dienst in januari 1946 (onder AP3093?). In *Most Secret War* van professor R.V. Jones, dat in 1978 verscheen, is Cholmondeley's naam uit de tekst weggelaten op aandringen van de veiligheidsautoriteiten en wordt daarin, evenals in *The Man Who never Was*, aangeduid als 'George'. In het notenapparaat, waarin de auteur nader ingaat op de onthulling van Cholmondeley's identiteit door Montagu in *Beyond Top Secret U*, verwijst Jones naar hem als Squadron Leader (majoor). Cholmondeley's na-oorlogse carrière in de geheime dienst is natuurlijk niet vast te stellen. Een inzicht in z'n activiteiten tijdens de oorlog als functionaris van de afdeling B1A van MI5 (inzetten van dubbelspionnen), geeft echter *Most Secret War*. Hierin verhaalt Jones hoe hij, als hoofd van de Wetenschappelijke Inlichtingendienst, in augustus 1941 uitgebreid gelegenheid kreeg met 'George' samen te werken. Er moesten toen middelen worden gezocht om de Duitsers te misleiden met betrekking tot het nieuwe radio-navigatiesysteem voor bommenwerpers, genaamd 'Gee'. Een van deze middelen was valse informatie te laten uitlekken via de Abwehr-agenten in Groot-Brittannië die onder toezicht van MI5 stonden. Jones verwijst voorts naar de hulp van 'George' die hij in 1943 ontving bij het verstrekken van valse informatie aangaande de mogelijke toepassing door Coastal Command van een aanvliegbaken voor bommenwerpers (H2S) bij het opsporen van U-boten. Daarna wordt z'n naam nog eens genoemd toen hij betrokken was bij het door Jones ontwikkelde misleidingsplan om er voor te zorgen dat de op het centrum van Londen afgevuurde V1's, hun doel niet zouden bereiken, zoals met de meesten het geval was. (Helaas viel er toch een aantal op Londen - de zuidelijke voorsteden moesten onvermijdelijk het gelag betalen.) Bij deze misleidingsoperatie gaven de door MI5 gecontroleerde agenten in hun rapporten (die door de Duitsers als betrouwbaar werden beschouwd) een voorstelling van zaken alsof de V1's de neiging hadden hun doel voorbij te schieten, welke rapportage de V1 leiding in Frankrijk prioriteit gaf boven de gegevens die zij had ontvangen van de V1-raketten die met radio's waren uitgerust en die terecht hadden gemeld dat zij te vroeg waren neergekomen. (Montagu vermeldt enigszins uitgebreid, zonder echter Cholmondeley te noemen, de V1-misleidingsoperatie in *Beyond Top Secret U* onder de kop 'B1A case workers worked wonders'.)

Jones beschrijft in *Most Secret War* hoe hij, na Whitehall na de oorlog te hebben verlaten, in 1952 van 'Mincemeat' hoorde toen Churchill hem had gevraagd voor een jaar terug te keren naar het Ministerie van Defensie. Aie. Als lid van het Joint Intelligence Committee kwam op de eerste vergadering die hij bijwoonde, de vraag ter sprake wat te doen met Ian Colvin's boek, waarvoor de auteur

Het kostte Roger Morgan drie jaar onderzoek voor hij, na vele valse sporen, het goede mortuarium vond. De foto's boven stonden in Janusz Piekalkiewicz' boek *Secret Agents, Spies and Saboteurs*, uitgekomen in Duitsland in 1969 en in Engeland in 1974. Hij beweert daarin dat de foto links het stofelijk overschot toont in het mortuarium van een Londen's ziekenhuis en, rechts op het dek van een 'motorsloep' na te zijn opgepikt uit zee. Piekalkiewicz weigerde ons te vertellen hoe hij aan deze foto's kwam en Ewan Montagu bevestigde in een brief aan *Toen en Nu* in 1976 dat de foto's in het lijkenhuis vals waren. Zelfs een vluchtige beschouwing van de tweede foto toont dat het hier gaat om een vissersvaartuig (let op de lier en de netten) en dat de figuur op dek gekleed is in een Duits luchtmacht uniform!

toestemming tot publicatie had verzocht. Omstreeks die tijd vertelde Cholmondeley hem over Duff Cooper's antwoord dat hij het verhaal van Churchill zelf had vernomen, zonder te wijzen op de geheimhouding die nog steeds gold. Interessant is dat 'George' door Jones een sleutelfiguur wordt genoemd met betrekking tot de misleiding. In zijn boek *The Man Who Never Was* prijst Montagu Cholmondeley om diens scherpzinnigheid en vindingrijkheid, en erkent dat hij met het idee is gekomen een dode op het strand te laten aanspoelen. In het korte hoofdstuk over 'Mincemeat' in *Beyond Top Secret U*, steekt hij de loftrompet over de manier waarop zij met elkaar samenwerkten, en waarbij ieder datgene deed waarvoor hij het beste geschikt was. Aangezien wij echter slechts beschikken over het verhaal van een kant, valt het moeilijk vast te stellen wat elks aandeel precies is geweest in de operatie. Het is altijd het lot geweest

van de inlichtingen man of vrouw dat waardering van het publiek niet mogelijk is. Zonder overprezie bewijzen te beschikken heb ik echter het idee dat aan Cholmondeley meer verschuldigd is dan hij aan waardering heeft gekregen - een gevoel dat nog versterkt werd door de vijandige houding van z'n familie toen ik uiteindelijk met hem in contact kwam.

Jewell was de enige beroepsmilitair. Hij werd luitenant ter zee 3e kl in 1933 en 2e kl in 1937. In december 1942 kreeg hij het commando over de P219/later *Seraph* genoemd. In augustus 1943 ontving hij de MBE en in juni 1944 het Distinguished Service Cross (DSC). In februari van laatstgenoemd jaar verliet hij de *Seraph* en werd achtereenvolgens bevorderd tot luitenant ter zee 1e kl (augustus 1944), kapitein-luitenant ter zee (december 1948) en kapitein ter zee in juni 1953. Daarna werd hij in Norwood Sous-Chef van de Staf

Roger's moment van triomf kwam toen wij in augustus 1986 het mortuarium bezochten. De huidige hoofdopzichter, Nick Finch, bracht ons in contact met Henry Marshall die na de oorlog George Grayling was opgevolgd. Nadat zij goed bevriend waren geraakt had George hem rond 1948-49, in strikt vertrouwen verteld wat er was voorgevallen. Hij vertelde dat ondanks zijn positie, Bentley Purchase (later Sir) rondreed in een oude, driekwart ton bestelwagen die hij gebruikte op zijn boerderij en dat hij dit voertuig had gebruikt om het dode lichaam naar het mortuarium te brengen. Het personeel van het naastgelegen kantoor van de coroner werd verteld dat zij onder geen voorwaarden die dag het mortuarium mochten betreden.

van het NATO Eastern Atlantic Command (juni 1957), in maart 1959 Directeur van het Royal Naval Staff College en hij beëindigde zijn carrière als lid van de Joint Global War Study Group van de Plaatsvevangend Chef van de Britse Marinestaf. Vanaf 1963 komt hij niet meer voor in de ranglijst van marineofficieren. Van de jongere officieren die hem hielpen majoor Martin over boord te zetten had William D.S. Scott een soortgelijke eervolle en lange loopbaan. Hij werd Directeur Marineplannen van de Centrale Defensiestaf, bereikte de rang van schout-bij-nacht en van 1976 tot 1979 was hij Hoofd van het Polarisprogramma. J.A. Davis, DSC, verliet in 1957 de marine als luitenant ter zee 1e kl, en R.J. Sutton, de officier-machinist van de *Seraph* in 1961 als kapitein-luitenant ter zee.

Het scheepsjournaal van de *Seraph* (ADM 173/18038), de operationele geschiedenis (ADM 199/1920) en de patrouille-rapporten van Jewell (ADM 199/1841), bevinden zich alle in het Public Record Office. Vickers Armstrong was in oktober 1941 in Barrow begonnen met de bouw van de *Seraph*, die onderdeel uitmaakte van een totale order van 62 standaard-schepen met een korte actieradius en die werden aangeduid als Type 3 S-Class duikboten. Twintig van deze onderzeeërs gingen verloren. Jewell's eerste patrouille, in juli 1942, was zowel voor hem als voor de Vlagofficier Onderzee-dienst een goede les. Hij hoorde niet nader te identificeren mechanische geluiden, waarna hij twee torpedo's lanceerde ... op een school walvissen. Dit leidde tot een uitgebreid zelfonderzoek inzake de vraag of de training der duikbootcommandanten wel adequaat genoeg was. Het incident had klaarblijkelijk geen invloed op het verloop van zijn carrière als duikbootcommandant. Hij maakte met z'n schip twee tochten in de Middellandse Zee (augustus 1942-januari 1943 en april 1943-december 1943; voorts 14 patrouillevaarten en speciale missies, waarbij 3 torpedo's doel troffen). Tijdens het

In de film werd gebruikt gemaakt van Sir Bernard's eigen mortuarium in University College. Hier ziet men Robert Fleming (links) de rol spelen van Charles Cholmondeley (in de film als George Acres aangeduid). Samen met de film Montagu is hij bezig Martin aan te kleden. Twee grote fouten zijn aanwijsbaar: de laatste uitvoering van het reddingsvest en lage in plaats van hoge schoenen bij de battledress.

Het echte mortuarium - een foto uit het War Office dossier. Roger meent dat de man naast de baar Fred Shrieve is, Purchase's hoofdopzichter. Het stoffelijk overschot op een metalen stretcher staat tegen een rolwagentje. Montagu beschrijft in zijn boek hoe moeilijk het was een bevroren lichaam laarzen aan te trekken. Zij losten het probleem op door de enkels en voeten te ontdooien met een elektrisch kacheltje. Henry Marshall bevestigde dat het een kacheltje was uit de portiersloge. Rechts: Wij namen de verge-

lijksfoto met toestemming van de London Borough of Hackney. De vloertegels en lambrizing zijn identiek als die op de originele foto, alleen loopt er nu een elektriciteitskabel doorheen. De originele vriescellen uit de oorlog (buiten de foto aan de rechterkant) zijn sedertdien vervangen door nieuwe hoewel het wagentje nog wel een een oude kan zijn.

verblijf in de Middellandse Zee voerde hij naast 'Mincemeat' nog twee zeer geheime operaties uit. Deze hadden betrekking op het op 6 november 1942 aan boord nemen van generaal Giraud en diens staf vanuit Vichy-Frankrijk, en het op 21 en 25 oktober 1942 aan land zetten en weer ophalen vanaf een strand in Algerije van de Amerikaanse generaal Mark Clark. Deze had in het geheim in de Franse kolonie besprekingen gevoerd met het doel te bereiken dat de Franse strijdkrachten aldaar, die onder bevel stonden van Vichy-Frankrijk, niet tegenover de Geallieerden zouden staan als deze zouden landen op de kust van Noordafrika. Voor laatstgenoemde operatie werd HMS *Seraph* USS *Seraph* onder commando van de Amerikaanse kapitein ter zee Jerauld Wright die Mark Clark had vergezeld. De bemanning van de onderzeeër nam een Amerikaans accent aan, terwijl Jewell zich tactisch op de achtergrond hield. De bedoeling hiervan was de Vichy-Fransen in Noordafrika, die Engeland niet vertrouwden, slechts met Amerikanen te confronteren. Het is moeilijk vast te stellen of Jewell voor dit werk onder de kust speciaal werd uitgekozen, of dat het een kwestie van geluk was - ik vermoed het eerste.

Scheepsjournalen bevatten in de eerste plaats navigatiegegevens, waardoor precies kan worden nagegaan welke de bewegingen waren onmiddellijk voorafgaande aan 'Mincemeat'. Het journaal van de *Seraph* vormt daarom een goede aanvulling op de brief waarin Jewell aan Montagu de te waterlating van het dode lichaam beschreef en welke brief is opgenomen in *The Man Who Never Was*. Een copy ervan ging naar de Vlagofficier van de Onderzeedienst. (Jewell's beschrijving van de ontbinding van het stoffelijk overschot heeft Montagu in zijn boek weggelaten; vermoedelijk om de familieleden te ontzien; de ontbinding was erger dan verwacht, met schimmel op het onderste deel van het gelaat.) Uit het journaal kan men voorts opmaken dat de vissersboten waartussen Jewell moest manoeuvreren, veel verder uit elkaar lagen dan ik had verwacht. Het moment waarop hij land in zicht kreeg is moeilijk na te gaan aan de hand van de moderne kaarten en van de Admiralty Pilot, aangezien het referentiepunt waarop Jewell had gepeild, Portil Pillar, thans is verdwenen. Met behulp van de Pilot uit die jaren in de Naval Historical Library, kwam ik er achter dat Portil Pillar een kustbaken was op de grens van twee districten. Ik was verbaasd te ontdekken dat Jewell zo dicht onder de kust was gekomen. De *Seraph* mat van de bovenbouw tot de kiel 6,4 meter en de moderne Spaanse 1:50.000 kaarten geven op die plaats een diepte aan van ongeveer 4,5 meter (naar ik aanneem bij laag water), wat niet wegneemt dat de onderzeeboot nage- noeg op de bodem moet hebben gelegen.

De kaart op p. 18 dient er ook toe om de topografie rondom Huelva te tonen. De plaats ligt op de punt van een heuvelrug die omgeven is door moerasland en tegen de zee wordt beschermd door een lange zanderige landtong, Punta Umbria genaamd, waarlangs de getijdestroom in bedwang werd gehouden. Om te verzekeren dat majoor Martin aan land zou spoelen was het vereist dat er bij de landtong een wind vanuit zee zou waaien. In werkelijkheid werd hij ontdekt door een vissersboot, en hij werd uit het water gehaald door een barkas die hem aan land bracht, waar hij werd overgedragen aan een detachement infanteristen dat aldaar aan het oefenen was, waarna hij ten slotte naar Huelva zelf werd gebracht.

De *Seraph* diende in juli 1943 bij de invasie op Sicilië als baken voor de Amerikanen die, westelijk van de Britten, op Cent Beach aan land gingen. De onderzeeboot werd in 1965 verschoot door Wards in Briton Ferry.

Toen ik volop aan het onderzoek bezig was, begon de *Official History of Intelligence* te verschijnen. Het meest opvallende ervan was het vrijwel volledig ontbreken van namen. Hoewel het geen offensief inlichtingen- en misleidingswerk behandelt - een onderwerp dat wordt beschreven door de Oxfordse hoogleraar Michael Howard, maar nog niet voor publicatie is vrijgegeven - wordt 'Mincemeat' er kort in vermeld. Voorts bevat het bijzonderheden omtrent de bevestiging dat het plan effectief was geweest, bijzonderheden die werden verkregen via Ultra, en die zelfs niet voorkomen in Montagu's *Beyond Top Secret U*.

Ik heb ook getracht toegang te krijgen tot het officiële 'Mincemeat' dossier. Mijn eerste probleem was het indienen van het verzoek daartoe. Ik zag er nogal tegenop naar de archieven van MI5 te schrijven, waarvan het adres mij onbekend was. Uiteindelijk vroeg ik professor Michael Howard om ad-

Gewoonlijk heeft een vriesruimte in een mortuarium een temperatuur van +4 graden Celcius die slechts de ontbinding tegengaat. Na drie of vier dagen drogen de ogen uit en vallen in - wat in deze close up lijkt te zijn gebeurd met 'majoor Martin'. Henry Marshall betwijfelde of het lichaam diepgevroren is geweest daar dit de broze celweefsels zou hebben aangetast als de lichaamssappen in ijs veranderen en uitzetten - een zeker teken dat het opgeslagen is geweest in ijs en dat zeker aan het licht zou komen als de Spanjaarden een uitgebreide autopsie zouden verrichten. Om het lichaam echter voor de tijd die nodig was voor operatie 'Mincemeat' te preserven moet het ingevroren zijn geweest, wat ook bevestigd wordt door het laarzengeval. Sir Bernard's zelfverzekerd advies aan Montagu was dat 'Je niets te vrezen hebt van een Spaans post mortem; om te ontdekken dat deze jongeman niet is verdrongen nadat het vliegtuig in zee is gestort heb je een patholoog nodig van mijn ervaring - en die zijn er niet in Spanje!'

vies die mij antwoordde dat de Cabinet Office Historical Section mogelijk uitkomst zou kunnen bieden. Nogal verrassend voor mij, aangezien ik er in de verste verte niet aan had gedacht dat de archieven van het Twenty Committee en van de London Controlling Section zich daar zouden bevinden. Niet verrassend was dat ik met deze instantie een weliswaar beleefde maar onvruchtbare briefwisseling voerde. Men kon aldaar niet overtuigd worden om aan de allesomvattende geheimhoudingsbeperkingen in dit speciale geval wat minder strak de hand te houden. Dit ondanks het feit dat Colvin in 1950 de dossiers (althans iets dat daarop leek) had mogen inzien en ondanks de officieel gesanctioneerde, vrijwel complete, doch niet volledig betrouwbare, onthullingen van Montagu (met inbegrip van *Beyond Top Secret U*. Ik overwoog rechtstreeks bij Mrs Thatcher appel aan te tekenen, maar verwierp die gedachte weer.

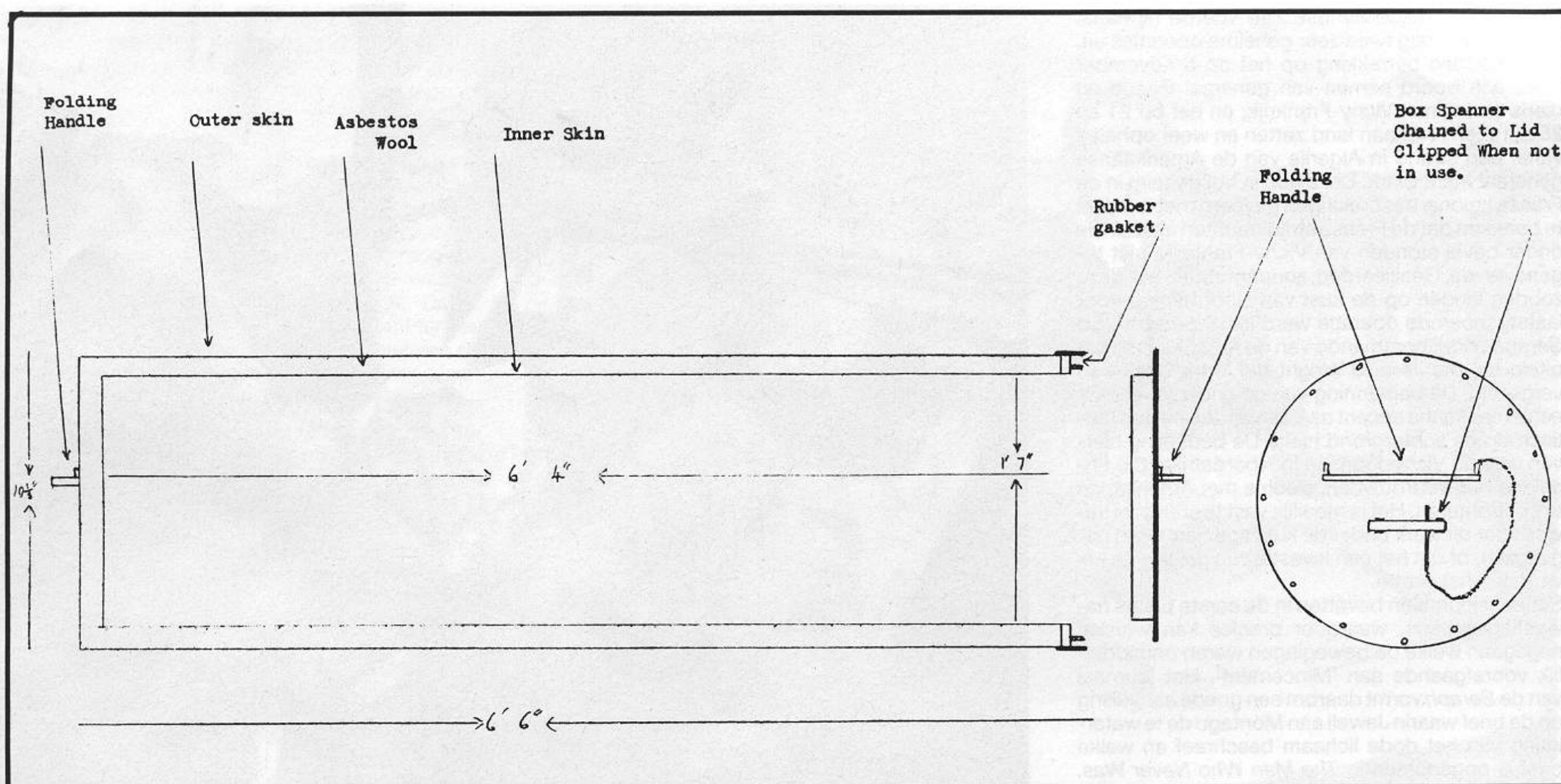
Daarna vond ik in de archieven van het Ministerie van Oorlog op het Public Record Office een dossier uit 1943 met copieën van documenten die openbaar waren geworden (WO106/5921). Hierin zaten de meeste van Montagu's illustraties en facsimiles, die in de jaren vijftig moeten zijn vrijgegeven. Spoedig daarna ontving de redactie van dit blad een verwijzing naar een ander dossier van het Ministerie van Oorlog (WO208/3163), dat een naoorlogse beoordeling van de effectiviteit van de operatie bevatte die was opgesteld aan de hand van buitgemaakte documenten (helaas zonder de documenten zelf). Ik vermoed dat deze twee dossiers destijds aan Colvin werden getoond.

DE BOEKEN

Ik begon toen aan een nauwkeurig onderzoek van Montagu's boeken om te trachten zoveel mogelijk aanwijzingen te vinden.

Eerst degenen die tot de ingewijden behoorden. Klaarblijkelijk behoorden hiertoe Montagu, waarschijnlijk Cholmondeley, en mogelijk n of allen van Sectie 17M - Dr Joan Saunders, Narjorie Boxall, Pauline Fenley, Pat Trehearne, Robin Bartlett, Norman Clackson, Ken McKay, Richard Perkins, Sally Sullivan, Esme Sherriff, Patricia Hall, Juliet Ponsonby, Vera Sylvester en Miss McCarthy. Zou een van hen 'een der meisjes zijn geweest die in onze diverse burelen werkten' en die er voor verantwoordelijk was iemand ertoe te brengen de liefdesbrieven te schrijven van majoor Martin's verloofde 'Pam'? En wie zou de jongedame zijn geweest die 'in het Ministerie van Oorlog' werkte, wier foto uit de kiekjes werd gekozen die aan verscheidene andere dames wegens hun knappe uiterlijk waren gevraagd, om als 'Pam' te dienen. 'Pam' leefde nog toen ik het vraaggesprek met Montagu had. Geen van de 17M meisjes staat op de lijst van degenen die de herdenkingsdienst voor Montagu hebben bijgewoond.

Daarnaast waren er nog anderen die wellicht niet de naam zouden weten, maar over voldoende informatie beschikten om identificatie mogelijk te maken, zoals Horsfall, de chauffeur van de bestelwagen van MI5 die het stoffelijk overschot vervoerde naar het depotschip van HMS *Seraph* in Schotland. Voorts N.L.A. Jewell, de commandant

van de Seraph, de man die werd gefotografeerd ten behoeve van Martin's identiteitskaart, Spilbury de patholoog en Bentley Purchase de rechter van instructie die voor het dode lichaam zorgden, William Hynde Norrie Martin wiens vrienden dachten dat het overlijdensbericht op hem betrekking had, Duff Cooper die de operatie aan het licht bracht en, uit hun eigen boeken, Charles Fraser-Smith die de cilinder leverde en Ian Colvin die het graf ontdekte en wiens verhaal eindigde met de aankondiging het stoffelijk overschot te zullen identificeren.

Daarna volgde het dode lichaam. Het was van een man die vroeg in de dertig was, die geen goede gezondheid genoot en in november 1942 was overleden aan bronchiale longontsteking.

Ten derde leek het mij dat er juist genoeg informatie was om het mortuarium op te sporen, alsmede de desbetreffende dossiers uit *The Man Who Never Was*. Montagu schrijft op een nogal luchthartige toon hoe hij en Cholmondeley, met Jock Horsfall aan het stuur, het lijk uit de vriescel in het mortuarium ophaalden waarna Montagu en Horsfall het in de bestelauto naar Schotland zouden brengen. Toen zij echter het mortuarium verlieten kwam de reis bijna voortijdig aan zijn eind nog voordat deze goed en wel was begonnen. Montagu vertelt dat zij bij het weggrijpen een queue zagen staan voor een bioscoop ('tegenover het mortuarium' volgens de versie van de *Sunday Express*) waar een spionagefilm werd gedraaid, waarop tegelijk dezelfde gedachte door hen heen flitste: 'Wat zouden die mensen denken als wij zouden stoppen en ze zouden vertellen: "Maak je niet druk om die film. Wij kunnen jullie een veel beter verhaal vertellen - en dat van ons is waar. Kijk maar in de cilinder".' Volgens het verhaal van Montagu barstten zij daarna in lachen uit, en wel zo hevig dat Jock bijna een trampaal ramde. Hieruit kon ik opmaken dat het mortuarium langs een tramroute lag, dichtbij een bioscoop - op het eerste gezicht niet moeilijk om te localiseren.

DE FILM

Een gelijk onderzoek naar aanwijzingen was noodzakelijk met betrekking tot de film die ik helaas nooit had gezien, en die door Montagu werd geprezen vanwege het briljante script en de spannende dramatische invallen. Het Nationaal Filmarchief (National Film Archive) beschikte over één kopie, en stond erop dat voor vertoning een speciale kopie moest worden gemaakt - wat veel te duur zou worden. Ook de BBC had een kopie en, zoals eerder vermeld, eveneens de televisierechten, maar men was aldaar niet bepaald welwillend mij deze te tonen. Het Nationaal Filmarchief echter beschikte ook over een kopie van het script voor de ondertitels, dat voor mijn doeleinden eigenlijk veel geschikter was dan het laten vertonen van de film. Bovendien had het archief een zeer informatieve verzameling foto's, zowel op als buiten de set genomen.

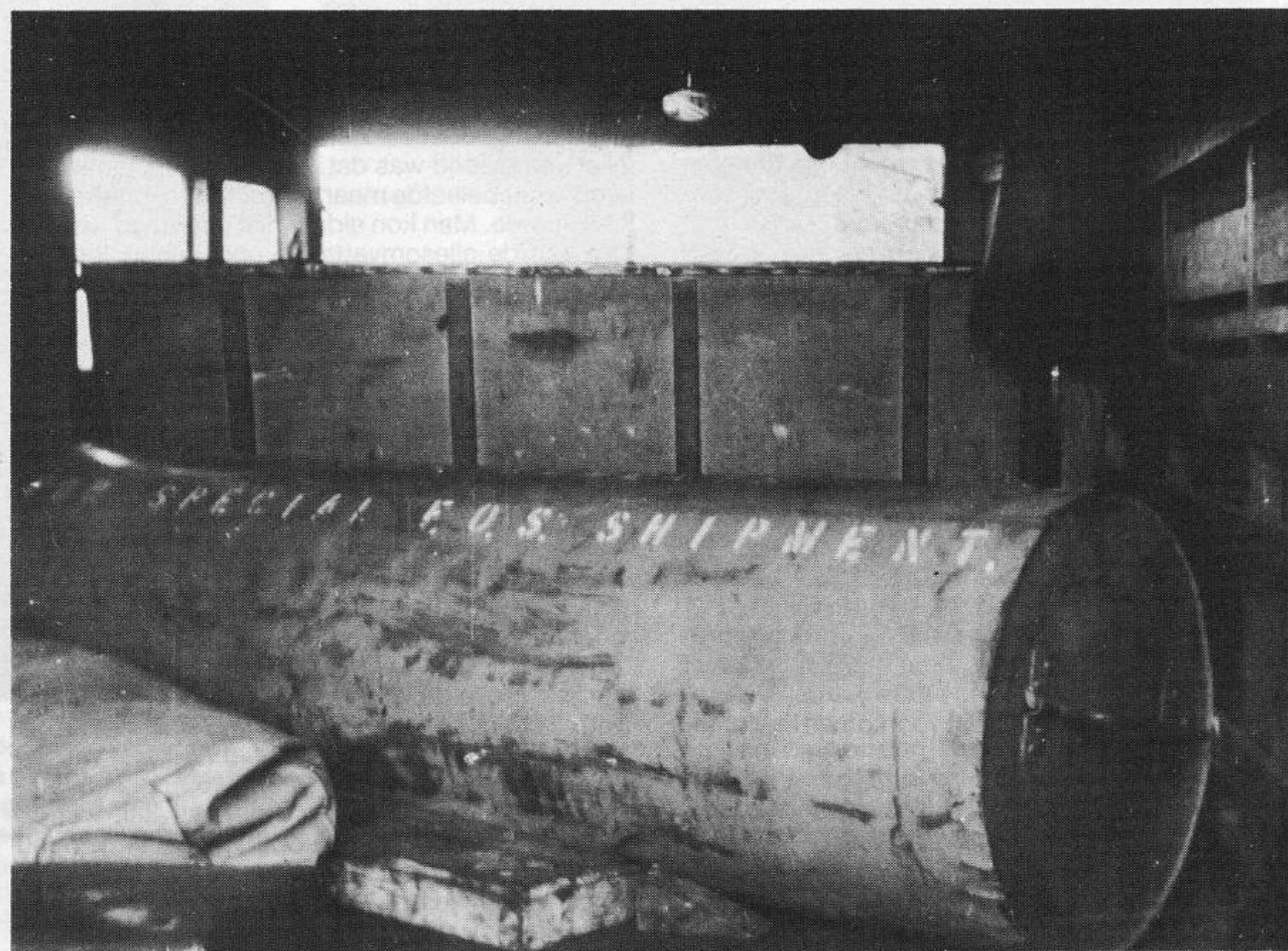
Een speciale met asbest beklede container was gemaakt om het stoffelijk overschot te vervoeren en voor verdere ontbinding te behoeden. Zowel de binnenste als de buitenste platen waren van gelast staalplaat met een totaal gewicht van iets meer dan vijftig kilogram. Met de toevoeging van het asbestwol nam het gewicht toe tot ruim 100 kg en het totale 'operationele' gewicht werd geschat op bijna 200 kg. Op zaterdagavond 17 april 1943 werd majoor Martin, gewikkeld in een deken, voorzichtig in de container geplaatst die gevuld was met droog ijs. Met rondom nog meer droog ijs werd de kist gesloten en in de achterbak van een Fordson 2-tonner geplaatst. De cilinder kreeg als opschrift 'Optical Instruments. For F.O.S. Shipment' om voor de bemanningsleden van de onderzeeër die hem naar Spanje zou brengen de inhoud ervan verborgen te houden. (F.O.S. is de afkorting van Flag Officer Submarines.)

Wat betreft het mortuarium was in de film gebruik gemaakt van dat van Spilbury in University College, hetgeen niet overeenkwam met de beschikbare aanwijzingen.

Twee bijzondere regels in de ondertitels bij Nigel Balchin's script, die zonder meer mijn nieuwsgierigheid opwekten, komen voor in de scène waarin Montagu de vader van de dode toestemming vraagt het stoffelijk overschot te mogen gebruiken, met de woorden: 'hij zou Engeland een grote dienst bewijzen'. Hierop antwoordt de vader: 'Mijn zoon, Sir, was een Schot'. Ik zie in die terloopse woorden niet meteen een voor de handeling betekenisvolle opmerking, behalve dan dat het noemen van Engeland terwijl Groot-Brittannië wordt bedoeld, een typisch Amerikaanse gewoonte is (trouwens ook in andere landen en niet het minst in Engeland zelf). De film zou bovendien ook in Ame-

rika worden vertoond. Het grafschrift kan tot de dialoog hebben geleid, maar ook het feit dat William Norrie Martin een Schot was. Mogelijk is ook dat de dialoog in werkelijkheid zo heeft plaatsgevonden en dat Balchin dit van Montagu had vernomen. Dit betekende dat Balchin werd toegevoegd aan de lijst van ingewijden!

De scène waarin Montagu verschijnt als een generaal-majoor van de RAF (Air Vice-Marshal) op een bijeenkomst van Chefs van Staven, waarbij hij de tegenspeler was van Clifton Webb die hem op het witte doek uitbeelde, had duidelijk ten doel de discussie weer te geven waarin de controversiële aspecten van het plan aan de orde kwamen. Zoals we echter zagen blijkt uit de geraadpleegde beschikbare archiefstukken dat Montagu niet aanwezig was op de vergaderingen van de Chefs van Staven in april 1943. Bij het geschikt maken van

Vanaf het mortuarium moet de Fordson met aan het stuur St John 'Jock' Horsfall met naast hem Cholmondeley en Montagu linksaf over de begraafplaats gereden zijn om Mare Street te bereiken.

Na de straat opgereden te zijn richting West End, schrijft Montagu dat zij een rij mensen zagen staan voor een bioscoop waar een spionagefilm werd gedraaid. Het bizarre van de situatie drong tot de drie mannen door en zij barstten in lachen uit.

het verhaal voor de film heeft men Cholmondeley veranderd in een jonge marine-officier die hiërarchisch onder Montagu staat, voor hem werkt en diens bevelen uitvoert (Cholmondeley was 25 en Montagu 41). Volgens het verhaal zorgt Cholmondeley voor de dode, en Montagu (met Charles Fraser-Smith) voor de cilinder: precies het tegenovergestelde van wat Montagu schrijft. 'Pam', wier foto werd gebruikt in de operatie 'Mincemeat' om Martin's verloofde voor te stellen, is in de film Montagu's secretaresse die de jongedame - in de film Lucy - recruteerde om de liefdesbrieven te schrijven.

HET NATREKKEN VAN DE AANWIJZINGEN

Na zoveel als ik kon van dit soort aanwijzingen te hebben verzameld, begon ik ze na te trekken. Purchase en Spilsbury waren al lang dood. Spilsbury verkoos, na een leven lang geconfronteerd te zijn met autopsies van mensen die zelfmoord hadden gepleegd, de dood door vergassing in zijn laboratorium in University College. Over beiden bestaan echter biografieën met bijzonderheden over hun kinderen. Wat uit Spilsbury's biografie voorts naar voren kwam was dat hij (ter voorbereiding van een overigens nooit geschreven handboek over forensische geneeskunde) een kaartsysteem bijhield van elk geval waarmee hij zich had bezig gehouden. Aangezien het hoogstwaarschijnlijk leek dat hij, of voor het stoffelijk overschot had gezorgd, of het had onderzocht, was het praktisch zeker dat ook van deze dode een kaart bestond. Ik ben er niet in geslaagd dit kaartsysteem op te sporen en aangenomen moet worden dat het is vernietigd. Als Purchase meest vertrouwde medewerker wordt in diens biografie ene Fred Shrieve genoemd, een opvallend ongewone naam, en Shrieve is vermoedelijk degene die voorkomt op de foto van het mortuarium in Montagu's *The Man Who Never Was*. Hij werd dan ook opgenomen op mijn lijst van ingewijden.

Vervolgens onderzocht ik wat in het algemeen met stoffelijke resten wordt gedaan, en wat voor soort documenten hiervoor moesten worden opge maakt die naderhand in archieven zouden terechtkomen.

Na iemands dood geeft de behandelende arts aan de familieleden een verklaring af inzake de doodsoorzaak en het verloop der ziekte. Dit stuk wordt vervolgens overgelegd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand die een overlijdensakte afgeeft waarin de bijzonderheden omtrent de doodsoorzaak zijn opgenomen. Ook geeft hij een verklaring af waarin toestemming wordt verleend tot begraven of cremieren (bij crematie moet ook nog een onafhankelijke tweede arts de doodsoorzaak verifiëren). Deze verklaring wordt ter hand gesteld van de begrafenisonderneming of degene die de crematie verzorgt. Een slip ervan wordt teruggezonden naar de ambtenaar van de burgerlijke stand ter bevestiging dat het stoffelijk overschot op de voorgeschreven wijze begraven of gecremeerd is. Deze ambtenaar stelt op geregelde tijden een onderzoek in of alle slips wel zijn teruggezonden. Er bestaan echter nog twee andere mogelijkheden zich van een dood lichaam te ontdoen. Op uitdruk-

kkelijk verzoek of indien er geen verwanten zijn kan het ten behoeve van het onderricht in de anatomie, worden overgedragen aan een ziekenhuis waar artsen worden opgeleid. Een tweede mogelijkheid is dat het voor begravenis of crematie naar het buitenland wordt overgebracht.

De wet op de ontleedkunde en opvolgende wetten keren zich tegen de excessen van achttiende eeuwse lijkenrovers, door het gebruik van stoffelijke resten voor het anatomie-onderwijs afhankelijk te maken van het toezicht van een inspecteur in de ontleedkunde. Deze inspecteert de desbetreffende opleidingsinstituten en verleent ze een vergunning. Voorts legt de wet bij hem de verantwoordelijkheid voor de stoffelijke overschotten. De inspecteur ziet er vervolgens op toe dat de overblijfselen binnen twee jaar worden opgeruimd en deelt dit vervolgens mee aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. Er is onlangs een nieuw wet op de ontleedkunde van kracht geworden, doch de hierboven weergegeven bijzonderheden schetsen de situatie in 1942.

Het geval van overbrenging van het stoffelijk overschot naar het buitenland is in het bijzonder van belang omdat, zoals we zullen zien, Montagu beweerde dat terzake alle wettelijke formaliteiten waren nagekomen. Het land uit brengen van het lichaam van de gestorvene was dan ook precies

wat zij van plan waren, zij het op een onorthodoxe manier. Toentertijd viel dit onder de bepalingen van de *Removal of Bodies from England Regulations* uit 1927 (Statutory Rules & Orders 557). Hieruit blijkt dat de rechter van instructie op de hoogte diende te worden gesteld, waarbij de overlijdensakte moest worden overgelegd. Deze autoriteit zond de akte vervolgens naar de ambtenaar van de burgerlijke stand met de mededeling dat het voornemen bestond een dode buitenslands te brengen. De rechter van instructie had dan vier dagen de tijd om te beslissen of hij een onderzoek zou instellen. De documentatie is niet duidelijk, maar vermoedelijk verwachtte de ambtenaar van de burgerlijke stand daarna geen slip terug van de verklaring waarin toestemming werd gegeven tot begraven of cremieren. Helaas worden deze verklaringen slechts vijf jaar bewaard.

Een verklaring omtrent de doodsoorzaak kan uitsluitend worden afgegeven door de arts die de patiënt tijdens diens laatste ziekte heeft behandeld. Indien hij de patiënt niet na diens dood of binnen twee weken na het overlijden op de doodsoorzaak heeft onderzocht, of indien het overlijden geen medische oorzaak heeft gehad, dan wel niet vast te stellen is, wordt de zaak eveneens overgedragen aan de rechter van instructie. Purchase introduceerde de gewoonte, thans algemeen gebruikelijk,

Voordat zij de lange nachtelijke tocht naar de onderzeebootbasis in Holy Loch aan de westkust van Schotland ondernamen, gingen zij naar de flat van Charles Cholmondeley om iets te eten en een paar boterhammen en een thermosfles koffie mee te nemen voor onderweg. Toen zij binnen waren hielden zij om beurten de auto buiten in de gaten. Queen's Gate Place Mews (bij Cromwell Road) is thans een paradijs voor het restaureren van oude auto's. Voor de voormalige flat van Cholmondeley (nr. 18) staat een Land-Rover geparkeerd.

Bewust van de belangrijke historische rol die zij vervulden in deze operatie en die, als het plan zou slagen het leven zou sparen van honderden mensen die op Sicilie zouden landen, nam kapitein-vlieger Cholmondeley deze foto van Montagu en 'Jock' tijdens hun rit naar Schotland. Daar zij waarschijnlijk Londen niet voor donker hebben verlaten, en Montagu schrijft dat zij vroeg in de morgen Greenock bereikten, moet deze foto zijn genomen tegen het einde van de reis, ergens langs de weg in Schotland, hoogstwaarschijnlijk in Renfrewshire. De Fordson BBE staat op een parkeerplaats aan de kant van de weg - mogelijk voor wat onze Amerikaanse vrienden noemen een 'sanitaire stop'. De nummerplaat EPB 657 werd uitgegeven door de Surrey Licencing Authority in 1936 - (waarschijnlijk Juni) wat overeenkomt met het tijdperk van de Fordson 1934-1938. De BBE was uiterst grut met een 30 pk V8 motor. Deze Fordson heeft een door de eigenaar aangebrachte carrosserie.

dat dit diende te gebeuren met iedereen die binnen 24 uur nadat hij naar een ziekenhuis was gebracht, kwam te overlijden.

Het beroep van rechter van instructie inzake het onderzoek naar verdachte doodsoorzaaken (in het Engels 'coroner' genoemd) is reeds zeer oud, en de beoefenaren ervan bezitten een quasi-juridische status met een grote mate van onafhankelijkheid. Hun gerechtelijke acties hebben dezelfde kracht als die van een gewone rechtbank, met jury's en kruisverhoor van getuigen. Zij hebben zelfs de bevoegdheid iemand te dagvaarden. Hun benoeming geschiedt door de kroon op aanbeveling van de voorzitter van het Hogerhuis. Betaald worden zij echter door het bestuur van het graafschap, dat ook zorgt voor de gerechtsgebouwen. Hun personeel bestaat uit gewone politie-agenten die door het Ministerie van Binnenlandse Zaken worden betaald, terwijl de mortuaria en de gebouwen waar de lijkschouwingen plaatsvinden ter beschikking worden gesteld door de plaatselijke autoriteiten, die tevens een beheerder van het mortuarium in dienst hebben. Administratief-bestuurlijk gezien is het geheel dus nogal een complexe zaak.

Een rechter van instructie kan een autopsie bevelen, waarvoor hij, als onafhankelijk arts, iedere patholoog-anatoom kan kiezen die voorkomt op een door het Ministerie van Binnenlandse Zaken goedgekeurde lijst. Gedurende de oorlog maakte Purchase aldus gebruik van Spilsbury wiens gezondheid achteruit ging en die behoefte had aan werk binnen zijn woonplaats.

Indien de coroner van oordeel is dat de doodsoorzaak is vastgesteld en geen misdaad in het spel is, kan hij afzien van een nader onderzoek; zo niet dan gebeurt dit wel en volgt er een volledige rechtszitting om het bewijsmateriaal te onderzoeken. Voor de moord op de kinderjuffrouw van Lord Lucan in 1974, kon een coroner's jury een met name genoemd individu aanwijzen en hem of haar schuldig verklaren aan een misdaad in relatie tot een dode. Nadat een jury een dergelijke uitspraak had gedaan ten aanzien van Lord Lucan, leidde dit tot een wijziging van de wet, en thans kan een jury slechts uitspreken of iemand op onwettige wijze is gedood (Unlawful Killing).

Het overlijden van het slachtoffer wordt daarna gewoonlijk onmiddellijk geregistreerd en de coroner geeft de uitspraak van de jury als doodsoorzaak op, waarna de overlijdensacte dienovereenkomstig wordt gewijzigd. De coroner geeft voorts aan de families een verklaring af waaruit blijkt dat de dode is vrijgegeven, welke verklaring, evenals die waarin toestemming wordt verleent tot begraven

of cremieren, voorzien is van een slip die de uitvaartondernemer dient terug te zenden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.

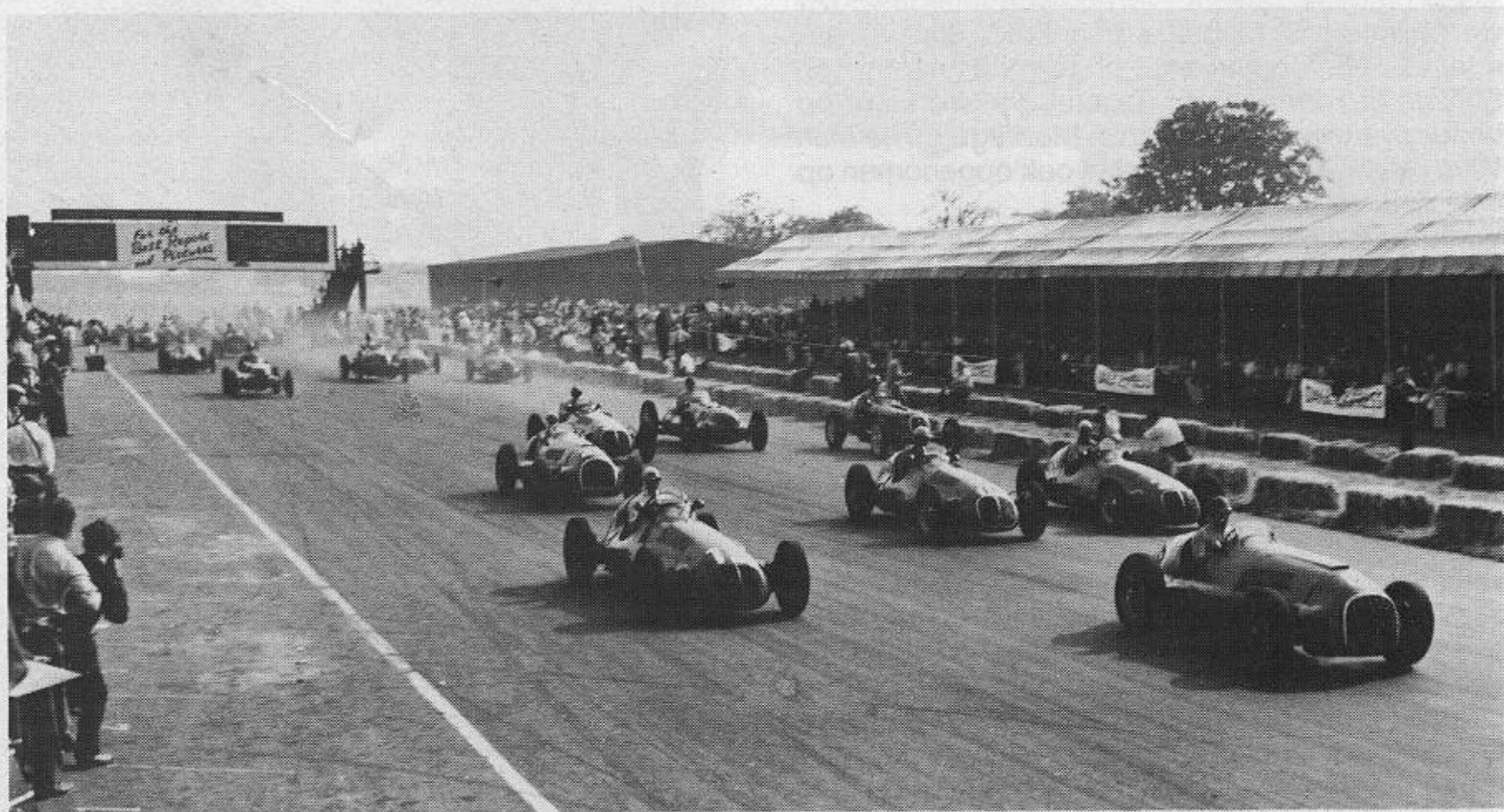
Duidelijk is dat er vele documenten omgaan, en de coroners houden van elk geval een dossier aan. Daarnaast houdt hij een register bij waarin de basisgegevens staan van elk geval dat hij heeft behandeld. Na zo'n twintig jaar worden de dossiers van de coroners geschoond voor wat betreft de meerderheid der routine gevallen en in Londen overgedragen aan het archief van Groot Londen (Greater London Record Office), waar 10 procent ervan wordt bewaard. In overeenstemming met alle openbare archieven die betrekking hebben op met name genoemde individuen, zijn ook deze voor honderd jaar gesloten.

Bovengenoemde bijzonderheden hebben natuurlijk betrekking op de regelingen in vredetijd. Eind jaren dertig verwachtten de autoriteiten in Engeland dat Hitler bij het uitbreken van de oorlog verwoestende luchtbombardementen zou ontketenen op grote bevolkingscentra, welke zouden re-

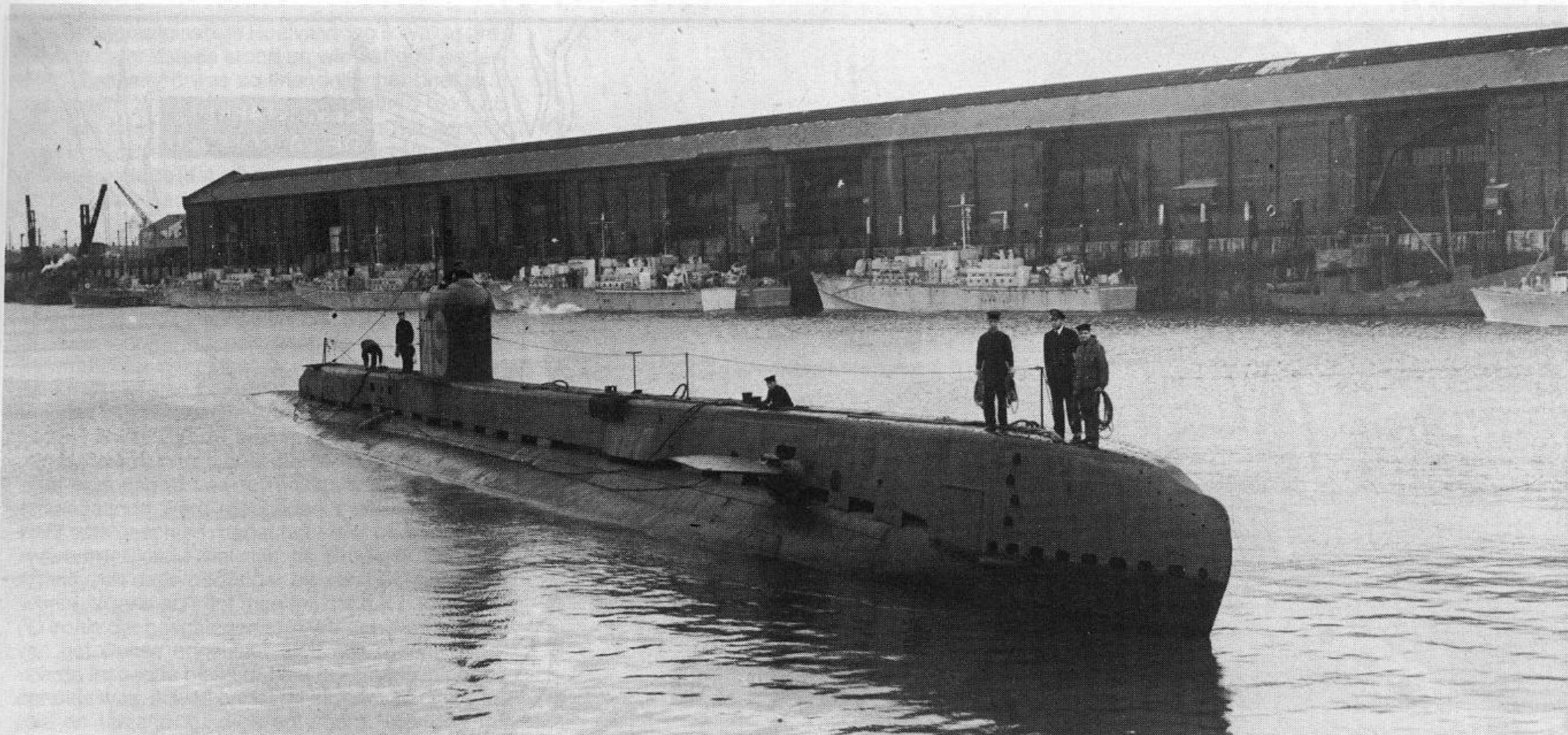
sulteren in massale verwoestingen en grote aantallen doden. De Britse regering had daarom een serie defensiemaatregelen (Defence Regulations) in gereedheid die moesten worden goedgekeurd via een Wet Bijzondere Volmachten (Emergency Powers Act), hetgeen bij het uitbreken van de oorlog binnen vier uur geschiedde. Tot de maatregelen behoorde het stroomlijnen van de procedure met betrekking tot personen die gewelddadig om het leven waren gekomen en inzake slachtoffers van wie geen stoffelijke resten waren overgebleven. Deze maatregelen werden in juli 1942 successievelijk onder een noemer opgenomen in de Defence Regulations (Burial, Inquests and Registration of Deaths). Waarschijnlijk apocrief is het verhaal dat er verscheidene miljoenen kartonnen doodkisten in voorraad werden gehouden.

Doodsoorzaken werden uitgebreid tot overlijden als gevolg van oorlogshandelingen. Een afzonderlijk kaartsysteem werd hiertoe bijgehouden door het hoofd van de burgerlijke stand (82.460 inschrijvingen), dat de basis vormt voor het register van omgekomen burger slachtoffers van de Commonwealth War Graves Commission. Verklaringen waarin toestemming werd verleend tot begraven of cremieren van doden die als gevolg van oorlogshandelingen waren omgekomen, waren niet meer nodig. Voldoende was een uittreksel uit het centrale slachtoffersregister van de luchtbeschermingsdienst ARP (Air-Raid Precautions). Dergelijke sterfgevallen werden niet aan de coroner gemeld, wel echter die waarbij het slachtoffer niet kon worden geborgen of niet kon worden geïdentificeerd, alsook in de gevallen waarbij de stoffelijke resten volledig waren vernietigd. De coroner riep vervolgens, tenzij hij meende dat er geen redelijk doel mee werd gediend, door middel van een aanplakbiljet op de plaats van de luchtaanval getuigen op met het verzoek te verschijnen voor het verkrijgen van informatie dat dezelfde kracht had als een gerechtelijk onderzoek. Indien geen biljet werd aangeplakt hield de coroner op een door hem te bepalen tijd en plaats een gerechtelijk onderzoek zonder jury. Vervolgens deelde hij de ambtenaar van de burgerlijke stand de doodsoorzaak mee alsof hij een regulier gerechtelijk onderzoek had gehouden. (De leden van de Amerikaanse strijdkrachten vielen niet onder deze regelingen.) Purchase beschikte dus over een absolute vrijheid van handelen en hij had een dode volledig kunnen verbergen, dan wel een verklaring afgeven dat van de stoffelijke resten niets over was. In November 1942 - de maand sedert welke het dode lichaam volgens Montagu's *Beyond Top Secret U* in de vriescel werd gehouden - vonden boven Londen echter minder luchtaanvallen plaats dan normaal (552 doden voor het hele land), en in het register van omgekomen burger slachtoffers, waarvan een kopie aanwezig is in de Guildhall Library, komen geen personen voor die als kandidaat in aanmerking zouden komen.

Wat valt er te vertellen over de archieven van de coroners? Nigel West's uitspraak in *M15* dat het mortuarium in Westminster was gebruikt, scheen

'Jock' Horsfall was voor de oorlog een bekende autocoureur en na de oorlog nam hij deze sport weer op. Zijn beroemdste overwinning was die als rijder van het Aston Martin team in de 24-uurs race in 1948 in Spa. Na zijn dodelijk ongeval in Silverstone tijdens de Daily Express British Racing Driver's Club International Trophy Race voor Grand Prix auto's (boven) in augustus 1949, stelde de Aston Martin Owners Club een Herdenkings Race voor de Horsfall Trofee in. Deze zou worden verreden op de jaarlijkse St John Horsfall Trophy Meeting. (Associated Press).

De onderzeeër die de vlagofficier van de onderzeedienst, schout-bij-nacht C.B. Barry, voor deze operatie had aangewezen, was de *Seraph* met als commandant luitenant ter zee 1e kl Norman Jewell, die al veel ervaring had met geheime operaties in het gebied van de Middellandse Zee. Hij had

Mark Clark in oktober 1942 op een geheime missie naar Algiers gebracht en de maand daarop had hij generaal Henri Giraud uit Frankrijk gehaald. De cylinder met majoor Martin was opgeborgen in een torpedorek. (IWM)

niet te kloppen met de aanwijzingen die tot zo'n conclusie konden leiden. Wel behoorde Westminster tot het gebied van Purchase, en ik verzocht en verkreeg toestemming diens register te raadplegen. Ik zocht naar een man van begin dertig die in november 1942 was gestorven aan longontsteking (de 'late herfst' waren de woorden die Montagu gebruikte in *The Man Who Never Was*). Er was geen kandidaat die in alle opzichten voldeed, maar er was wel ene Reginald Harrison, 33 jaar oud, die op zondag 29 november (21 dagen na 'Torch') in het Archway Hospital aan *tuberculeuze* bronchiale longontsteking was gestorven.

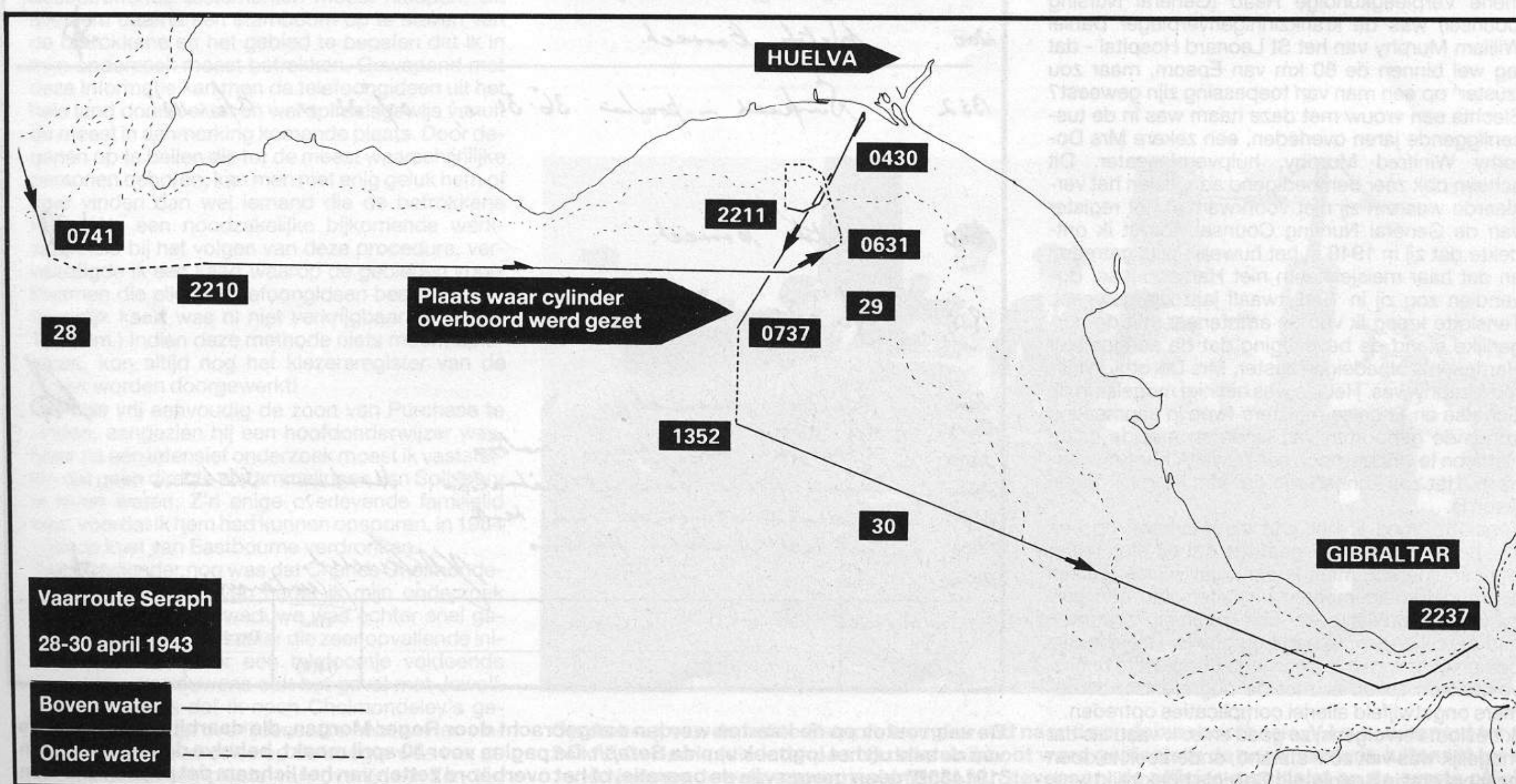
In het register in Westminster (dat onafhankelijk van mij ook reeds was geraadpleegd door de redactie van de Engelse uitgave van *Toen en Nu*) kwam geen enkele kandidaat voor die in aanmerking zou kunnen worden gebracht. De overlijdensakte van Reginald Harrison bevatte enkele bijzondere kenmerken. Achter het beroep van de overledene is een streepje geplaatst. Dit is geen normaal gebruik, maar betekent hier vermoede-

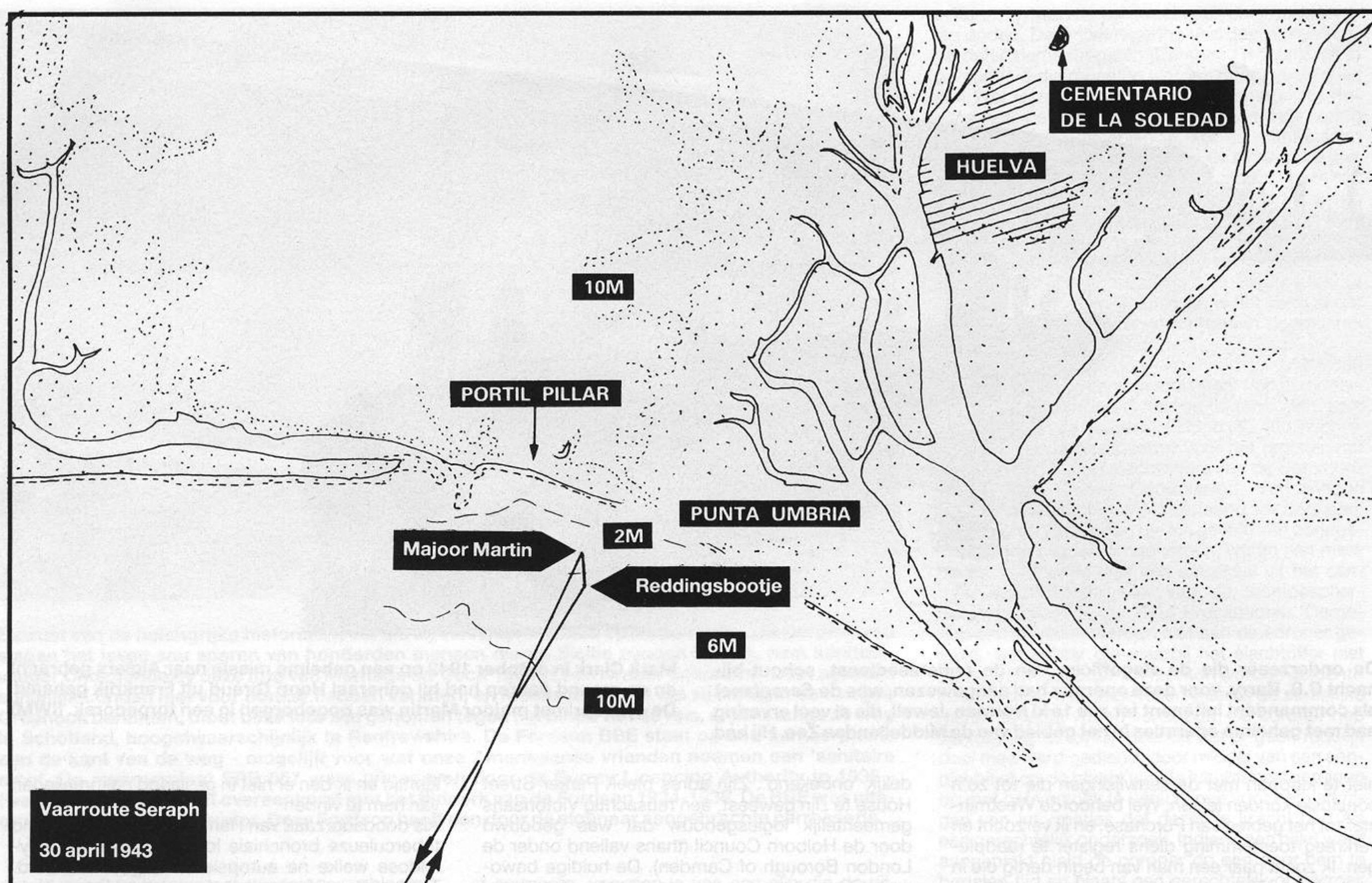
delijk 'onbekend'. Zijn adres bleek Parker Street House te zijn geweest, een reusachtig Victoriaans gemeentelijk logiesgebouw dat was gebouwd door de Holborn Council (thans vallend onder de London Borough of Camden). De huidige bewoners lijken alleenstaande mannen te zijn zonder vaste woonplaats. In oorlogstijd, met z'n geweldige tekort aan mankracht, zal dit wel niet het geval zijn geweest. Het is evident dat er toen betrekkelijk weinig mannen van begin dertig niet in de strijdkrachten zijn geweest - de enige uitzonderingen golden diegenen in beroepen waarvan de beoefenaren waren vrijgesteld van militaire dienst, voorts de medisch ongeschikten (fysiek zowel als psychisch) en degenen die in de gevangenis zaten. Het overlijdenscertificaat was opgesteld door J.W. Hulme, plaatsvervangend coroner. Door uitstekend zoekwerk verricht door het archief van de Greater London Council, bleek dat hij niet de plaatsvervanger was van Purchase, maar van H. Neville Stafford wiens gebied in het westelijk deel lag en die kantoor hield in het gerechtsgebouw aan de Fulham Road. De man was reeds tamelijk op

leeftijd en ik ben er niet in geslaagd nakomelingen van hem te vinden.

Als doodsoorzaak van Harrington wordt genoemd tuberculeuze bronchiale longontsteking en amyloïdose welke na autopsie werd geconstateerd. Tuberculeuze bronchiale longontsteking vult de longen met een eerder kaasachtige dan vloeibare substantie, en amyloïdose wordt gekenmerkt door de afzetting van een eiwitachtige bijna niet oplosbare stof rond de kleine bloedvaatjes. Amyloïdose treedt op bij ziekten die weefselvernietiging tot gevolg hebben, zoals tuberculose. Bij slachtoffers van tbc worden thans autopsies vermeden.

Het overlijden van Harrington werd aangegeven door diens zuster D.W. Murphy, werkzaam in het St Ebbas Hospital in Epsom. Dit is helaas volledig dubbelzinnig en geen van de mogelijke verklaringen biedt een oplossing. Indien D.W. Murphy zijn zuster is, hoe kon zij dan vanuit het ziekenhuis zijn dood laten registreren, en hoe kon zij als verpleegster in St Ebbas een overlijden laten registreren dat plaatsvond in het Archway Hospital aan de andere kant van Londen? St Ebbas bleek een van de psy-

chiatrische inrichtingen te zijn die begin van deze eeuw door de London County Council rondom de Britse hoofdstad waren gebouwd, een soort verspreid liggende sanatoria voor epileptici en voor degenen die tijdelijk ontoerekeningsvatbaar waren verklaard maar waarschijnlijk wel zouden genezen. Thans is het uitsluitend voor psychiatrische patiënten. Dat leek nogal bemoedigend! Archway Hospital bleek het ziekenhuis voor Holborn te zijn geweest. Om in moderne termen te spreken trachtte ik voorzichtig een scenario vast te stellen waarin Harrison voorkwam als eenzame en schizofrenische maatschappelijk onaangepaste man.

Al mijn pogingen de positie van D.W. Murphy vast te stellen liepen gedurig vast. De enige verpleegkundige van die naam in het register van de Algemene Verpleegkundige Raad (General Nursing Council) was de krankzinnigenverpleger Daniel William Murphy van het St Leonard Hospital - dat lag wel binnen de 80 km van Epsom, maar zou 'zuster' op een man van toepassing zijn geweest? Slechts een vrouw met deze naam was in de tussenliggende jaren overleden, een zekere Mrs Dorothy Winifred Murphy, hulpverpleegster. Dit scheen ook zeer bemoedigend aangezien het verklaarde waarom zij niet voorkwam in het register van de General Nursing Council, totdat ik ontdekte dat zij in 1949 in het huwelijk was getreden en dat haar meisjesnaam niet Harrison was. Bovendien zou zij in 1942 twaalf jaar zijn geweest. Tenslotte kreeg ik van de ambtenaar van de burgerlijke stand de bevestiging dat de aangeefster Harrison's bloedeigen zuster, Mrs Dorothy Winifred Murphy was. Helaas was het niet mogelijk in de Schotse en Engelse registers twee in aanmerking komende geboorten van kinderen met de naam Harrison te vinden, noch een huwelijk Murphy/Harrison. Het zou kunnen zijn dat Mrs Murphy nog in leven is.

Tenslotte vond ik het graf van Harrison op een kerkhof in Islington. Ik geef toe dat dit pleit tegen zijn candidatuur, maar ik denk dat wij niet geheel de mogelijkheid moeten uitsluiten van een verzwaarde doodkist, zeker niet indien hij verwanten had die rekenden op een begrafenis. Het is inderdaad niet onwettig om een lege doodkist te begraven, alleen zullen er met de begrafenisondernemers ongetwijfeld allerlei complicaties optreden. Ik besloot vervolgens, zo goed en zo kwaad als dat mogelijk was van zo'n afstand, onderzoek te doen naar het graf in Spanje. Uit Colvin's boek blijkt welk kerkhof wordt bedoeld en in een eenvoudig briefje

0348 Course steady on 027°
 0400 Watch correct.
 0431 Proceeded on main motor. Crew at diving stations.
 0440 In engine belatedly. A/c 210
 0442. Completed patrol. Proceeded in accordance with 191435B.
 0737 Sited in position. 36° 43' N; 07° 22' W A/c 180°
 0800 Watch correct.

1200 Watch correct.

1352 Surpassed in position 36° 31' N; 07° 22' W A/c 115°

1600 Watch correct.

1945 A/c 075

2000 Watch correct.

A/c 060.

Proceeded on main motor.

2200 Passed through boom at Gibraltar. Harbour Stations.

2237 Secured alongside 42 berth

2245 Dull out Harbour Stations

2400

J.M. Murphy
 Commandant-in-Command

Zone Time kept at Noon	Anchor Bearings	Time	Temperature (°F)		
			Dry Bulb	Wet Bulb	Sea
		0400			

De vaarroutes op de kaarten werden aangebracht door Roger Morgan, die daarbij gebruik maakte van details uit het logboek van de *Seraph*. De pagina voor 30 april maakt, behalve dan een cryptisch '191435B' geen gewag van de operatie, of het overboord zetten van het lichaam dat plaats vond toen de bemanning benedendeks verbleef. (ADM173/18038)

aan de begraafplaats in Huelva vroeg ik wat er precies op de grafsteen stond en wie het graf onderhield. Een vriend was zo vriendelijk het briefje in het Spaans te vertalen. Mijn moeite werd beloond met een brief van de beheerder van het kerkhof waarin hij de tekst noemde die ook Montagu in zijn boek vermeldde (dat wil dus zeggen dat verwanten er niets aan hadden toegevoegd of veranderd). Ook schreef hij dat het graf door vele eoBritse toeristen wordt bezocht. Wat betreft het onderhoud zei hij dat ik de eerste was die daarnaar vroeg, dat het graf niet werd verzorgd en dat het in slechte staat verkeerde, overwoekerd en scheef gezakt.

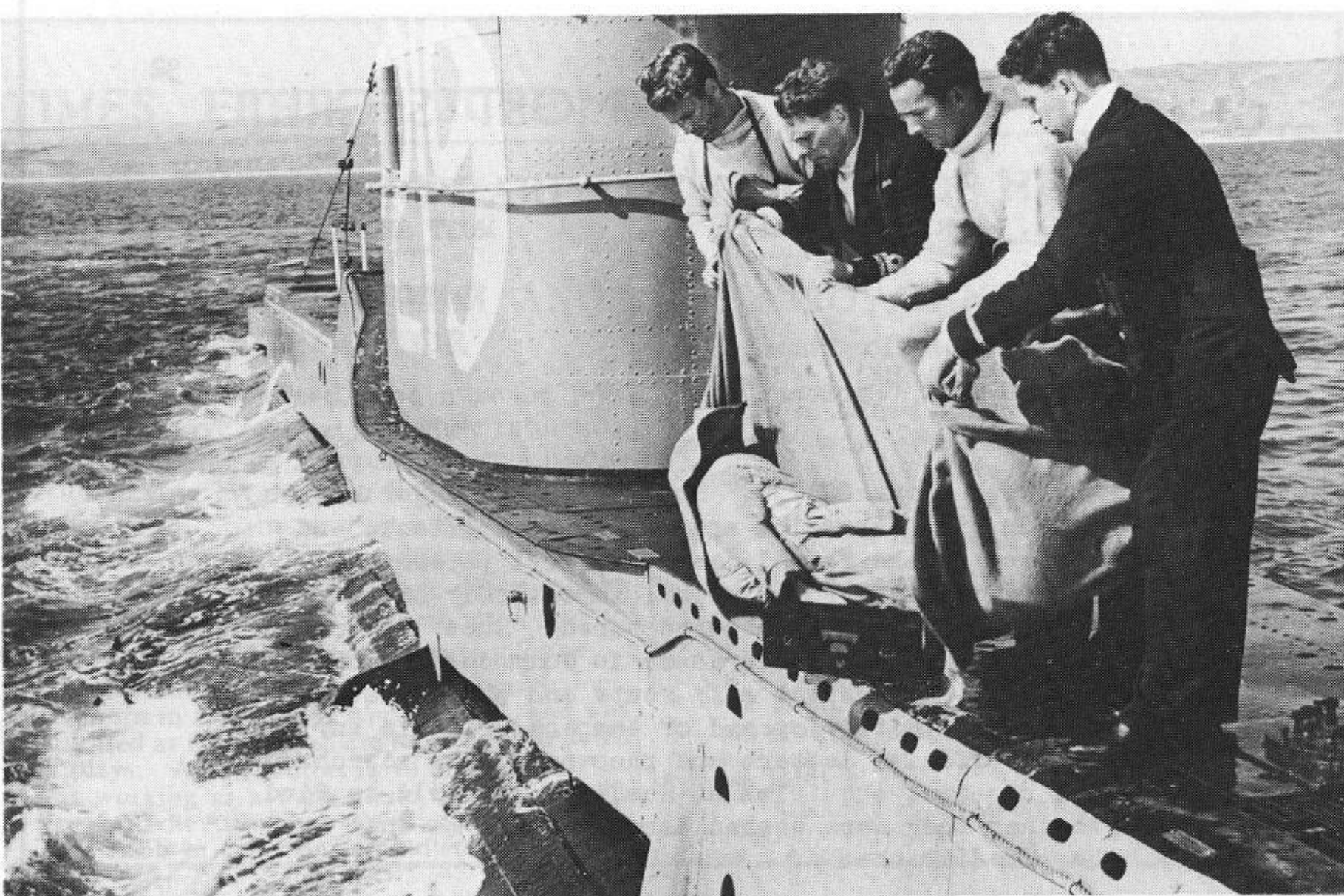
Dit vond ik nogal stuitend, gelet op de diensten die het stoffelijke overschot onwetend had verleend en ik besloot een brief te richten tot de directeur van de Commonwealth War Graves Commission, waarbij ik die van de beheerder van de begraafplaats insloot. In mijn brief stelde ik voor er een officieel oorlogsgraf van te maken, waarop mij per ommegaande werd meegedeeld dat dit reeds in 1977 was geschied, nadat het eerst onder de verantwoordelijkheid viel van de Property Services Agency, en daarvoor onder die van het Ministry of Works. Voorts schreef men mij dat het onderhoud (O ironie der geschiedenis) in handen was gesteld van het Duitse consulaat. Uit een recent uitgevoerde inspectie bleek dat het graf thans in goede conditie was. Ik was onder de indruk van dit hoffelijke en terzake kundige antwoord, ik vroeg mij echter wel af wat er in 1977 was gebeurd!

Toen, uit het niets, werd ik benaderd door Jesus Ramirez Copeiro del Villar, een mijnningenieur uit Huelva die aan mijn adres was gekomen via de beheerder van het kerkhof, en die een 'Mincemeat' enthousiast bleek te zijn. Heel vriendelijk nam hij de hele jaargang uit 1943 door van het in Huelva verschijnende blad *Odier* maar vond niets dat wees naar het aangespoelde lichaam, ook geen foto van het stoffelijk overschot op het dek van de vissersboot, zoals deze voorkomt in het boek van Piekalkiewicz. Hij zond mij ook enkele kiekjes van het graf, waarop te zien is dat de linker bovenhoek van de steen is afgebroken. Volgens hem was dit gebeurd toen de Duitsers het graf openden om te controleren of er wel iemand in lag. Aangezien zowel de foto van Montagu als die welke werd gebruikt voor de publiciteitscampagne van de film de grafsteen intact tonen, meen ik dat wij deze verklaring terzijde kunnen leggen. Zou het echter niet kunnen duiden op een daarop gevolgde exhumatie op verzoek van de verwanten en een herbegravenis in Engeland?

Tenslotte begon ik degenen te zoeken die tot de ingewijden behoorden, dan wel hun afstammelingen. Tenzij het iemand betrof die lid was geweest van een of andere beroepsorganisatie, betekende dit dat ik t.a.v. de anderen, alle geboorte-, huwelijks- en overlijdensacten moest opsporen in St Catherine's House, terwijl ik in Somerset House de desbetreffende testamenten moest nalopen. Dit alles om daarna een stamboom op te stellen van de betrokkene en het gebied te bepalen dat ik in mijn onderzoek moest betrekken. Gewapend met deze informatie kan men de telefoongidsen uit het hele land doorzoeken en wel spiraalsgewijs vanuit de meest in aanmerking komende plaats. Door degenen op te bellen die tot de meest waarschijnlijke personen behoren, kan men met enig geluk hem of haar vinden dan wel iemand die de betrokkene kent. (Als een noodzakelijke bijkomende werkzaamheid bij het volgen van deze procedure, vervaardigde ik een kaart waarop de gebieden voorkwamen die elk der telefoongidsen bestreek; een dergelijk kaart was nl niet verkrijgbaar bij British Telecom.) Indien deze methode niets mocht opleveren, kon altijd nog het kiezersregister van de streek worden doorgewerkt!

Het was vrij eenvoudig de zoon van Purchase te vinden, aangezien hij een hoofdonderwijzer was, maar na een intensief onderzoek moest ik vaststellen dat geen directe afstammelingen van Spilsbury in leven waren. Z'n enige overlevende familielid was, voordat ik hem had kunnen opsporen, in 1984 voor de kust van Eastbourne verdronken.

Teleurstellender nog was dat Charles Cholmondeley ook was gestorven nadat ik mijn onderzoek was begonnen; zijn weduwe was echter snel gevonden, evenals zijn zuster die zeer opvallende initialen had waardoor een telefoontje voldoende was, dat was trouwens ook het geval met Jewell. Intrigerend was dat ik noch Cholmondeley's geboorte-, noch zijn overlijdensacte heb kunnen vinden, alhoewel ik precies op de hoogte was van de exacte datum en plaats van overlijden! Een tijd lang liep ik met de paranoïde gedachte rond dat de

In de filmversie werd gebruik gemaakt van een andere onderzeeër van de S-klasse, de HMS *Scythian*. Nadat de cylinder op dek was gebracht via het torpedo laadluik (dat gewoonlijk nooit op zee wordt geopend) door drie bemanningsleden werden zij weer benedendeks gestuurd. Luitenant ter zee 2e kl David Scott had het bevel over de brug, en luitenant ter zee 2e kl Ralph Norris fungeerde als uitkijk terwijl Jewell, luitenant ter zee 2e kl Dickie Sutton en luitenant ter zee 2e kl John Davis alles in gereedheid brachten het lichaam over boord te zetten. Het zeer geheime rapport van luitenant Jewell gedateerd 30 april 1943 en vanuit Gibraltar verzonden aan de luitenant ter zee 1 kl Montagu, luidt als volgt:

Weer: De wind was veranderlijk ruimend van ZW naar ZO met windkracht 2. Men verwachtte dat de zeewind in de morgen wat zou aanwakken zoals de vorige dag onder gelijke weersomstandigheden ook was gebeurd. Zee en deining - 2.0. (golfhoogte) - bewolkte lucht met zeer lage bewolking - zicht was wisselend, 1 tot 2 mijl - barometer 1016.

Vissersboten: Een groot aantal kleine vissersboten waren in de baai aan het werk, de dichtsbijzijnde was ongeveer een mijl verwijderd, en wij geloven niet dat zij de onderzeeër hebben opgemerkt.

Operatie: De tijd van 0430 werd gekozen als zijnde het dichtst in de buurt komend van laag water in Lissabon, (0731) waardoor de onderzeeër bij zonsopgang goed en wel weg zou zijn. De cylinder werd geopend om 0415 en het dode lichaam eruit gehaald. De deken werd verwijderd en het stoffelijk overschot bekeken. De aktentas zat nog goed vast. Het gezicht was erg taankleurig en was vanaf de ogen beschimmeld. De huid bij de neus en wangen was gebarsten. Het lichaam was erg gezwollen. De Mae West was goed opgeblazen en hoefde niet verder opgepompt te worden. Het lichaam werd overboord gezet om 0430 in een positie van 148 graden t.o.v. Portil Pillar op 1.3 mijl ongeveer acht kabellengten van het strand en dreef landinwaarts, hierbij geholpen door het kolkende water van de schroeven bij het op volle kracht achteruitvaren. De rubberboot werd opgeblazen en ondersteboven in het water gelaten ongeveer een mijl verder naar het zuiden. De duikboot voer toen naar zee en de cylinder, gevuld met water, waarin de deken, de koorden en ook de container van het rubberbootje, werd overboord gezet op 36 37'30 Noord en 07 18'00 West in water van 310 vadem diep bij draaiende machines. De cylinder wilde niet zinken maar nadat hij beschoten was door het Vickers kanon en ook nog van zeer dichtbij met een .455 revolver door luitenant Scott begon hij te zakken. Het sein dat de operatie was volbracht werd gegeven om 0715. Een watermonster van dichtbij de kust is bijgevoegd.

Op de brug van de echte *Seraph*, terugkerend naar de onderzeebootbasis. V.l.n.r.: luitenant ter zee 2e kl F.G. Harris (die later pas op deze duikboot werd geplaatst); de commandant, luitenant ter zee 1e kl Norman Jewell; oppermachinist M.M. Stevenson, de officier-machinist en de eerste officier, luitenant ter zee David Scott. (IWM)

32
MOST SECRET

N. A. MADRID (Personal)

MOST SECRET

IMMEDIATE

From D.N.I. (Personal).

Your 021738. Some of papers Major Martin had in his possession are of great importance and secrecy. Make formal demand for all papers and notify me by personal signal immediately of addresses of any official letters recovered. Such letters should be returned addressed to Commodore Rushbrooke, Personal, by fastest safe route and should not repetition not be opened or tampered with in any way. If no official letters are recovered make searching but discreet enquiries at Huelva and Madrid to find whether they were washed ashore and if so what has happened to them.

041321.

Meer dan twee dagen zat de inlichtingendienst in Londen in spanning in afwachting van het bericht uit Spanje dat het lijk was aangespoeld. In feite was het later op dezelfde dag al door een visser uit het water opgepikt en aan het Britse consulaat in Huelva overhandigd - zonder de aktentas. De vice-consul, Francis Haselden, nam maatregelen om de volgende dag (1 mei) Martin met militaire eer te begraven op het plaatselijke kerkhof. De plechtigheid had plaats om 12.00 uur s'middags en werd bijgewoond door afgevaardigden van de Spaanse strijdkrachten. Kennelijk geheel onbewust van de belangrijke rol die de dode majoor Martin, speelde, rapporteerde Haselden het geval in een routine-bericht aan de Britse marine-attaché in Madrid, die het op 3 mei doorstuurde naar Londen. Er werd in het geheel geen melding gemaakt over het verloren gaan van officiële documenten maar een in gepaste bewoordingen gestelde antwoordbrief werd de volgende dag door Montagu verzonden. Daarin wordt de marine-attaché ervan verwittigd dat Martin belangrijke en zeer geheime brieven bij zich had, en wordt hem verzocht daarnaar op discrete wijze te informeren (boven).

registratie van het overlijden van voormalig personeel van de inlichtingendiensten op een of andere manier werd onderschept en verdonkeremaand. Een daarop volgende briefwisseling maakte echter duidelijk dat bij het doorgeven van het overlijden, ergens tussen de plaatselijke ambtenaar van de burgerlijke stand en het hoofd van de nationale burgerlijke stand, een vergissing was gemaakt. Zijn overlijden is thans via een voetnoot opgenomen in het hoofdregister. Ik vermoed dat Cholmondeley in het buitenland was geboren. Het kostte me enige moeite 'Jock' Horsfall te vinden, totdat ik mij realiseerde dat zijn voornaam StJohn luidde! Ik slaagde erin z'n nog levende broer te vinden en vernam dat hij na de oorlog weer was begonnen met auto-races. In augustus 1949 was hij in Silverstone omgekomen bij een race om

de International Trophy Race for Grand Prix Formula Cars van de Daily Express British Racing Driver's Club, waarbij hij in een voorwedstrijd als zesde was geëindigd. Hij was ingevallen voor een andere coureur die op dezelfde plaats bij de wedstrijden om de Britse Grand Prix was omgekomen. Shrieve bleek in de jaren veertig bijna pensioenge-rechtigd te zijn geweest en het spoor naar hem liep dood. Lady Diana Cooper was natuurlijk gemakkelijk te vinden en deze artiste zond mij een van haar beroemde prentbriefkaarten, geheel dicht beschreven. Het zoeken naar Mrs Colvin leverde ook geen problemen op aangezien ik haar kon vinden via Ian Colvin's uitgever. Charles Fraser-Smith kon ik traceren via de flaptekst op de stofomslag van zijn boek. Verbazingwekkend genoeg bleek William Hynde Norrie Martin, wiens kennissen dach-

ten dat het overlijdensbericht van majoor Martin op hem sloeg, een goede vriend te zijn van een medecursist die ik kende van een avondcursus boekbinden. Hij gaf mij Martin's adres in Virginia. Ik veronderstelde dat contact zoeken met leden van 17M nutteloos zou zijn aangezien zij een levenslange zwijgplicht hadden.

Wat kwam ik uiteindelijk te weten? De familieleden van Cholmondeley wilden mij niet eens ontvangen. Jewell legde mij heel vriendelijk enkele technische details uit inzake een onderzeeboot. Wellicht belangrijk is dat twee mensen onafhankelijk van elkaar vertelden dat degene wiens stoffelijk overschot werd gebruikt geestelijk onvolwaardig was op het moment dat hij stierf en dat daarom de familieleden volledige anonimiteit verlangden. Dit stemt duidelijk overeen met de karakterisering die Duff Cooper geeft in zijn boek *Operation Heartbreak* van Willie Maryngton en zou dus kunnen slaan op een vermenging van feit en fictie. Het was echter wel het enige houvast (als het dat al was) dat ik had, en het klopte met St Ebbas!

Norrie Martin verklaarde dat de relatie die hij met de zaak had geen andere was dan dat majoor Martin's overlijdensbericht in *The Times* verscheen kort nadat in april 1942 het schip waarop hij zich bevond, de *Hermes*, was gezonken. Zijn vrienden dachten toen dat hij werd bedoeld. Montagu schreef dat hij de naam had uitgekozen omdat er een hele rij Martins met de vereiste ouderdom in rang, in het naamregister van de Britse marine voorkwam. In feite waren het er negen, voornamelijk luitenants ter zee 2e kl, en slechts een W. Martin - de tijdelijk majoor der mariniers William Hynde Norrie Martin. De Duitsers zowel als Norrie's vrienden moeten hem zo hebben gevonden. Men vraagt zich af wat er zou zijn gebeurd als hij krijgsgevangen was gemaakt. De mythe dat hij The Man Who Never Was moest zijn geweest dook in het midden van de jaren zeventig weer op in een van de Londense kranten die zijn geboortacte ongetwijfeld bij de burgerlijke stand in Edinburgh had opgevraagd.

OP ZOEK NAAR HET MORTUARIUM

Uitgaande van Montagu's beschrijving van de bestelwagen die, met het lijk aan boord, bijna een trampaal ramde toen de inzittenden een rij wachtenden voor een bioscoop zagen staan, begon ik mijn speurtocht naar het mortuarium door uit te zoeken welke tramroutes er toen bestonden. Het centrum werd geëxploiteerd door de London County Council. De stroom voor dit tramnet werd door de motorwagens afgenomen van geleiders die onder het wegdek liepen via een derde rail. De gebieden buiten het centrum waren in handen van privé-ondernemingen. Deze tramnetten kregen hun stroom via bovenleidingen die waren opgehangen aan trampalen, een goedkoper systeem dat echter de omgeving wel ontsierde. De privé-ondernemingen werden op een gegeven moment uitgekocht door de London County Council die daarbij een tramnet exploiteerde met verschillende soorten stroomvoorzieningen en ingewikkelde aansluitingen van het ene op het andere systeem. Volgens Montagu raakte de auto bijna een trampaal, en mijn onderzoek was derhalve uitsluitend gericht op het deel van tramnet dat de stroom betrok van draden die boven de straat waren gespannen, welk systeem zich voornamelijk ten zuiden van de Theems bevond. In de jaren dertig en tijdens de oorlog werden de trams die op dit net reden successievelijk vervangen door trolleybussen, terwijl enkele gedeelten van het net waar de stroom van onder het wegdek werd gehaald, werden vervangen door bovenleidingen. Alle tramroutes die hadden bestaan konden door een goede bewaarde documentatie opgespoord worden. Met de bioscopen en de daarin vertoonde films lag dat moeilijker. Sedert in de jaren zestig het bioscoopbezoek voortdurend was teruggelopen, hadden vele bioscopen hun deuren gesloten en werden ze verbouwd of afgebroken. Met de hulp van The Cinema Theatre Association kon ik een weinig bekend jaarboek, *The Kinema Directory*, raadplegen, waarvan de uitgave voor 1942 alle bioscopen per wijk bevatte. Helaas waren de adressen in de meeste gevallen zeer onnauwkeurig. Ik veronderstelde dat er in de jaren veertig een soortgelijke uitgave zou bestaan als *City Limits* (een soort uitgaansgids) en dat bleek *What's On* te zijn. Daarvan bekeek ik de uitgave voor de week die eindigde op zaterdag 17 april 1943 (de dag waarop het stoffelijk overschot z'n tocht begon van de vriescel naar de onderzeeboot. De indeling

33
MOST SECRET

To:- N.A. Madrid (Personal)

IMPORTANT

From:- D.N.I. (Personal)

MOST SECRET

My 041321. Secret papers probably in black brief-case. Earliest possible information required whether this came ashore. If so, it should be recovered at once. If not included with papers in your 021738, care should be taken that it does not get into undesirable hands if it comes ashore later.

071216.

Londen moest toen voorwenden of het verlies ervan belangrijk was en dat op allerlei manieren voorkomen moest worden dat de documenten in vijandelijke handen zouden vallen. Er werden daarom aan de lopende band brieven verzonden om het belang hiervan te onderstrepen.

Obituary

FALLEN OFFICERS

"THE TIMES" LIST OF CASUALTIES

We have received news of the death of the following officers, in addition to those whose names have been published in the official lists:—

THE ARMY

GARRY, Lieut.-Colonel R. V. M., M.C., R.A.
MAHAFFY, Lieutenant F. A., Irish Guards.
PEARCE, Captain H. E., R.A.

ROBERTSON, Lieut.-Colonel S. D. G., Suffolk Regt.

WARD, Major D. E., R. Tank Regt.
WATSON, Lieutenant D., Royal Fusiliers.

ROYAL AIR FORCE

MR. LESLIE HOWARD

DISTINGUISHED FILM AND STAGE ACTOR

Mr. Leslie Howard, who must be presumed to have lost his life while returning to this country by aeroplane from Lisbon, after having given some highly successful lectures in Spain and Portugal for the British Council, was an actor of great charm and intelligence whose death means a severe loss to the British theatre and to British films. He was 50 years of age.

Leslie Howard, whose real name was Stainer, was born in London on April 3, 1893, and was educated at Dulwich, where he wrote and acted in plays. At the outbreak of the last war he was working as a bank clerk in the City; he went into the Army, but was discharged in 1917. Theatricals at the front rekindled his love for

THE ROLL OF HONOUR

ROYAL NAVY

The Board of Admiralty regrets to announce the following casualties which have been sustained in meeting the general hazards of war. Next-of-kin have been notified:—

OFFICERS

KILLED

A. Capt. Sir T. L. Beevor, Bt., R.N.; T. Lt. D. A. Burgess, R.N.V.R.; Lt. J. L. Fraser, R.N.V.R.; Lt. P. F. S. Gould, D.S.C., R.N.; T. Sub-Lt. (A) J. H. Hodgson, R.N.V.R.; T. Sub-Lt. (A) K. R. Jolliffe, R.N.V.R.; Rear-Admiral P. J. Mack, D.S.O.; T. Lt. (A) G. Muttrie, R.N.V.R.; T. Lt. (A) G. Raynor, R.N.V.R.; T. Sub-Lt. J. N. Wishart, R.N.V.R.

ROYAL MARINES: T. Capt. (A. Major) W. Martin.
DIED FROM WOUNDS OR INJURIES
T. Sub-Lt. (A) J. Hall, R.N.V.R.; T. Lt. A. G. D. Heyburne, R.N.V.R.

MISSING, PRESUMED KILLED

T. Lt. (A) H. V. Donald, R.N.V.R.; T. Lt. R. A. Edmunds, R.N.V.R.; T. Lt. D. H. Goldsmith.

NE 3
High
assembly
honour
g this

De dood van majoor W. Martin werd door de Admiraliteit vrijgegeven en op 4 juni in een editie van *The Times* gepubliceerd. Door een vreemde samenloop van omstandigheden hadden op dezelfde dag verscheidene kranten het bericht opgenomen van de dood van de bekende filmacteur Lesley Howard. Deze was omgekomen op ruim 300 km noord-westelijk van de plek waar Martin was 'verongelukt'. Howard's dood was ook een gevolg van een inlichtingen operatie - maar deze keer van de Duitsers. Het burgervliegtuig waarin hij zat werd na opgestegen te zijn in Lissabon door een

Duitse jager neergeschoten in de veronderstelling dat Winston Churchill aan boord was op de terugreis van zijn met veel ruchtbaarheid omgeven bezoek aan Algiers en Tunis. Churchill was zeer geschokt toen hij vernam dat de bekende acteur om het leven was gekomen doordat een Duitse agent op het vliegveld van Lissabon een 'gezette sigarenrokende man' had waargenomen en had getelegrafeerd dat Churchill aan boord was, ondanks de onwaarschijnlijkheid dat Churchill vanuit de Portugese hoofdstad een burgervliegtuig zou nemen.

van de gids leek niet op die van de huidige, waarbij de films worden gesplitst in premières en prolongaties, en er voorts onderscheid wordt gemaakt tussen het centrum van Londen en de omliggende gebieden, alsmede films worden vermeld die vertoond worden in bioscopen die niet in de gids zijn opgenomen. Het duurde enige tijd voordat ik door had dat de gids slechts het westelijk deel van Londen besloeg, van Clapham tot Hampstead. De reden hiervoor was misschien dat de gids nog niet helemaal van de grond was gekomen en ik te maken had met het stadsdeel waar de gids uitkwam, dan wel dat er nog een andere publicatie bestond die de oostelijke helft bestreek, maar die ik niet heb kunnen vinden. Ik stelde een lijst samen van 59 films die werden vertoond op de dag van het vertrek naar Schotland, waarbij ik zocht naar titels die in aanmerking kwamen.

Underground Agent sprak tot mijn verbeelding, maar *Spy in Black* kwam evenzeer in aanmerking, temeer waar Montagu sprak van een spionage film. Tien jaar na de desbetreffende gebeurtenissen had hij zijn verhaal echter in grote haast opgeschreven, en ik geloof niet dat we kunnen vertrouwen op de details ervan. Geen van de bioscopen die deze films vertoonden kwamen in aanmerking.

Over bleef het grote aantal bioscopen dat niet afzonderlijk was opgenomen, maar waarvan sommige de films klaarblijkelijk ook vertoonden. De *Evening Standard* en de *Evening News* namen alleen de belangrijkste bioscopen in het centrum op, zodat deze het probleem ook niet konden oplossen.

Het localiseren van de mortuaria was een probleem op zich aangezien over deze instellingen geen gegevens bestonden. Oorspronkelijk diende elke Borough Council te beschikken over een eigen mortuarium, maar de stadsdelen der coroners waren in de loop der tijd gewijzigd door samenvoeging en reorganisatie van bestuurlijke eenheden. Het aantal coroners van de London County Council (later de Greater London Council, die inmiddels ook weer is opgeheven) werd tot op heden succesievelijk ingekrompen, waardoor in hun gebieden zeer ingewikkelde veranderingen en samenvoegingen ontstonden, die ik met veel moeite heb kunnen opsporen in de *London Gazette*, (vergelijkbaar met de *Staatscourant* in Nederland). Bij iedere reorganisatie werd een ander gerechtsgebouw voor de coroner en een ander mortuarium voor het desbetreffende nieuwe gebied aangewezen. (De mortuaria zijn in het algemeen aangebouwd tegen

het gerecht.) In de British Library bevond zich een exemplaar uit 1960 van het jaarboek van de *National Association of Funeral Directors*, (NAFD) waarin een lijst voorkomt van de openbare mortuaria. Dit was echter geen gids die kon bogen op volledigheid en hij bevatte geen gegevens uit 1943.

De NAFD toonde zich in het geheel niet hulpvaardig toen ik om vroegere uitgaven van het jaarboek vroeg, en het was onmogelijk vast te stellen of deze organisatie eerder zo'n gids had uitgegeven. Het archief van de Greater London Council verrichte daarna uitstekend werk toen het op mijn aanvraag een onderzoek uitvoerde en stukken naar boven haalde inzake een kort na de oorlog gevoerde discussie over de Council's mortuaria waarin zich een, klaarblijkelijk complete lijst, bevond. Met gegevens uit alle hoeken en gaten wist ik tenslotte 29 mortuaria te localiseren. Het archief beschikte voorts over een prachtige gebonden set topografische kaarten uit de jaren dertig op schaal 1:12.500 waarop alle tramroutes, bioscopen en mortuaria voorkwamen.

Werken vanaf de kaarten bleek een veel beter idee dan alle huidige straten door te sjokken. Ik bestudeerde de kaarten met een vergrootglas en lette er speciaal op of ik bij elkaar in de buurt een bio-

CERTIFIED COPY OF AN ENTRY OF DEATH

Registration of Births, Deaths and Marriages (Special Provisions) Act 1957

Application Number PSR 868025

An Entry in the Naval Officers War Records of Deaths 1939-1948

Name (Surname First)	Decorations (if any)	Rank	Branch of Service	Ship or Unit	Date of Death	Cause of Death
MARTIN William		Act. Major	R.M.	Royal Marines	On or before 1.5.1943	On War Service

CERTIFIED to be a true copy of the certified copy of* an entry made in a Service Departments Register.

Given at the General Register Office, London, under the seal of the said Office, the 4th day of November 19 85.

*If the certificate is given from the original Register the words "the certified copy of" are struck out.

SA 040476

Section 3(2) of the above mentioned Act provides that "The enactments relating to the registration of births and deaths and marriages in England and Wales, Scotland and Northern Ireland (which contain provisions authorising the admission in evidence of, and of extracts from, certified copies of registers and duplicate registers) shall have effect as if the Service Departments Registers were certified copies or duplicate registers transmitted to the Registrar General in accordance with those enactments."

CAUTION:—It is an offence to falsify a certificate or to make or knowingly use a false certificate or a copy of a false certificate intending it to be accepted as genuine to the prejudice of any person, or to possess a certificate knowing it to be false without lawful authority.

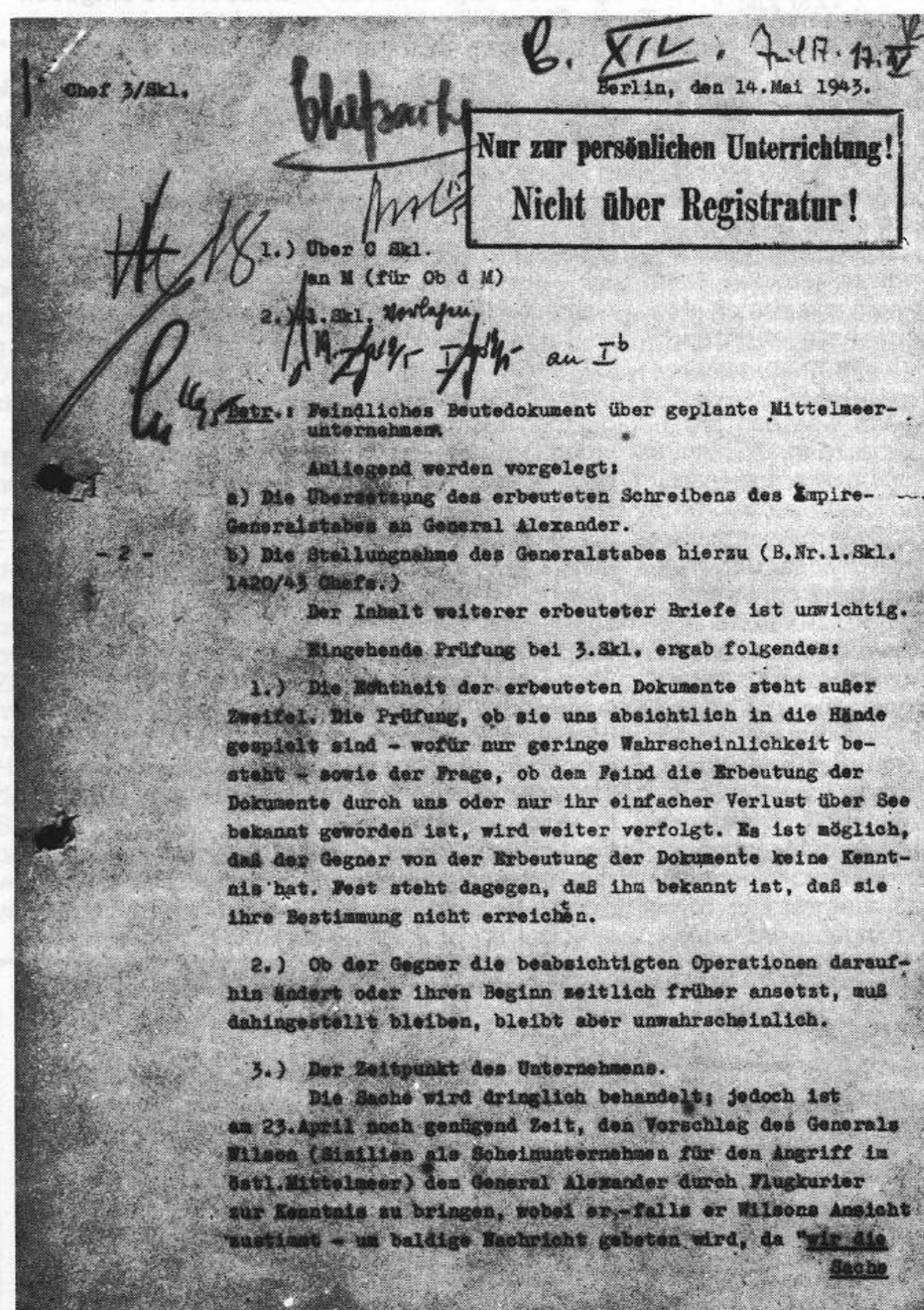

Afschrift van de inschrijving van Martin's dood in het speciale register voor gesneuvelde Britse marine-officieren in de jaren 1939-1948. Hieruit blijkt dat de mystificatie tot het eind toe werd volgehouden. De werkelijke

rol die Martin had gespeeld moest op het moment van inschrijving echter nog worden onthuld.

Toen de aktenas op 13 mei door de chef van de Spaanse marinestaf werd teruggezonden aan de Britse marine-attaché in Madrid, leek op het eerste gezicht dat de zegels op de brieven nog intact waren. Nader onderzoek toonde echter aan dat iedere brief voorzichtig was geopend en weer dichtgemaakt. Deze vergroting van een deel van de brief van generaal Nye laat duidelijk een dubbele vouw zien ontstaan toen hij opnieuw werd gevouwen na te zijn gedroogd. Het was een duidelijk bewijs dat de Spaanse inlichtingendienst de stukken had bekeken, maar nog geen indicatie dat de Spanjaarden de Duitsers hadden ingelicht.

Toen Ewan Montagu's boek in 1953 uitkwam, was het feit dat de Geallieerden gedurende de hele oorlog de Duitse codes hadden weten te ontcijferen nog steeds een goed bewaard geheim. Montagu moest dus op een of andere manier verborgen zien te houden dat de Britse inlichtingendienst door Ultra-decodering binnen drie dagen wist dat de Duitsers de brieven als echt beschouwden. Tussen mei en 10 juli toen operatie 'Husky' plaatsvond, bevestigden de vele Duitse troepenverplaatsingen deze wetenschap, maar pas na het einde van de oorlog was het pas goed mogelijk vast te stellen in hoeverre de Abwehr zich had laten beetnemen. Toen de Duitse marine-archieven in Tambach in beslag waren genomen, werd er over de stukken die Martin bij zich had een dossier gevonden, waaruit bovenstaand document een evaluatie en analyse is van Nye's brief. Met het stempel: 'Slechts voor persoonlijke kennisneming! Niet inboeken!' werd het Duitse stuk ter attentie van de Oberbefehlshaber der Marine, Grossadmiral Doenitz gezonden. Zijn paraaf onder het kruis linksboven bevestigt dat hij de brief heeft gelezen. (De vertaling staat rechts).

scoop, een trambaan en een mortuarium vond, hetgeen echter niet het geval was. Het meest kwam nog Greenwich in aanmerking waar het mortuarium direct achter een bioscoop lag. Een klein stuk openbare weg lag tussen de gebouwen, waar doorheen wel een trambaan liep, echter met het stroomafneemsysteem via een derde rail zodat er geen trampalen konden zijn. De bovenleidingen werden toentertijd uitsluitend nog door trolleybussen gebruikt, terwijl trams alleen nog reden op het derde rail systeem. De plek kwam niet overeen met het gegeven in het artikel in de *Sunday Express* dat de rij zich tegenover het mortuarium bevond. Helemaal was de bioscoop een goor zesderangs theater dat plaatselijk bekend stond als 'The Blue Lights' en op zo'n armoedige wijze werd geëxploiteerd dat de in de locale bladen geen eens advertenties verschenen. Hierdoor wordt het vrijwel onmogelijk te ontdekken welke film die dag werd vertoond. Het is niet aannemelijk dat nieuw uitgekomen films als *Underground Agent* reeds tot zo'n verlopen buurttheater waren doorgedrongen; de vier jaar oude film *Spy in Black* zou waarschijnlijker zijn geweest.

Het mortuarium op Fulham Palace Road (waarvan de plaatsvervangend coroner zich met Harrison had bezig gehouden) had tegenover zich, echter bijna uit het zicht, het Gaumont-theater (thans Odeon), en de trams die er reden gebruikten bovenleidingen. De films die er werden getoond, Ka-

Vertaling

Onderwerp: Buitgemaakt vijandelijk document over Middellandse Zee Operaties.

Hieraan toegevoegd zijn:

- (a) Vertaling van de brief van de Imperial Staff aan generaal Alexander.
- (b) Evaluatie daarvan door de Duitse Generale Staf.

De inhoud van de andere buitgemaakte documenten is niet belangrijk. Uitgebreid onderzoek door 3 Skl. leverde het volgende op.

1. De echtheid van de buitgemaakte documenten is buiten twijfel. De veronderstelling dat ze met opzet ons zijn toegespeeld - waarvan de waarschijnlijkheid zeer klein is - en de vraag of de vijand zich ervan bewust is dat de documenten in onze handen zijn gevallen of alleen maar verloren zijn gegaan in zee wordt nagetrokken. Het is mogelijk dat de vijand er niet van op de hoogte is dat wij de documenten hebben buitgemaakt. Wel staat vast dat hem bekend is dat zij niet hun bestemming hebben bereikt.
2. Of de vijand zijn voorgenomen plan zal wijzigen of zal verzetten naar een andere datum moet wel in beschouwing worden genomen, maar lijkt niet waarschijnlijk.
3. *Mogelijk tijdstip der operatie.*
Deze kwestie wordt als dringend beschouwd en als zodanig behandeld; er is echter nog voldoende tijd op de 23e april om generaal Alexander per luchtkoerier op de hoogte te stellen van het voorstel van generaal Wilson om Sicilië als dekmantel te gebruiken voor de aanval in het oosten van de Middellandse Zee, en waarin hij wordt gevraagd onmiddellijk te antwoorden in het geval hij het eens is met Wilson, "aangezien wij de zaak niet langer kunnen uitstellen". In dat geval overweegt de Imperial General Staff de plannen voor zowel het oosten als het westen van de Middellandse Zee te wijzigen, waarvoor nog tijd beschikbaar is.
4. *De volgorde der operaties.*
Verondersteld wordt dat beide operaties tegelijk zullen plaatsvinden, aangezien Sicilië niet geschikt is om als dekmantel voor beide te dienen.
5. Het gebied rondom Tobroek komt in aanmerking als beginpunt van de operaties in het oostelijk deel van de Middellandse Zee. Alexandrië is niet in beschouwing genomen, aangezien in dat geval de keuze van Sicilië als dekmantel absurd zou zijn.
6. Het is niet duidelijk of de misleiding slechts betrekking heeft op de periode tot het begin van de operaties, of dat en een afleidingsoperatie, en de feitelijke operatie zal worden uitgevoerd.
7. Het wordt uit de bijlagen *niet* duidelijk of slechts de 5e en de 56e Divisie in het oosten van de Middellandse Zee zullen landen (op Araxos en op Kalamata). Echter, slechts deze twee divisies worden voor de aanval versterkt. Het blijft altijd mogelijk dat alle bij de aanval betrokken troepen aan de divisies zijn opgehangen.
8. Er wordt de nadruk op gevestigd dat uit dit document duidelijk wordt dat eveneens grote voorbereidingen aan de gang zijn in het oostelijk deel van de Middellandse Zee. Dat is belangrijk, omdat ons wegens de geografische situatie veel minder inlichtingen omtrent voorbereidingen vanuit dit gebied dan vanuit Algiers hebben bereikt.

DDMI (I & P)

1. The attached German document shows the enemy's reaction to an Allied deception plan in the spring of 1943.
2. It shows that on 30th April 1943 the body of a British courier was picked up at sea by Spanish fishermen, who handed it over to the Spanish naval headquarters at HUELVA. Attached to the body was a brief case, which the local Spanish authorities refused to hand over to the British consul on the plea that it must be held for the coroner. The brief case was sent to MADRID, where three letters from it were opened by the Spanish General Staff, photographed, and then resealed so as to look as though they had remained untouched. The documents were then passed to the British Naval Attaché. Photostats of the letters, however, which appeared to give an indication of future Allied plans in the Mediterranean, were handed to the Germans with a request for strict secrecy.
3. The three letters in question were:-
- (a) A letter from Lord Louis Mountbatten (then Chief of Combined Operations) to General Eisenhower (Flag A), asking him to write a message for the nearly completed pamphlet on Combined Operations. A final sentence commends the courier, Major Martin, as a man to whom General Eisenhower could speak freely "in this as well as in other matters, since he has my entire confidence."
- (b) A letter from Lt-Gen Nye to General Alexander (then Deputy to General Eisenhower) (Flag B). Its main points are:-
- (1) In view of recent information that the Germans had been strengthening their defences in Greece and Crete the Chiefs of Staff had decided that 5th Division should receive reinforcements for its attack on the beach SOUTH of Cape ARAXOS, and likewise 56th Division for its operation at KALAMATA.
- (11) General Wilson had proposed to select SICILY as a cover target for "HUSKY". The C.O.S., however, had already selected it as cover for operations "BRIMSTONE", and they had decided to keep to this decision. They thought there was little hope of persuading the Germans that the obvious Allied preparations in the Eastern Mediterranean were intended for SICILY. If, however, these preparations were used as cover for "BRIMSTONE", there was a very good chance of making the enemy think that SICILY really was the objective. Some such place as the DODECANESE might suit General Wilson better as a cover plan for his operations against Greece.
- (c) A letter from Lord Louis Mountbatten to Admiral of the Fleet Sir A.B. Cunningham (C in C Mediterranean) (Flag C) stating that Major Martin was carrying a very urgent and "hot" letter to General Alexander, and asking that Major Martin should return "as soon as the assault

assault is over", perhaps bringing some sardines back with him.

4. It is clear that the Germans regarded the information in these letters as being worthy of the most urgent attention. The main points of it reached the General Staff of the Army (Foreign Armies WEST) on 9 May, and on the same day they produced an appreciation to the following effect:-

- (a) The Greek operation:- Order of Battle details given in the letter were acceptable and the landing points reasonable, but until the end of the fighting in TUNISIA shortage of troops and shipping would probably limit the operation to the establishing of bridgeheads.
- (b) Operation in the Western Mediterranean:- The document provided fresh confirmation that a big operation was planned in the Western Mediterranean. The fact that Sicily was to be used for a deception attack suggested Sardinia and Corsica as the real targets.
- (c) On the basis of the short telegraphic information then available it was considered impossible to judge whether the letters were genuine or were intended as deception.

5. On 11 May Foreign Armies WEST informed the German C in C SOUTH and C in C SE of the English documents, stating that they were regarded as genuine, since the accompanying circumstances were convincing. They were considered to indicate a landing operation against the WEST coast of the PELOPONNESE and a feint attack against Sicily, while they also pointed to a major attack on Sardinia.

6. On 11 May Foreign Armies WEST sent a report on the whole affair to the Wehrmacht-Führungsstab (Armed Forces Operations Staff) at the OKW, together with their views on it, as outlined above. They added that the British knew that the documents had fallen into Spanish hands but perhaps were not aware that they had come to the knowledge of the Germans. It was to be hoped that the Allies would retain their objectives in order to permit German counter-measures. A deception plan was advisable to suggest to the Allies that the Axis powers were particularly concerned about Sicily, the Dodecanese and Crete.

7. A document dated 22 May originating from German authorities in Spain informed Fremde Heere WEST of various details connected with the affair which were not previously known, and which German intelligence officers in Spain had now discovered. It pointed out that the corpse had not drifted ashore with the despatch case clutched in its hand (as had been thought) but had been found out at sea, with the case strapped to the body. It appeared to have been in the water 5-8 days, whereas a bill in one of the pockets had been dated only three days before the discovery of the corpse. It was suggested, however, that owing to weather conditions decomposition might have been more rapid than usual. Attempts to find remnants of Major Martin's aeroplane had been unsuccessful.

8. There was no reaction to this document, which is the last in the file.

M.I.4/14
EXT:246
22 Oct '45

Lieut.-Colonel, G.S.

P.S. I propose to pass the file to Grichton
at Cabinet Office.

Deze analyse werd gemaakt door M14 (Interpretation and Photographic section) van het complete buitgemaakte Duitse dossier.

tina en Fires were Started leken echter niet in aanmerking te komen.

Op een minder waarschijnlijke plaats, maar op andere punten wel weer aannemelijk, bevond zich in Hackney het tweede mortuarium van Purchase. Een kort ritje langs een particuliere weg leidde naar een gebouw er tegenover dat voor de oorlog een bioscoop was geweest. Ook daar kreeg de tram stroom van een bovenleiding. Hoewel ik er niet helemaal zeker van ben, lijkt het vrij waarschijnlijk dat de bioscoop - eveneens een vlooientheater - reeds voor de oorlog in handen was gekomen van het meubelbedrijf James Brooke and Sons. Dicht in de buurt, in Mare Street, zijn nogal wat bioscopen en daarlangs zou de bestelwagen hebben kunnen rijden op weg naar de flat van Cholmondeley om

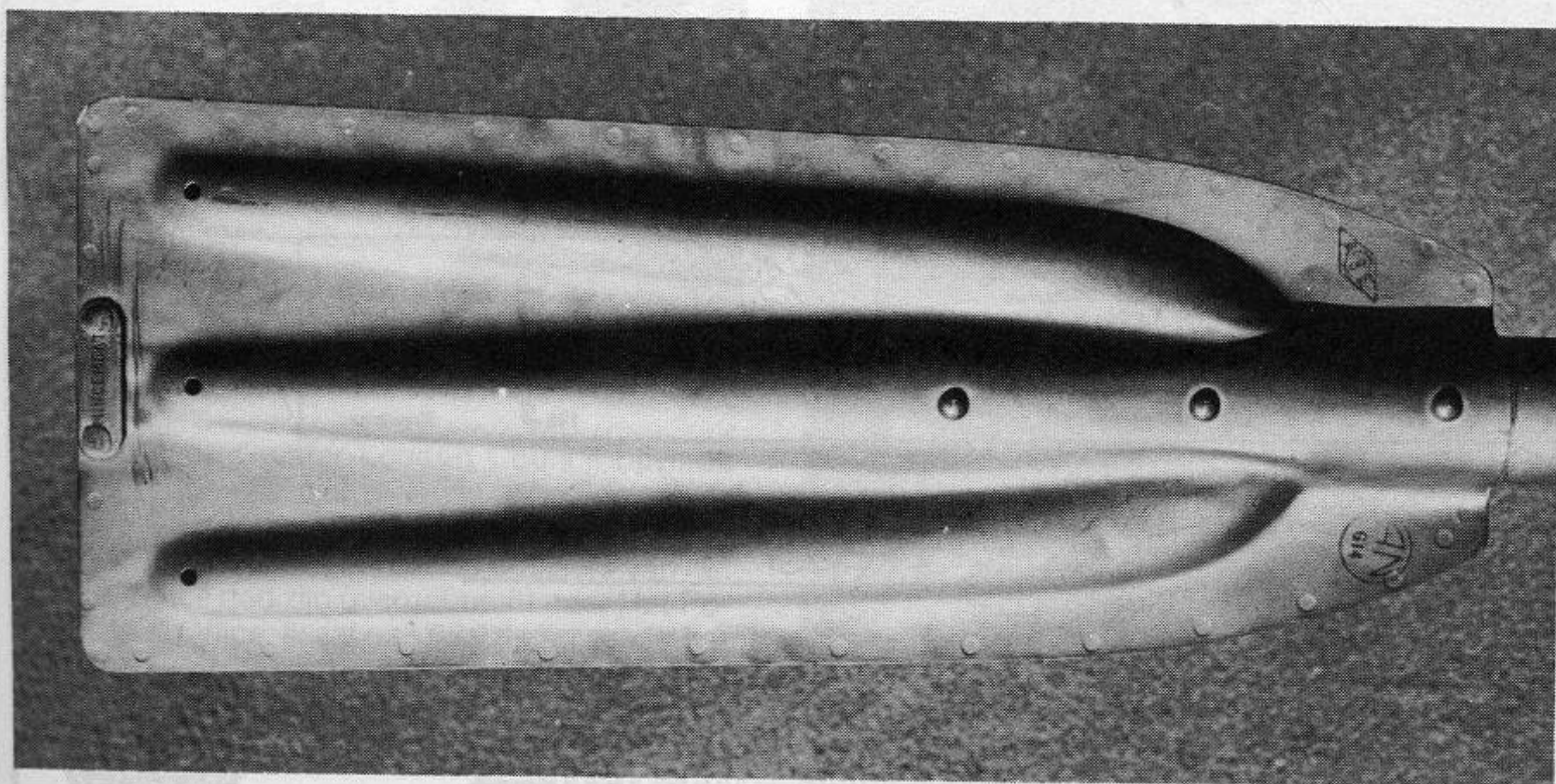
daar wat te eten voordat de tocht naar Schotland zou beginnen. Zijn flat bevond zich, zoals ik had ontdekt, in Queen's Gate in Kensington.

De foto van het mortuarium in Montagu's *The Man Who Never Was* toont een klein gedeelte van de vloer die bestaat uit grote terrazzo vloertegels van elk ruim een meter in het vierkant. Aanvankelijk dacht ik een aanknopingspunt te hebben gevonden dat tot verder onderzoek kon leiden, maar een dergelijke vloer bleek in alle mortuaria voor te komen.

MIJN VRAAGGESPREK MET MONTAGU

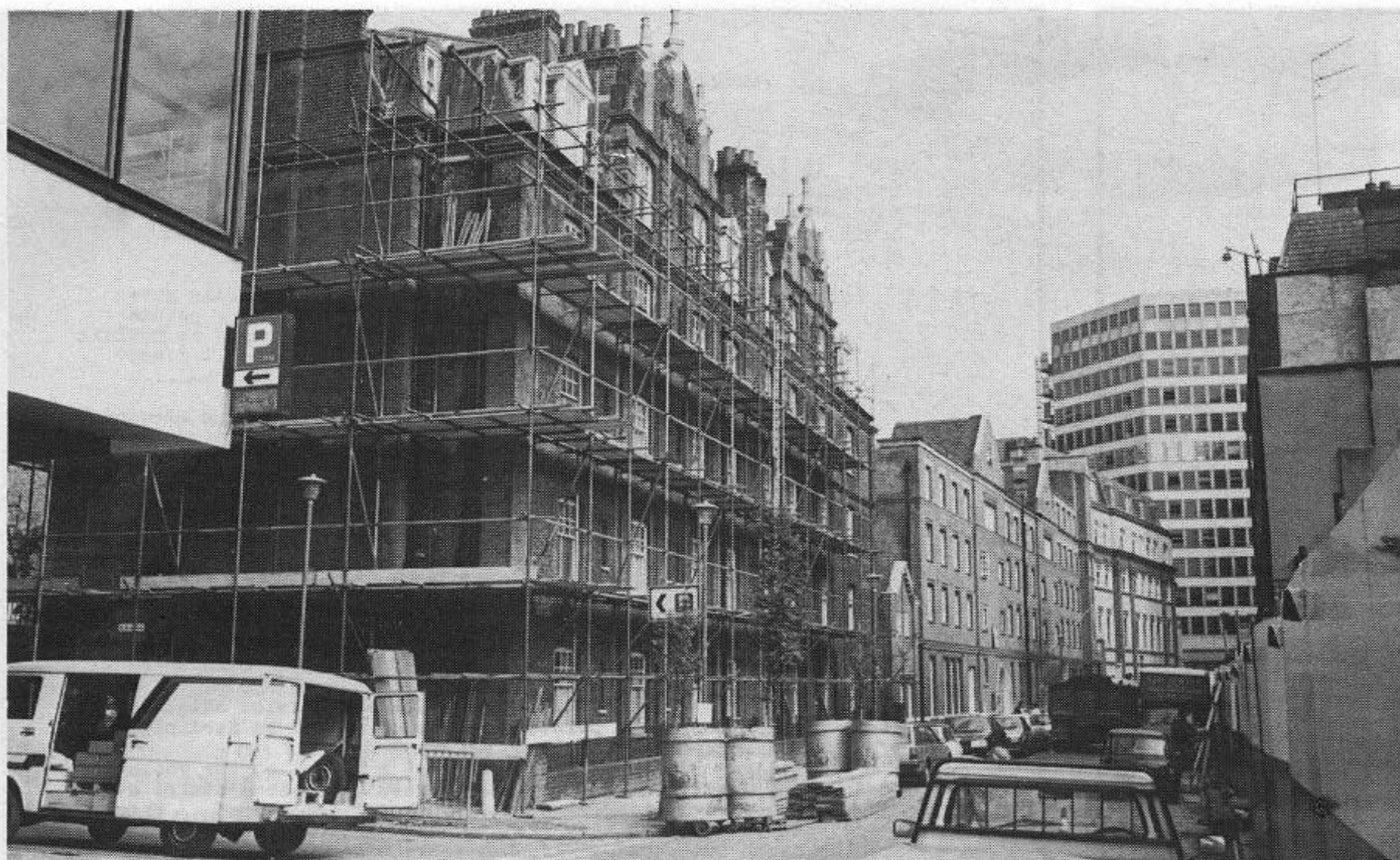
Na zoveel mogelijk gegevens te hebben verzameld, probeerde ik een vraaggesprek te hebben met Montagu zelf. Het kwam goed uit dat ik in feite

in dezelfde straat woonde als waar hij was geboren, en binnen drie straten van zijn toenmalige huis; gegevens die gemakkelijk waren te vinden in *Who's Who*. Enkele jaren tevoren hadden wij reeds met elkaar gecorrespondeerd. Aanvankelijk aarzelde hij; ik vermoed dat rechtens tijdens de uitoefening van hun beroep vijanden maken en het kan ook zijn dat hij mij zag als een halvegare zonderling, maar tenslotte stemde hij toe en ik kan niets anders zeggen dan dat hij en z'n vrouw allercharmantst waren. Hij had niets verloren van zijn advocaten-slimheid, noch van zijn scherpzinnigheid, en hoewel zeer hoffelijk had hij, strikt genomen, het voor-nemen om mij niets te vertellen! Uit mijn gesprek met hem kon ik echter toch nog wat extra informatie vergaren. Zo maakte ik er het volgende uit op:

Links: Het enig overgebleven tastbare reliëf in Engeland is deze roei-spaan, meegenomen door Montagu vanuit Schotland toen de RAF rubberboot aan boord van de *Seraph* werd gebracht. Rechts: Dit schild, afkom-

stig van de onderzeeër, kreeg hij ten geschenke toen deze in 1965 werd gesloopt.

Wie was nu eigenlijk 'majoor Martin'? Charles Cholmondeley stierf in juni 1982 en Ewan Montagu in juli 1985 - beiden hebben tegenover de familie hun woord gehouden niet de ware identiteit te onthullen - een vooraf gestelde voorwaarde voor het gebruik van het stoffelijk overschot. Door de zelfmoord van Sir Bernard Spilsbury in december 1947, en de dood door een val van het dak van zijn boerderij in september 1961 van Sir Bentley Purchase, was het spoor nagenoeg vastgelopen. Roger Morgan heeft meer dan vijf jaar besteed om alle aspecten van de operatie te onderzoeken. Na uitputtend spoorwerk om een naam te geven aan de man zonder naam, is de meest waarschijnlijke kandidaat een 33-jarige man die in een inrichting voor onbehuisten in Parker Street verbleef, niet ver van het ondergrondse-station Holborn, toen hij overleed in het Archway Hospital.

Als lid van de Inter Services Security Board die de codewoorden vaststelde, had hijzelf de vrije keus gehad uit de lijst die ten behoeve van de admiraliteit was samengesteld. Het incident bij Cadiz had niet tot het idee geleid. Het stoffelijk overschot werd bewaard in het mortuarium van de coroner van een Londense County Council dat volgens een eerdere brief naar zijn mening ten zuiden van de Theems lag. Hij zei dat de foto van Piekalkiewicz waarop de dode man voorkomt in een mortuarium van een ziekenhuis klinkende onzin is. De man op Montagu's foto in het mortuarium was een medewerker van Purchase (waarschijnlijk Fred Shrieve). Van deze foto en van enkele andere berustte het copyright bij Her Majesty's Stationery

Office (de Britse Staatsdrukkerij), terwijl de overige, zoals die van Montagu en Jock Horsfall bij de bestelwagen, door hemzelf waren genomen (zij hadden beurtelings foto's van elkaar genomen). Het was niet noodzakelijk een trampaal waartegen zij bijna opreden; het kon ook een lantaarnpaal zijn geweest. Voorts gebeurde het midden op de weg. Het mortuarium, de bioscoop en de paal lagen dicht bij elkaar. Zij hadden voldoende vertrouwen in het misleidingssysteem om er zeker van te zijn dat geen Duitse agent de gegevens in Engeland kon natrekken (een eenvoudig onderzoek in de geboorteregisters zou namelijk hebben aangetoond dat majoor Martin een 'vervalsing' was). Het verzonnen natrekken van de gegevens door een Duitse agent

was het centrale thema geweest van de tweede helft van de film, in welk gedeelte Balchin enkele ingenieuze knopen in de intrige had weten te verweven.

Het stoffelijk overschot had een echte overlijdensacte, en het probleem dat de ambtenaar van de burgerlijke stand een bevestiging wenste van de toestemming tot begraven, werd op volledige legale wijze behandeld.

Cholmondeley's flat (vanwaar de reis naar het noorden begon) lag er niet ver vandaan in een complex tot woningen omgebouwde stallen.

Hij had nooit een bezoek gebracht aan Huelva. (Op de film ziet men dat Montagu zijn CBE-baton op de grafsteen legt.)

Ik vroeg hem of hij de verwanten had beloofd dat hijzelf nimmer de naam zou onthullen, of had deze belofte betrekking op de Britse regering? Ik operde dat niet verwacht kon worden dat hij een persoonlijke eed tot geheimhouding zou schenden, doch indien de regering niet gebonden zou zijn, had men mij het dossier kunnen tonen. Hij weigerde echter hierop in te gaan.

Tenslotte vroeg ik zijn mening over Harrison's overlijdensacte, hoewel ik niet dacht dat deze een bijzonder goede kandidaat was. De druk van de spanning maakte het moeilijk er geheel zeker van te zijn, maar het leek mij dat hij er langer naar keek dan normaal zou zijn geweest, en hij hield zijn oog gevestigd op een plaats, alsof hij moest besluiten wat nu te doen. Het moment ging voorbij en hij gaf mij de acte terug, terwijl hij alleen ten behoeve van zijn vrouw de naam herhaalde.

Toen ik vertrok liet hij mij zijn trofeeën zien die aan de muur hingen: het wapenschild van de *Seraph*, gered toen zij werd gesloopt; een lichtmetalen dol van majoor Martin's reddingbootje (slechts een werd er overboord gezet) en een kleine plaquette waarop 'Mincemeat' stond.

Toen de voordeur achter mij dicht sloeg gebeurde er een van die nooit terugkerende momenten in het leven waarvan men eeuwig betreurt dat men er geen gebruik van heeft gemaakt. Door de voordeur heen hoorde ik namelijk de steeds zwakker te beluisteren opmerking 'Wel, dat is een voorbeeld van ...'. Indien ik maar even mijn keurige opvoeding had kunnen vergeten en mijn oor tegen de zich sluitende deur had durven drukken! Slechts vijf woorden meer zouden de oplossing hebben gebracht. Een voorbeeld van wat? Dat niets voor eeuwig geheim kan blijven? Van een zonderlinge dwaas die niets beter heeft te doen? Ik zal het nooit weten.

8 1/2 Spaby, Emma Ann	40 F	infy rupture of aneurysm of cerebral artery	B	3	2	-
7 Harrison, Reginald	32 M	infy tuberculous broncho pneumonia	B	3	2	-
10 Hannabris, Bertram Chas.	65 M	ruptured aortic aneurysm - Specific	B	2	2	--

De doodsoorzaak komt overeen met die van Spilsbury, de locatie was binnen het district van Purchase; en Harrison voldoet aan de omschrijving

gegeven door Montagu als zijnde 'begin dertig' en 'eenzaam overleden...in het late najaar van 1942'.

CERTIFIED COPY OF AN ENTRY OF DEATH

GIVEN AT THE GENERAL REGISTER OFFICE, LONDON

Application Number 3853H

REGISTRATION DISTRICT Islington

DEATH in the Sub-district of Upper Holloway in the Metropolitan Borough of Islington

No.	When and Where died	Name and surname	Sex	Age	Occupation	Cause of death	Signature, description and residence of informant	When registered	Signature of registrar
17+	Islington 1942 Archway Hospital	Reginald Harrison	Male	33 years	25 Asher Street Holborn	Tuberculous Broncho pneumonia and Amylase Disease Epitised by J. W. Hulse Deputy Coroner for County of London after post-mortem without inquest	D. W. Murphy Ladie St. Ebbas Hospital Epsom	Second December 1942	J. W. Hulse Registrar

CERTIFIED to be a true copy of an entry in the certified copy of a Register of Deaths in the District above mentioned.
Given at the GENERAL REGISTER OFFICE, LONDON, under the Seal of the said Office, the 5th day of August 1981

DX 251837

CAUTION:—Any person who (1) falsifies any of the particulars on this certificate, or (2) uses a falsified certificate as true, knowing it to be false, is liable to prosecution.

Form A504M (S.355968) Dd.323484 20m 2/76 Hw.

CONCLUSIES

Ik was nu op het punt aangekomen waarop alle aanwijzingen waren uitgeput, en ik berustte erin dat de resultaten van mijn onderzoek niet tot vaststaande conclusies hadden geleid. Waarna ik het grootste deel van dit artikel begon te schrijven. Halverwege besloot ik nog een poging te doen en vroeg alle coroners in het centrum van Londen naar hun mening, hopende hiermee de sterke verhalen op het spoor te komen van de gerechtelijk-geneeskundige geruchtenmolen. Dit bleek een goede gedachte te zijn geweest.

De huidige beheerder van het mortuarium in het Northern District, Mr Henry Marshall, bevestigde dat het mortuarium in Hackney was gebruikt, en onder begeleiding van Mr R.W. Bradford van het Hackney Environmental Health Department, werd ik er rondgeleid. De terrazzo vloertegels, de holle plint en de ontleedtafel klopten precies met de foto in het dossier van het Public Record Office en met die in Montagu's *The Man Who Never Was*. Er is geen twijfel aan dat de identificatie van het mortuarium juist is! Het stoffelijk overschot bleek te hebben gelegen op een vrieslade, die tegen een trolley was gezet, beide van dezelfde uitvoering als thans nog worden gebruikt.

Er was echter zuidwaarts geen bioscoop binnen een redelijke afstand die een spionagefilm had vertoond. Ook lag Hackney niet ten zuiden van de rivier. Tot mijn spijt moet ik concluderen dat of Montagu's herinnering had de beschreven gebeurtenissen op onverantwoorde wijze samengeperst, of hij had toen hij later z'n verhaal schreef, de plek welbewust versluierd weergegeven.

Uitgaande van de voornaamste veronderstelling dat het stoffelijk overschot afkomstig was van een Londense coroner (impliciet volgt dit uit Montagu's antwoorden op mijn vragen), lijkt het een te grote mate van toeval dat Harrison ongeveer de juiste leeftijd en overlijdensdatum heeft, en ook de juiste coroner, en hij aldus schijnt te zijn wat men zou verwachten. Hiertegenover moet men zijn graf in Islington plaatsen. Tot dusver ben ik er niet in geslaagd iets over z'n verleden vast te stellen, noch degenen te vinden met wie hij betrekkingen onderhield en ik doe dan ook een beroep op een ieder onder hen om met mij contact op te nemen.

Of het nu Harrison is geweest of niet, ik vermoed dat gebruik is gemaakt van de bepalingen een stoffelijk overschot buiten Engeland te brengen (Removal from England procedure). Wellicht is dit wel of niet te vinden in de overgebleven tien procent van de dossiers van Purchase, die zich in het

archief van de Greater London Council bevindt. Hopelijk hebben deze stukken de opheffing van de GLC overleefd en worden zij openbaar in het jaar 2043. Ook is het te hopen dat de dossiers van het Cabinet Office dan zijn overgebracht naar Het Public Record Office. Ik zal dan 96 zijn, en als de goden het mij toestaan, zal ik voor de deur staan te wachten!

'Tijdens zijn leven heeft hij niet veel voor zijn vaderland gedaan; maar eenmaal overleden deed hij meer dan de meeste kunnen bereiken tijdens een leven van dienstbaarheid.' Het laatste eerbetoon van Ewan Montagu die nooit de laatste rustplaats van majoor Martin in het zonnige Spanje heeft bezocht. Dit werd overgelaten aan zijn film pendant die Martin onofficieel decoreerde met zijn eigen MBE als dramatisch hoogtepunt in de film. Montagu: 'Het was onze verantwoordelijkheid er voor te zorgen dat hij een behoorlijke laatste rustplaats kreeg ...zelfs als het allemaal met schuilnamen moest gebeuren'. In feite zou de toevoeging van een valse geboortedatum op de grafsteen - er is geen William, of zelfs geen W.Martin geboren op 29 maart 1907 - onmiddellijk het wantrouwen hebben moeten oproepen van iedere Duitse agent die de geboorte-registers zou hebben nagetrokken. Toen Roger hem hier echter naar vroeg zei Montagu dat zij wat dat betreft niet bang waren geweest want dat zij via het Double-Cross Committee wisten dat er geen echte Duitse spionnen in Engeland opereerden.

Hebben Cholmondeley en Montagu hun daden zo willen uitwissen dat zij zelfs zo ver zijn gegaan een lege kist te begraven in graf 23400 onder de naam Reginald Harrison? Wij zullen waarschijnlijk nooit achter het geheim komen dat schuil gaat in perceel L op het St Pancras and Islington kerkhof in High Road, Finchley, waar dit eenvoudige graf zich bevindt, niet gemarkeerd, verlaten en vergeten.

**'40~'45
TOEN & NU**

WRAKKENBERGING

HET ONBEKENDE MALOELAP

DOOR WILLIAM H. BARTSCH

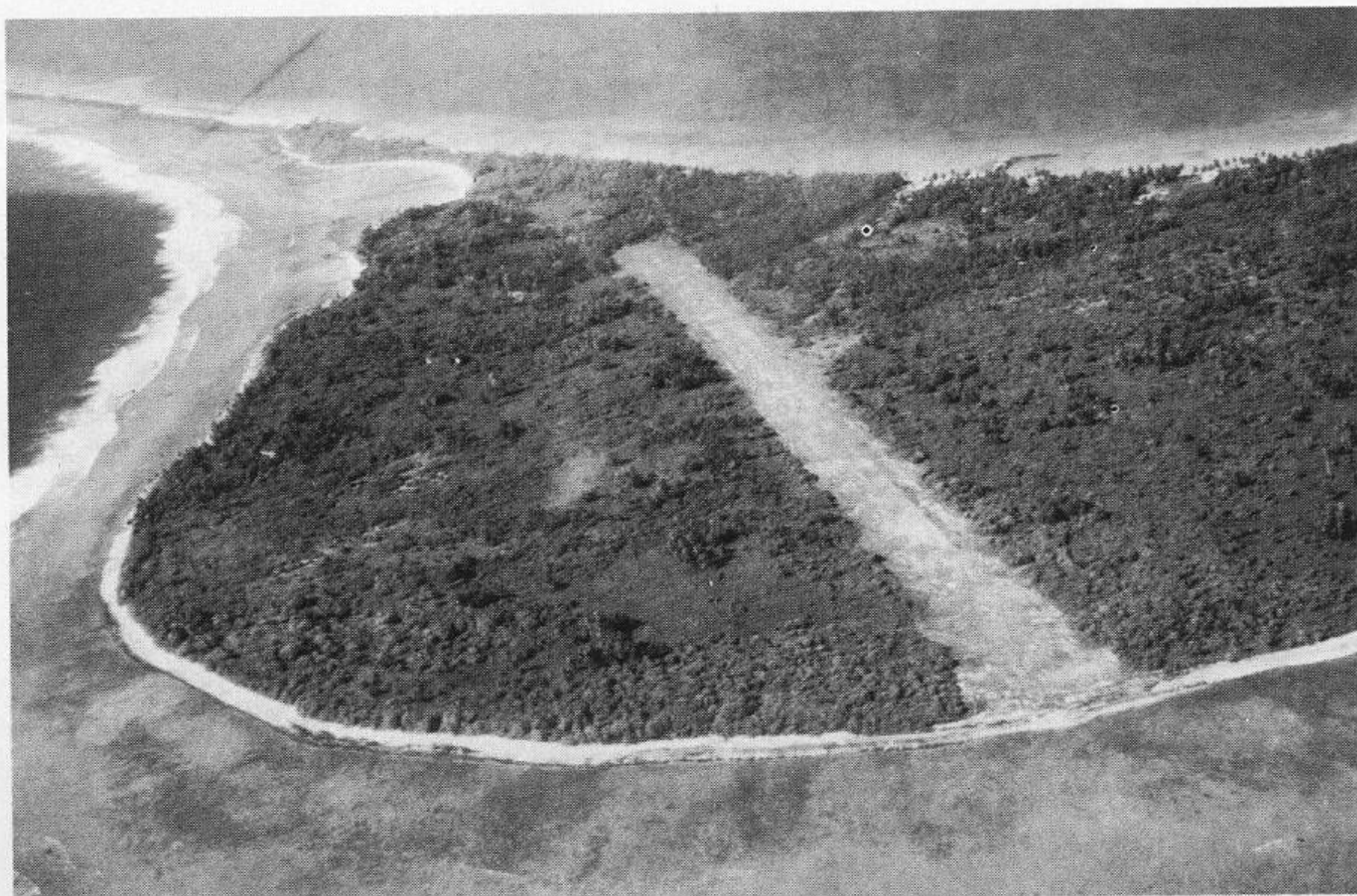
Aan de vooravond van het uitbreken van de oorlog in de Pacific, werden de Marshal Eilanden, een Japans mandaatgebied, als de grootste bedreiging beschouwd voor de Amerikaanse marinebasis Pearl Harbor en voor de daar liggende schepen van de Pacific-vloot. De eilanden vormden het dichtst bij Hawaii gelegen door Japan bestuurde territorium en zij lagen zo'n 3.200 km ten zuid-westen van Hawaii. De eilanden in de Marshall archipel boden ideale springpunten, vanwaar de oppervlakte schepen en onderzeeboten van de Japanse vloot, alsmede de Japanse luchtmacht Hawaii konden aanvallen en de Amerikaanse verbindingslijnen met de Filipijnen konden afsnijden.

Japan kreeg na de Eerste Wereldoorlog in 1920 de eilanden, die koloniaal bezit waren geweest van het verslagen Duitsland, toegewezen als mandaatgebied van de Volkenbond. Vanaf dat ogenblik tot het uitbreken van de oorlog in de Pacific bleven de Japanse plannen met betrekking tot de eilanden en de Japanse activiteiten aldaar een goed bewaard geheim. Aangenomen werd echter dat men bezig was de eilanden te versterken. De militaire activiteiten begonnen echter, behalve op het atol Kwajalein, in wezen pas in het begin van 1941 als afronding van een eind 1939 door de Japanse marine uitgevoerd onderzoek. Toegenomen verbeteringen met betrekking tot oorlogsschepen en hun bewapening, en in het bijzonder ook de opkomst van de op het vasteland gestationeerde zware bommenwerpers, noopten de Japanners het belang van de Marshal Eilanden opnieuw in het oog te nemen en meer aandacht te besteden aan hun defensie.

In januari 1941 werden de 6e Marinebasis Strijdmacht (6th Base Force) en het 24e Marine Luchtflottielje (24th Naval Air Flotilla) gevormd en op de Marshal Eilanden gestationeerd. Deze eenheden stonden onder het overkoepeld commando van de 4e Vloot die sinds de laatste maanden van 1939 de opdracht had het gehele mandaatgebied te beschermen, dat zich over een lengte van 3.800 km uitstrekte van Palau in het westen tot de Marshal Eilanden in het oosten. Begin 1941 begonnen de Japanners op de buitenste eilanden aan een ambitieus programma dat de bouw inhield van vliegvelden, fortificaties, kazernes en brandstofvoorraadtanks. Bewakingseenheden die onder de Marinebasis Strijdmacht vielen, arriveerden in de herfst

van dat jaar ter verdediging van Jaluit, Wotje en Maloelap. In november 1941 was de bouw van vliegvelden op Wotje en Maloelap ver genoeg gevorderd om de jachtvliegtuigen en bommenwerpers van de Chitose Groep van het 24e Luchtflottielje operationeel te maken, terwijl dat eveneens op Jaluit gold voor de vliegboten van de Yokohama Groep. Eerder al waren op Kwajalein vliegtuigen gestationeerd van de Chitose Groep, alsmede het hoofdkwartier van het 24e Luchtflottielje.

Maloelap, het meest oostelijke atol van de Marshal Eilanden, was bestemd om voor de hoofdmacht van het 24e Flottielje in Roi op Kwajalein, 320 km westelijk van Maloelap, als verst verwijderde basis te dienen. Op het eiland Tarao, aan het andere eind van Maloelap, was met de hulp van inheemse en Japanse burger krachten, bij het uitbreken van de oorlog een goed geoutilleerde vliegbasis gereedgekomen. Er bevonden zich hangars, werkplaatsen, transportbanden, kazernes, tegen granaat-

Geheel Boven: Het eiland Tarao, hoeksteen van de Japanse marine-luchtvaartdienst bij het atol Maloelap, een der Marshal Eilanden, gefotografeerd op 14 februari 1944 door een vliegtuig van het USS *Natoma Bay*.

Boven: Bijna hetzelfde uitzicht in januari 1986 genomen door de schrijver van het verhaal, Bill Bartsch. Dichte vegetatie heeft de wonden van de oorlog overdekt, maar de NO-ZW startbaan is goed onderhouden ten behoeve van het vliegverkeer tussen de eilanden.

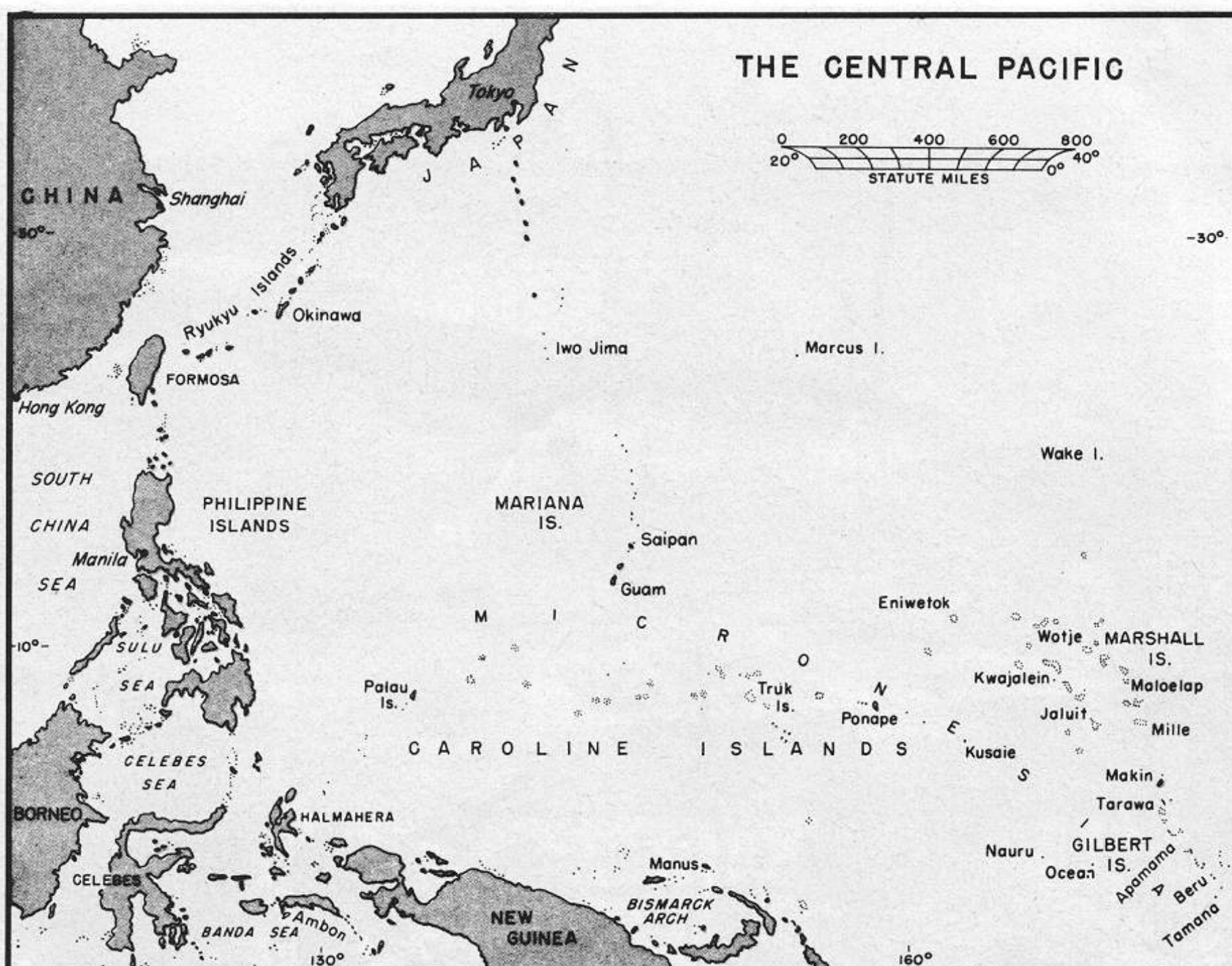
scherven beschermde opstelplaatsen voor vliegtuigen en twee startbanen die tot aan het eind van het kleine eiland liepen.

Hoewel de Marshal Eilanden uiteindelijk geen rol speelden in de aanval op Pearl Harbor op 7 december 1941, waarmee de Pacific Oorlog een aanvang nam (zie Toen en Nu 38), vormden zij toch een bedreiging voor Hawaii en voor de Amerikaanse verbindingslijnen. Daarom waren zij een van de vroegste doelen voor de eerste offensieve actie van vliegdekschepen van de Pacific vloot. Op 1 februari werden bij het aanbreken van de dag vanaf USS Enterprise aanvallen ondernomen op Kwajalein, Wotje en Maloelap. Hierbij werd tegenstand geleverd door Japanse jagers van de Chitose Groep. De vliegers van de Wildcats waren zeer verast op Taroa 'een eerste klas' vliegbasis te vinden die hen herinnerde aan hun eigen Ford Island in Pearl Harbor.

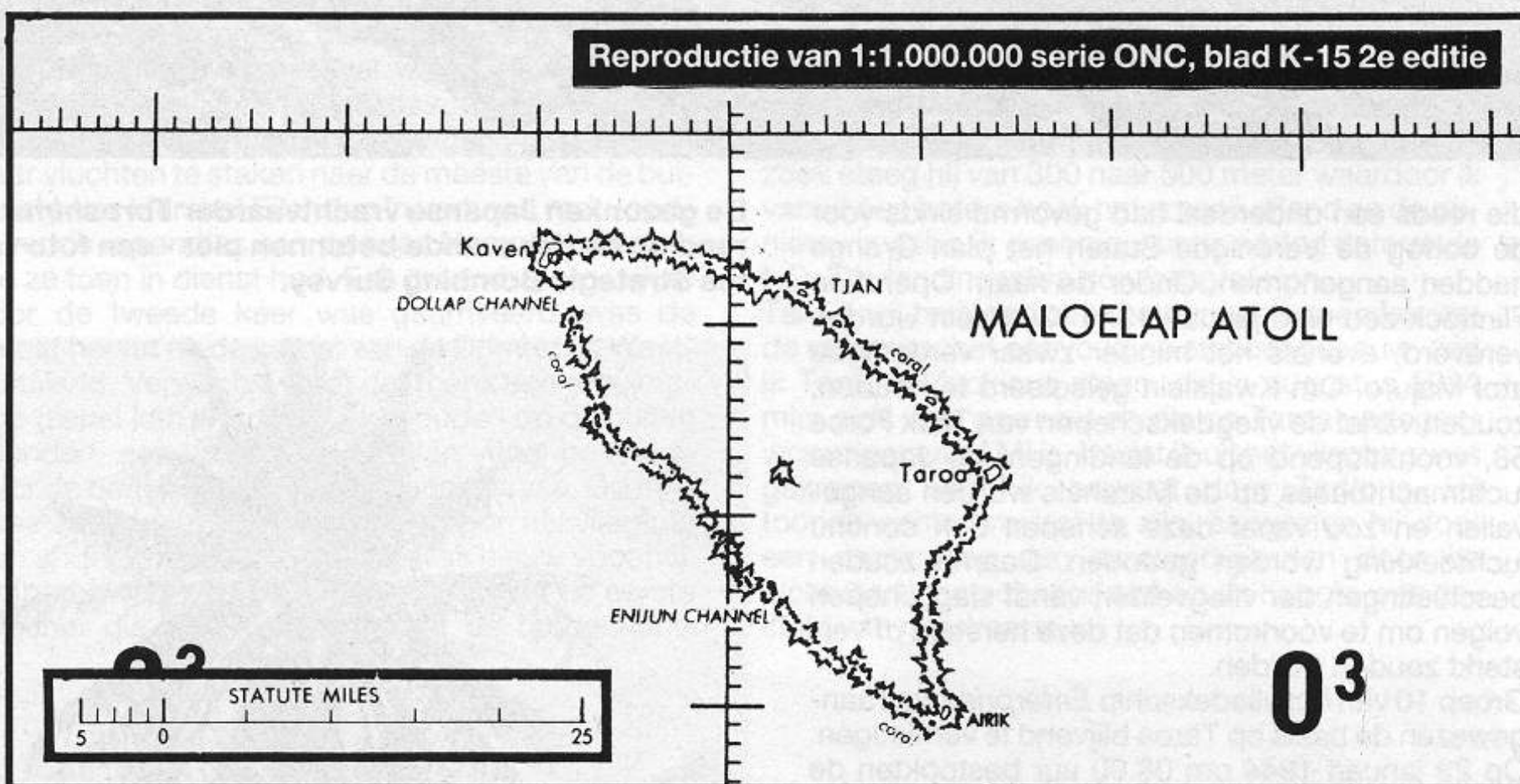
Vanaf het moment van deze aanval tot de Operatie Galvanic in novemebr 1943 blevenm de Marshal Eilanden buiten schot, aangezien de oorlog zich meer in het noord-westen (Midway) en het zuid-westen (Solomons Eilanden en Australisch Nieuw Guinea) afspeelden. Gedurende deze rustige periode werden nieuwe bouwactiviteiten ontwikkeld en de 6th Base Force werd uitgebreid. Het atol Mille in het zuidelijk deel van de Marshal Eilanden werd van een uitkijkpost getransformeerd in een belangrijke vliegbasis, terwijl de installaties en fortificaties op Kwajalein, Jaluit, Maloelap en Wotje voortdurend werden verbeterd. Echter, met de vernietiging van de Japanse posities op de Solomons Eilanden en op Australisch Nieuw Guinea werden de Marshal Eilanden en hun zuidelijke buren, de Gilbert Eilanden steeds meer het doelwit van Amerikaanse aanvallen. Als gevolg hiervan werd de Japanse strategie zodanig gewijzigd dat op de Marshal Eilanden een vertragsactie zou kunnen worden gevoerd. Legereenheden werden in september 1943 naar Mille, Kwajalein, Jaluit, Wotje en Maloelap gestuurd ter versterking van de marinestrijdkrachten aldaar.

Tegen die tijd was Maloelap de belangrijkste vliegbasis op de buitenste eilanden van de Marshals geworden, in het bijzonder met betrekking tot de bescherming door jachtvliegtuigen van de overige eilanden. Op de basis op Taroa bevond zich een groot aantal Zero's (snelle Japanse jagers) van de 252e Groep van de Marineluchtmacht (252nd Naval Air Group) die sinds maart 1943 verantwoordelijk was voor de verdediging van de Marshal Eilanden. Gedurende deze periode waren nu en dan ook tweemotorige Betty bommenwerpers van de 755e Naval Air Group op Taroa gestationeerd.

Vanaf november 1943 voerde, als inleiding op de komende Operatie Galvanic, de 7e Amerikaanse Luchtmacht voortdurend aanvallen uit op Maloelap, Mille, Kwajalein, Wotje en Jaluit, waarbij zware verliezen werden toegebracht aan Japanse vliegtuigen en installaties. Met de Amerikaanse invasie van de Gilberts eind november 1943 (zie Toen en Nu 15), kwamen de plannen voor een aanval op de Marshal Eilanden in een laatste stadium, een actie

De Marshal Eilanden werden na de Spaans-Amerikaanse oorlog van 1898 door Spanje verkocht aan Duitsland en in 1914 door Japan op de Duitsers veroverd, in welke oorlog de Japanners aan de kant van de Geallieerden streden. In 1920 kende de Volkenbond aan Japan het mandaat toe over de eilanden en na de verovering door Amerikaanse troepen in de Tweede Wereldoorlog worden zij sinds 1947 door Amerika bestuurd onder toezicht van de Verenigde Naties.

Bij de luchtaanvallen op Taroa in 1944 vlogen de B-25's laag over de NW-20 startbaan, waarbij zij hun 75 mm kanonnen gebruikten om het Japanse

luchtdoelgeschut uit te schakelen. Let op de geschutsemplacementen langs het strand - dit zijn de 12.7 cm kanonnen van punt 3.

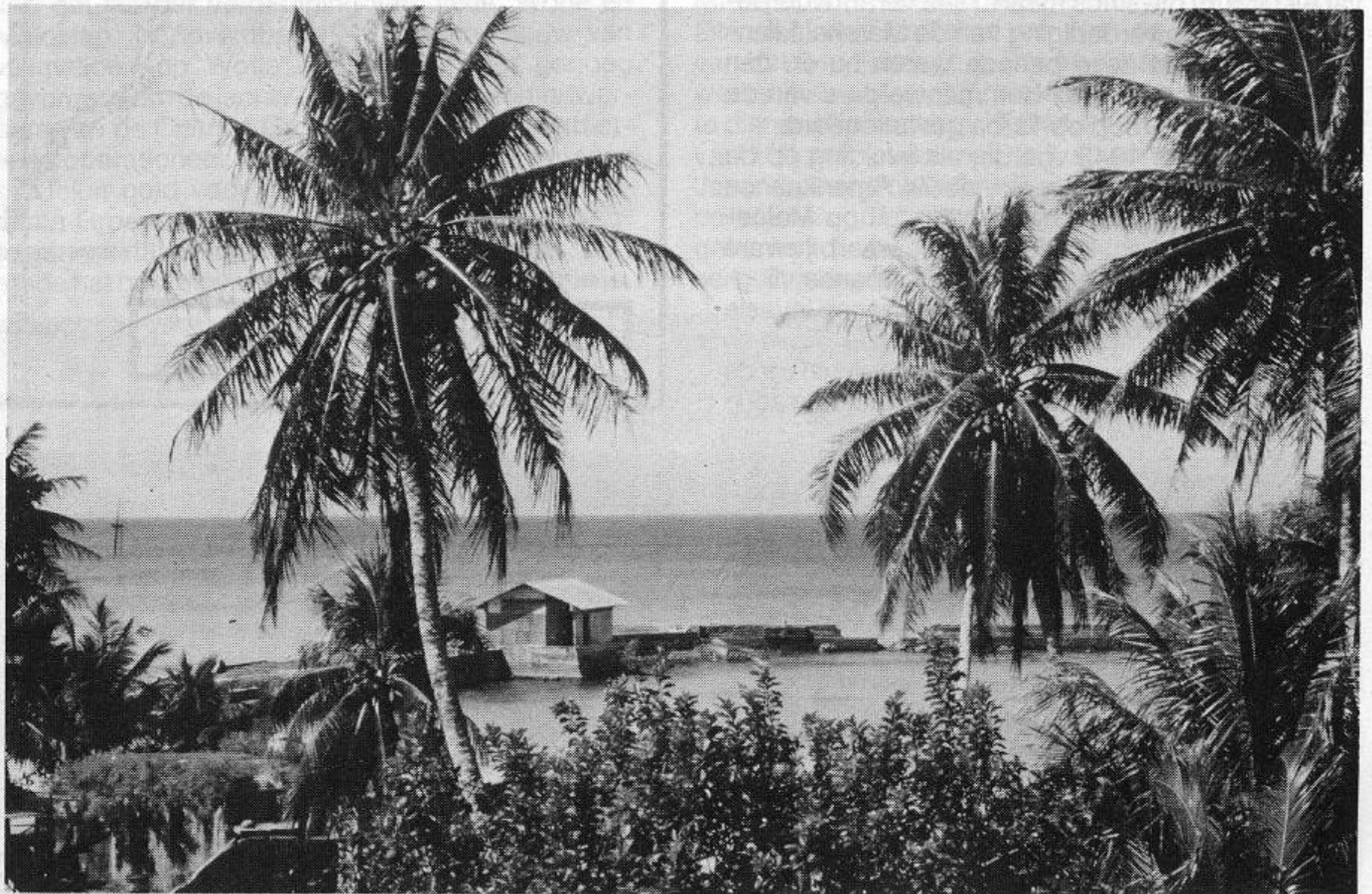
De gezonken Japanse vrachtvaarder *Toroshima Maru* in de lagune en de Amerikaanse vlag wapperend op de gehavende betonnen pier - een foto van het eiland in 1945 genomen door de United States Strategic Bombing Survey.

die reeds een onderdeel had gevormd sinds voor de oorlog de Verenigde Staten het plan Orange hadden aangenomen. Onder de naam Operation Flintlock zou eind januari 1944 Kwajalein worden veroverd, evenals het minder zwaar verdedigde atol Majuro. Om Kwajalein geïsoleerd te houden, zouden vanaf de vliegdekschepen van Task Force 58, vooruitlopend op de landingen, de Japanse luchtmachtbases op de Marshals worden aangevallen en zou vanaf deze schepen ook continu luchtdekking worden geboden. Daarna zouden beschietingen der vliegvelden vanaf slagschepen volgen om te voorkomen dat deze hersteld of versterkt zouden worden.

Groep 10 van het vliedekschip *Enterprise* was aangewezen de basis op Tarooa blijvend te vernietigen. Op 29 januari 1944 om 08.00 uur bestookten de vliegtuigen van Groep 10 Tarooa dat reeds zwaar beschadigd was door de bombardementen van de B-24 toestellen van de 7e Luchtmacht. Dezelfde dag voerden andere vliegtuigen van Task Force 58 aanvallen uit op Kwajalein en Wotje. Na de vervolgaanvallen de volgende dag, waren de Japanse vliegtuigen en schepen op de Marshals vrijwel volledig vernietigd. Op 31 januari landden de Amerikaanse troepen op Kwajalein en vier dagen later was dit belangrijke eiland geheel in hun handen, met inbegrip van de vliegvelden Roi-Namur.

Boven Tarooa vielen Japanse vliegtuigen van de 252e Groep een veel sterkere luchtvloot aan van Hellcats, Dauntlesses en Avengers. Het zou de laatste maal zijn dat de Japanners boven de Marshals in actie kwamen. Overlevenden van de 252e Groep op Wotje en Maloelap werden op de avond van de 5e februari door zes Japanse vliegboten en twee Betty's naar Truk overgevoerd.

Hoewel Tarooa en Wotje ophielden nog langer als luchtmachtbases te fungeren na het vertrek van de 252e Groep, werden zij toch nog regelmatig door de Amerikanen gebombardeerd om er verzekerd van te zijn dat van de vliegvelden aldaar geen luchtaanvallen meer zouden kunnen worden ondernomen. De gehele maand juni werden zij gebruikt voor oefenbombardementen voor de B-24's en B-25's van de 7e Luchtmacht, en tot de overgave van Japan in augustus 1945 waren de eilanden eveneens een oefengebied voor het afwerpen van bommen en het uitvoeren van beschietingen door duikbommenwerpers en jagers die behoor-

In 1986 nam Bill dezelfde positie in op het dak van het radiostation om een vergelijkingsfoto te maken. De hut op de pier is het plaatselijke vereningsgebouw.

den tot het Amerikaanse Korps Mariniers (4th Marine Air Wing). De enige tegenstand bij deze aanvallen kwam van het luchtafweergeschut. Nog erger dan de luchtaanvallen voor de 3.400 Japanse militairen en burgers op Maloelap, dat de Amerikanen links hadden laten liggen, was het toenemende voedseltekort. Veertig procent van de aangelegde voorraad was verloren gegaan bij de Amerikaanse luchtaanvallen, en nadat half januari 1944 het laatste schip was gearriveerd, was het nadien niet meer mogelijk Tarooa te bereiken. Op de andere eilandjes die Maloelap omringden kon nog

wat voedsel verbouwd worden voor het Japanse garnizoen, maar dit was niet voldoende. Van november 1944 tot het einde van de oorlog stierven er dagelijks gemiddeld drie tot vijf Japanners de honger dood. Van het garnizoen overleefden slechts 1.070 de oorlog, ongeveer een derde van de oorspronkelijke sterkte. Van de omgekomenen waren er 1.251 gestorven van de honger, 566 gedood bij luchtaanvallen, 76 overleden door verwondingen en 153 door ziekte; een tragisch einde van de eens zo indrukwekkende marine en luchtbasis.

TAROA 1986

Dinsdag 28 januari

Precies op tijd steeg om acht uur 's ochtends van de airstrip op Majuro de nieuwe tweemotorige Dornier 228 op voor de wekelijkse vlucht naar Wotje en Maloelap. De drie dagen die ik in augustus 1984 had besteed om tijdens mijn eerste bezoek aan Maloelap het eilandje Taroa te doorkruisen, bleken onvoldoende te zijn geweest voor de taak die ik mij had gesteld. Ik had toen ontdekt dat er veel meer overblijfselen van de oorlog waren dan ik had verwacht. Deze keer had ik een volle week tot mijn beschikking, omdat ik tijdens mijn vier weken durende missie namens de Verenigde Naties naar de Marshal Eilanden (thans een republiek), hiervoor het noodzakelijke verlof had geregeld. Na een korte stop in Wotje vertrokken we om 09.10 uur naar Maloelap. Aan de piloot, Helbert Alfred, had ik de reden van mijn bezoek verteld en hij had mij gevraagd of ik er voor voelde in de stoel van de tweede piloot de vlucht van twintig minuten van Wotje naar Taroa mee te maken, zodat ik het eiland vanuit de lucht kon bekijken. Nadat wij onze veiligheidsriemen mochten losmaken kroop ik naast hem, en zorgde ervoor in de nauwe ruimte niet tegen het instrumentenbord op te botsen. Met hulp

Aan de buitenkant beschadigd door drie rakelingse treffers van bommen van 250 kg, bleef het gebouw van de afdeling luchtoperaties van binnen gespaard (punt 46 op de USSBS kaart). Veertig jaar later biedt het huisvesting aan 16 personen.

van Helbert snoerde ik mij vast en hij gaf mij de koptelefoon. Wat een indrukwekkend aantal instrumenten had de Dornier! Helbert liet mij zien hoe al de informatie aangaande de vlucht via de computer was geautomatiseerd - de instrumenten op het paneel tussen onze stoelen flitsten aan en uit als hij op de knoppen drukte.

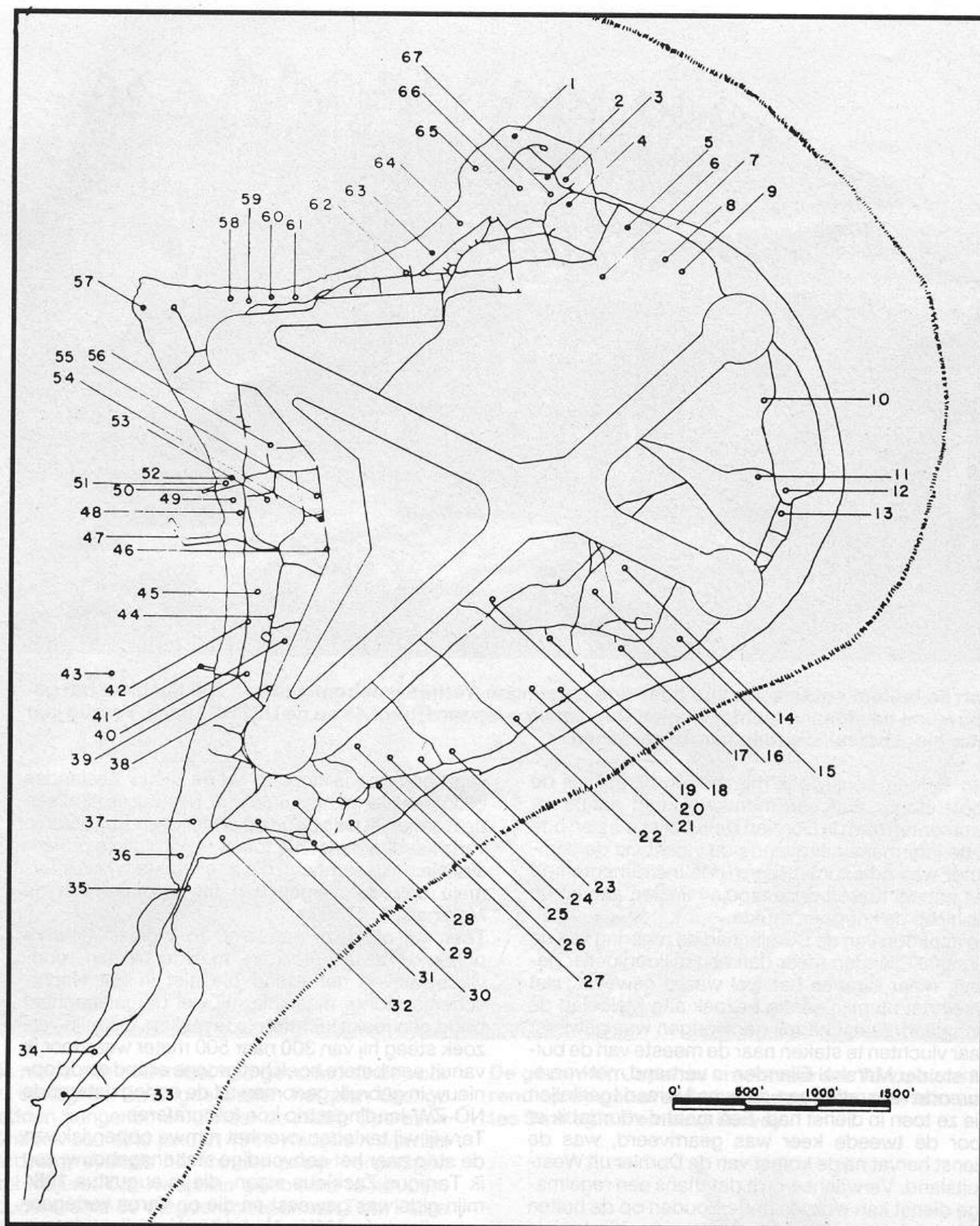
De aankoop van de Dornier had de regering van de Marshal Eilanden meer dan een miljoen dollar gekost, maar dit was het wel waard geweest. Het bleek dat na mijn eerste bezoek aan Maloelap de luchtvaartmaatschappij gedwongen was geweest haar vluchten te staken naar de meeste van de buitenste der Marshal Eilanden in verband met voortdurende reparaties aan de twee Nomad toestellen die ze toen in dienst had. Een maand voordat ik er voor de tweede keer was gearriveerd, was de dienst hervat na de komst van de Dornier uit Westduitsland. Verwacht wordt dat thans een regelmatige dienst kan worden onderhouden op de buiten eilanden, een verbinding die van vitaal belang is voor de behoeften van de bewoners ervan. Op mijn tweede trip naar Taroa was niet alleen het vliegtuig een ander, maar ook de piloot was nieuw voor mij. Helbert kwam van de Marshals; hij was de eerste inwoner die zich als piloot voor de burgerlucht-

vaart had gequalificeerd. Nu de Nieuw Zeelandse piloot met verlof naar huis was, bestuurde hij alleen de Dornier. Ik was bepaald onder de indruk van zijn vertrouwdsheid met het toestel en z'n grote professionele bekwaamheid, die goed paste bij z'n informele optreden, eigen aan de inwoners van de Marshals.

Toen wij op deze prachtige zonnige en heldere ochtend Taroa bereikten, maakte hij een rondvlucht boven het eiland die niet in het vluchtschema stond, maar die mij wel de gelegenheid bood een reeks luchtfoto's te maken. Op mijn verzoek steeg hij van 300 naar 500 meter waardoor ik vanuit een betere hoek het groene eiland en de opnieuw in gebruik genomen uit de oorlog daterende NO-ZW-landingsstrip kon fotograferen.

Terwijl wij taxieden over het rumwe oppervlak van de strip naar het eenvoudige stationsgebouw, zag ik Tartious Zackious staan, die in augustus 1984 mijn gids was geweest en die op Taroa vertegenwoordiger van AMI is. Nadat ik uit het vliegtuig was gekropen werd ik begroet door Tartious. Hij toonde echter verrast te zijn, aangezien hij door een samenloop van omstandigheden door de luchtvaartmaatschappij niet op de hoogte was gesteld van mijn komst.

1 Blokhuis, 2 Generator, 3 Dubbelloops 12.7 cm kanon, 4 Munitiemagazijn, 5 Radar, 6 Onvoltooid radio-verbinderstation, 7 Blokhuis, 8 Radio-ontvangststation, 9 Kustverdedigingskanonnen (15 cm), 10 Betonnen commandopost, 11 Bommen- opslagplaats, 12 Blokhuis, 13 Dubbelloops 12.7 cm kanon, 14 Beschermd opstelplaats voor jachtvliegtuigen, 15 en 16 Opslagplaatsen voor vliegtuigbrandstof, 17 Krater van geëxplodeerd magazijn, 18 Bommenmagazijn; brandstofopslagplaats, 19 Garage, 20 Kust- verdedigingskanonnen, 21 Afstandmeter tbv de kustverdediging, 22 Blokhuis, 23 Koelcellen, 24 Zoeklicht en kustverdedigingsvoorzieningen, 25 Waterreservoir en generator, 26 Parkeerplaats voor vrachtwagens, 27 Magazijn, 28 Radar, 29 Generatorgebouw, 30 12.7 cm geschuts-emplacment, 31 Met aarde bedekte munitie opslagplaats, 32 Kustverdedigingskanon, 33 Begraafplaats, 34 Benzinedepot, 35 Dijk naar Reuter, 36 Diesellocomotief; plaats van voormalige garage, 42 Reparatiewerk, 43 Scheepswrak, 44 Electriciteitscentrale, 45 Scheepswerf, 46 Luchtoperaties-gebouw, 47 Betonnen dok, 48 Blokhuis, 49 Werf voor kleine boten, 50 Houten dok, 51 Scheepswerf, 52 Koelhuis; blokhuis, 53 Radiostation, 54 Zuidelijke hangar, 55 Noordelijke hangar, 56 Olietanks, 57 Kustverdedigingskanon, 58 Drie tweeling luchtdoelmitrailleurs van 25 mm, 59 Torpedo- magazijn (vernietigd), 60 en 61 Vernietigd torpedo-magazijn, 62 Vliegtuigonderdelenmagazijn, 63 Garage, 64 Hospitaal, 65 Schuilkamer, 66 Commandopost bevelvoerend admiraal, 67 Garage.

Niet wetende dat ik zou komen, was er niet gezorgd voor een onderkomen. Bij mijn vorige bezoek had ik gelogeed in de tweekamerwoning van de schoolmeester. De school had nu vakantie en ik kon er deze keer niet terecht. Boven de winkel aan het eind van de in de oorlog gebouwde pier die tot in de lagune liep, was ook niet mogelijk aangezien daar de nieuwe vrijwilliger van het Vredeskorp, James Toledano uit Chicago, was ondergebracht. Die was trouwens ook aanwezig bij de aankomst van de Dornier die morgen. Gelukkig was er sinds mijn vorige bezoek door de eilandraad een bungalowtje gebouwd voor de onlangs benoemde vrijwilliger van de Verenigde Naties die de leiding had van een ontwikkelingsproject voor Maloelap. Deze functionaris, de Filipijnse vrijwilliger Ruben Rinon, bood mij de extra kamer aan waarover hij beschikte. Hoewel de eilandraad eveneens niets wist van mijn bezoek, bleek dat burgemeester Lomes McKay en diens plaatsvervanger Enos Tibnol,

eveneens voor een onderkomen in de bungalow zouden hebben gezorgd als zij van mijn komst op de hoogte waren geweest. Het was een bijzonder aantrekkelijk bungalowtje, gebouwd in de stijl van het eiland, met een rieten dak en naar buiten draaiende rieten luiken. Keuken, toilet en badkamer lagen apart; voorts was er bij het huisje een waterput. Het geheel stond op een betonnen ondergrond die deel had uitgemaakt van het platform dat aan de thans verdwenen hangars grensde. Het zou blijken dat Ruben niet alleen een zeer goed gastheer was, maar ook een uitstekende kok, die heerlijke Filipijnse maaltijden klaarmaakte van plaatselijke ingrediënten, aangevuld met de levensmiddelen die ik had meegenomen. Ruben, Jim, en nog een andere Vredeskorp-vrijwilliger, Emily Wen, die net als ik ook op bezoek was en van het bij Maloelap gelegen eiland Airok kwam, waren opgetogen toen zij hoorden wat het doel van mijn komst was. Zij wilden alles weten

over de geschiedenis van Taroa in WOII en over de vele betonnen bouwsels die over het kleine eiland verspreid lagen, en mijn komst verschaftte ze die inlichtingen, uitgerust als ik was met het Amerikaanse overzichtsrapport inzake strategische bombardementen op Maloelap (US Strategic Bombing Survey (USSBS)), en met luchtfoto's van Taroa en van de militaire bouwwerken uit 1945. Speciaal de foto's hadden hun belangstelling - zij konden haast niet geloven dat het overvloedig begroeide eiland in 1945 feitelijk een zandwoestijn was geworden na twee jaar onafgebroken bombardementen. De foto's uit het USSBS-rapport bevestigden dit echter.

Aangezien Emily de volgende dag naar Airok moest terugkeren, besloten wij 's middags een verkenning uit te voeren bij de nabij gelegen lagune-kant van Taroa om aan de hand van het USSBS-rapport de daar aanwezige bouwsel nader te identificeren. Eerst bezochten wij de van een betonnen mantel voorziene brandstof-voorradetanks (zie punt 56 op de kaart). Het binnenste ervan was zichtbaar als gevolg van een granaat die het achterste deel van de tanks had opgeblazen. In zuidwaartse richting langs de lagune lopend, stelden we vast dat de twee betonnen gebouwen voor het uit de oorlog daterende radiostation, een blokhuis en een koelhuis waren (punt 52). Vervolgens liepen we naar een reusachtig gebouw dat naast het pad lag en dat ik nu kon identificeren als de elektrische centrale (punt 44). Verderop bracht Jim ons naar een gedeelte met ondergrondse vertrekken waarvan op sommige plaatsen het dak door de bombardementen was vernietigd - een ondergrondse kazerne? (Helaas was dit gebouw niet nader benoemd op de kaart behorende bij het USSBS-rapport). Daarna gingen we terug naar het noorden, waarbij we langs het niet meer in gebruik zijnde lagere deel van de oude NO-ZW airstrip liepen, dat thans geheel begroeid was, om tenslotte uit te komen bij de ontvangsthal van het vliegveld. Daar zagen wij het één verdieping hoge gebouw met de onwaarschijnlijk dikke muren, waarvan thans kon worden vastgesteld dat er de afdeling luchtoperaties was gevestigd geweest. Thans woonden er in het gebouw twee gezinnen uit de plaatselijke bevolking. Het begon donker te worden zodat we terugkeerden naar de bungalow, waar nog een levendige discussie plaatsvond over Taroa toen en nu.

Woensdag 29 januari

Na het ontbijt liepen Jim Toledano en ik weer naar het luchtoperaties-gebouw, waar ik foto's nam om deze naast die van de uit 1945 daterende afbeeldingen van het USSBS te kunnen leggen. Met Jim als tolk spraken wij met Eobi John wiens gezin van vijf personen het gebouw deelde met de uit elf leden bestaande familie van Ina Lemae. Eobi herinnerde zich dat zij als kind op de twee hangars was geklommen die naast het gebouw lagen. In de jaren zeventig waren de roestige gevaartes in elkaar gestort en thans is er niets meer van over. Haar grootouders hadden onmiddellijk na de oorlog het zwaar met beton versterkte gebouw in bezit genomen en trokken er begin jaren zeventig in toen de vroegere bewoners van Taroa weer op het eiland terugkeerden. Tot het moment van de terugkeer bezochten zij het eiland alleen voor de cocosnotenogst. Zij wilden er toen echter nog niet wonen uit vrees voor de vele onontpofte munitie die overal over het eiland verspreid lag.

De Japanners hadden elk stuk grond dat zij nodig achtten voor hun bouwprogramma in bezit genomen zonder enige compensatie voor de oorspronkelijke eigenaars. Alle inwoners, behalve arbeiders, werden geëvacueerd naar de andere eilanden bij Maloelap, waar ook de arbeiders naar toe werden gestuurd toen de Amerikanen in november 1943 begonnen Taroa te bombarderen. Na de oorlog kregen de landeigenaren alles dat de Japanners op hun eiland hadden gebouwd.

Jim en ik bezochten daarna het radiostation, een gebouw van drie verdiepingen en het hoogste op Taroa (punt 53). Tijdens mijn eerste bezoek had ik het gebouw grondig bekeken en ik kon de bijzondere kenmerken ervan thans vergelijken met die uit 1945, dankzij de USSBS-foto's. In het drak zitten drie grote gaten waardoor het betonvlechtwerk er aan alle kanten uitsteekt. Terwijl wij de roestige ijzeren trap afliepen naar de tweede verdieping die alleen wordt gestut door betonnen pilaren maar waarvan de muren ontbreken, zagen wij een zeer lang vertrek dat zich uitstrekte over de hele lengte van het gebouw. Aan een kant had een bomexplo-

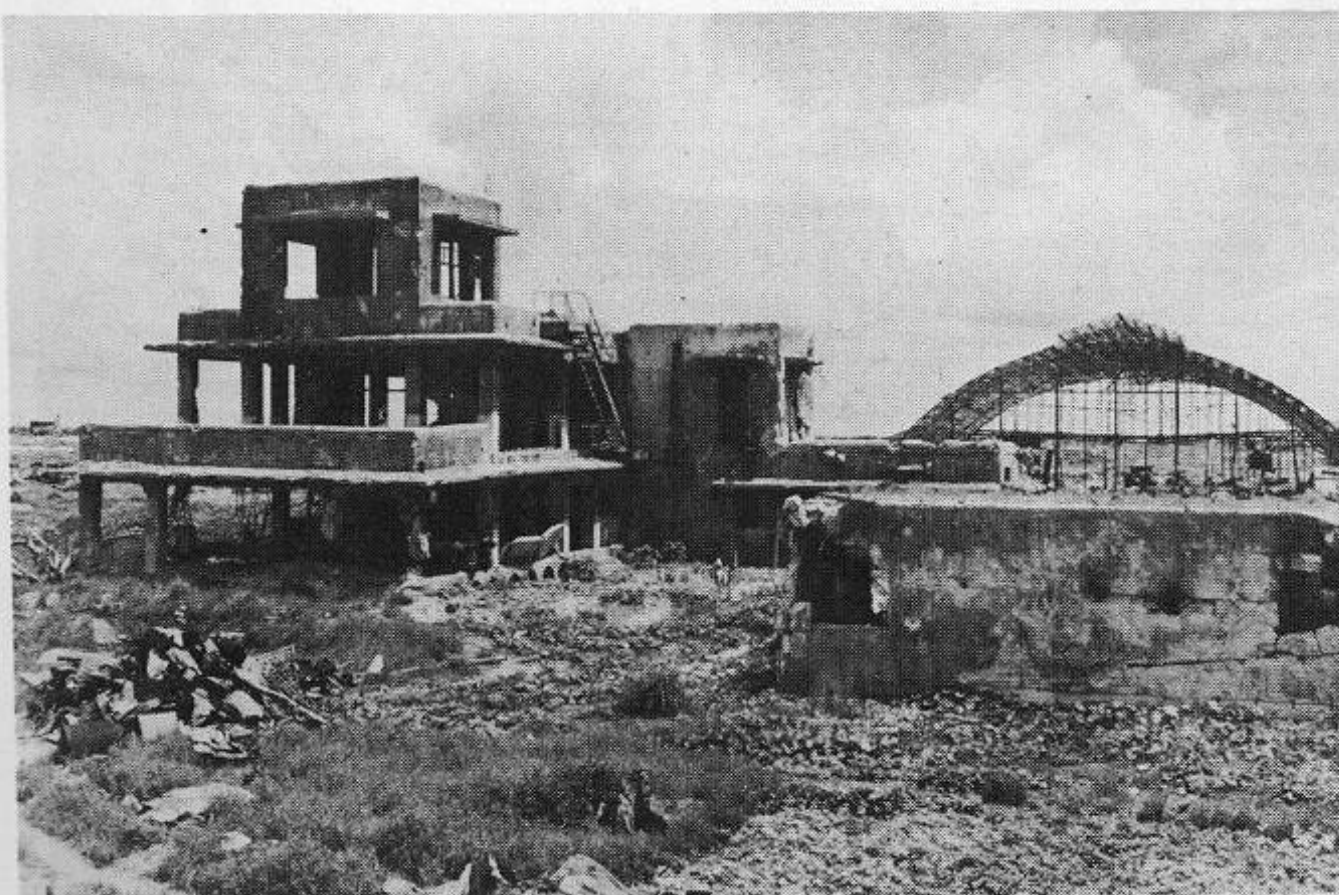
Deze massieve betonnen bouwsels dienden als mantel voor twee brandstof voorraadtanks (punt 56) en staan nog steeds tussen de kokospalmen.

sie een groot gat in de vloer geslagen. Vandaag de dag wordt een deel van het gebouw door de 160 inwoners van Taroa gebruikt voor sociale activiteiten. Zo wordt er 's Zondags kerk gehouden. Toen we de trap verder afdaalden kwamen we op de begane grond die verdeeld was in drie vertrekken en een overdekt terras. Een muur was ingestort en een groot stuk beton hing er gevaarlijk bij. Vanuit de kleine kamer boven op het dak hadden Jim en ik het uitzicht bewonderd over de blauw-groene lagune. Dit strandmeer strekte zich uit van Airok, ten zuiden van Taroa, tot aan het eiland Kaven ten noord-westen van het atol, een afstand van ruim vijftig kilometer. Wij hadden een goed zicht op de betonnen hoofdpier die tijdens de oorlog L-vormig was, maar thans geheel recht. De kleinste poot van de L was volgens de bewoners in het begin van de jaren zestig vernietigd bij het opruimen en laten exploderen van niet ontplofte bommen (punt 47). Terug voor de lunch in de bungalow, besloten Jim en ik er 's middags weer op uit te trekken, maar een regenbui stelde noodgedwongen dit voornemen uit tot vier uur. Deze keer trokken we oostwaarts over de airstrip naar de oceaankant van Taroa om het blokhuis te bekijken (punt 22) waarvan ik tijdens mijn eerste bezoek erg onder de indruk was gekomen. De vloed kwam echter op wat het moeilijk maakte over de rotsige kust te lopen. Tenslotte bereikten wij het ronde betonnen bouwsel dat ongeveer 3 meter hoog was en muren had van bijna een meter dikte. Het blokhuis had vier schietgaten, richting oceaankant. Geschut was er echter niet meer te vinden. Ik was erop gebrand een foto te maken van de achterkant van het blokhuis om deze te vergelijken met de USSBS-foto uit 1945. Sinds mijn vorige bezoek was er, dankzij de hevige regens, een ongelooflijke hoeveelheid gebladerte bijgekomen waardoor de achterkant van het blokhuis geheel aan het oog werd onttrokken. Jim probeerde met z'n kapmes de begroeiing weg te hakken, maar dat hielp weinig. Ik besloot een opname te maken van de voorkant, maar het water stond nu te hoog, zodat ook deze poging moest worden opgegeven.

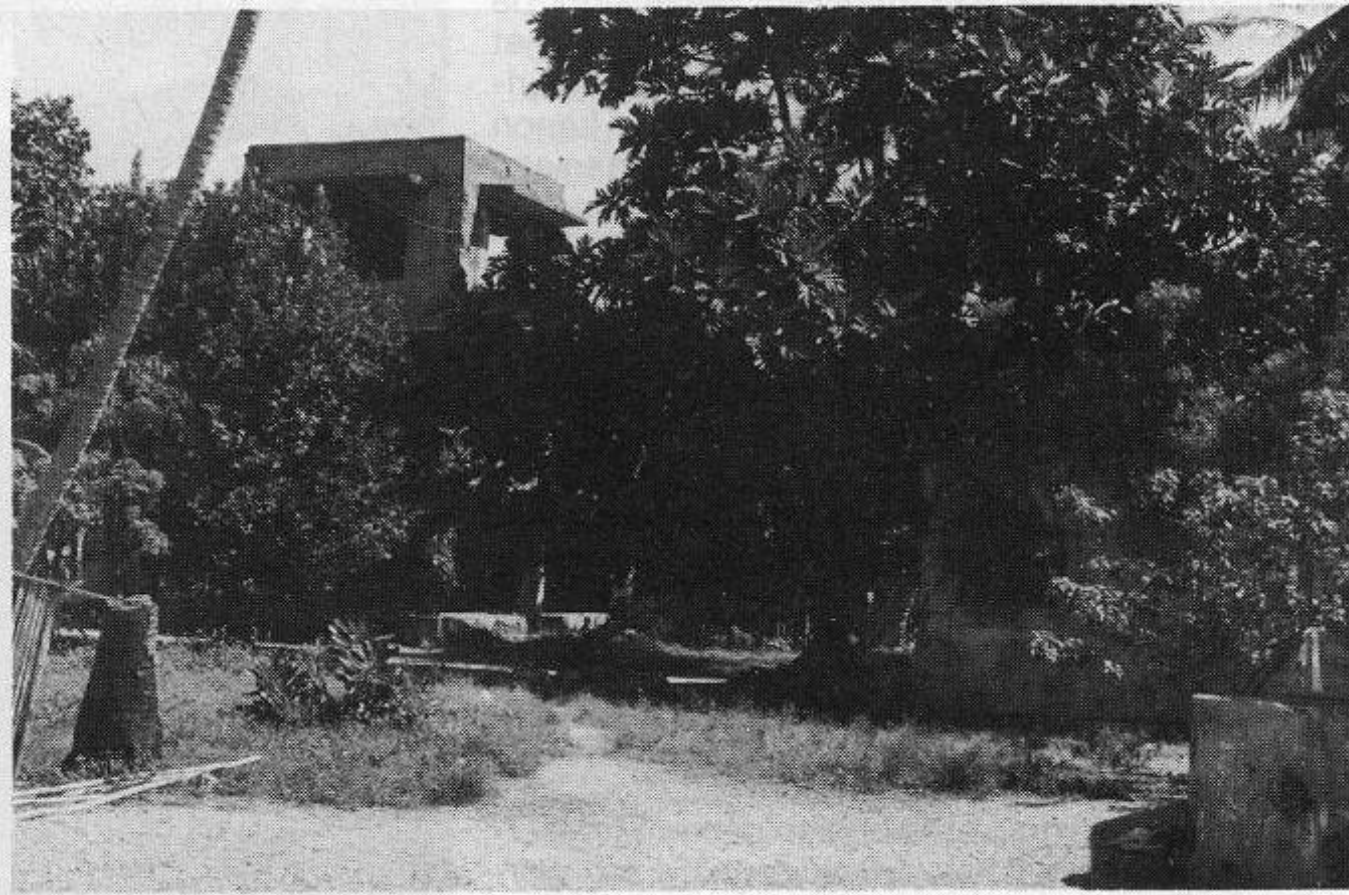
We liepen terug naar het bungalowtje en passeerden weer de niet geïdentificeerde ondergrondse

Dit 150 mm kustverdedigingskanon (punt 57) staat als schildwacht op het noord-westelijk uiteinde van het eiland, uitkijkend over het strand van de lagune.

Het thans door bomen en dichte bossages aan het zicht onttrokken drie-verdiepingen tellende radiostation (punt 53) dat in 1945 op een open vlakte

stond. Het geraamte van de vervallen zuidelijke hangar is sedertdien verdwenen.

vertrekken die we de dag tevoren hadden gezien. Deze keer bekeken we de kamers heel goed, evenals het gedeelte bovengronds. Op het betonnen dak van 20 cm dikte, lag ongeveer 2,5 cm aarde. Er waren dubbele zalen van 33 meter lengte en 16,5 meter breedte, elk met negen betonnen pilaren die het 2,5 m hoge plafond stutten. Ik noteerde vijf plaatsen in het plafond die door bomtreffers waren ingezakt. De landeigenaar had Jim verteld dat hij in de vertrekken bedden had gevonden toen hij in de jaren zestig zijn grond weer in bezit had genomen. Was hier de staf gevestigd geweest? Een JICPOA-bulletin over Maloelap uit november 1943 verwijst naar zo'n ondergronds kwartier, ongeveer in de nabijheid van deze grote mysterieuze vertrekken. Vreemd genoeg maakt het USSBS-rapport geen melding van dit opvallende voorbeeld van succesvol bombarderen.

Donderdag 30 januari

Aangezien Jim noch Tartious mij deze ochtend gezelschap konden houden, ging ik er alleen op uit om voor de eerste keer het hoger gelegen zuidwesten en het strandgedeelte van de noordwestelijke lagune te onderzoeken.

Terwijl ik in noordelijke richting in de heldere zonneschijn langs het zandstrand liep, kon ik op het meest noordwestelijke punt van Taroa een vuurmond zien, juist achter de draaicirkel van et nu begroeide gedeelte van de NW-ZO airstrip. Naarmate ik naderbij kwam zag ik dat het een stuk 15cm kustgeschut was (punt 57). Ik klom op de bedding en inspecteerde het kanon dat nog intact was, maar aan alle kanten wegroestte. Bovenop het achterstuk was nog een Japanse inscriptie te zien.

Toen ik aanstalten maakte langs het strand weer verder te gaan naar het noordelijkste punt van Taroa, bemerkte ik aan de rand van de jungle die aan het strand grensde, een mitrailleur die er door de Japanners was geplaatst om een landing op het noordwestelijke punt tegen te gaan. Bij nauwkeurigere inspectie bleek het een roestend 20 mm kanon te zijn rustend op een afzonderlijk affuit en aan een kant geheel bedekt met gebladerte. Daarna zag ik weer een kanon in een platgebrande open plek, ongeveer 20 meter achter het eerste stuk. Deze bleek van hetzelfde type.

Teruggekeerd naar het strand, begaf ik mij op weg naar het noordelijke punt, dat van een afstand reeds zichtbaar was. Er was geen levende ziel te bekennen toen ik over het glinsterend witte zand mijn weg zocht tussen de uitstekende stukken koraal. Het geluid van de branding die ik kapot hoorde slaan op het rif voor mij, versterkte nog meer mijn gevoelens met iets aangenaams bezig te zijn. Een koele bries vanuit zee verminderde het effect van de felle zon. Tegen kwart voor twaalf was ik echter slechts half weg en ik besloot mijn ochtendverkenning hier te beëindigen om te voorkomen dat ik teveel aan de middaghitte zou worden blootgesteld. Na de lunch in de bungalow kreeg ik onverwacht bezoek. Ina Lemae had de twee oudste inwoners van het eiland meegenomen om mij te ontmoeten en om de foto's van Taroa uit

Op de noord-oostelijke hoek, wijzend in de richting van de oceaan bevindt zich deze zware batterij van vier kanonnen (punt9), buiten gevecht gesteld in juni 1944 door duikbommenwerpers van het Korps Mariniers.

de oorlog te zien. Met Captal Manaki had ik al een gesprek gehad tijdens mijn bezoek in 1984, maar Romolok Kaiou ontmoette ik thans voor het eerst. Beiden waren zestigers. Zij hadden van 1941-1943 voor de Japanners gewerkt bij bouwactiviteiten op het eiland en waren aangeworven op Kaven, een eiland aan de andere kant van het atol Maloelap. Toen eind 1943 het bombarderen begon werden zij door de Japanners naar het nabijgelegen eiland Ollot gezonden en vandaar teruggezonden naar Kaven.

Om 16.00 uur verschenen Jim en Tartious, uitgerust met kapmessen om te gebruiken als wij ons doel hadden bereikt - de luchtafweerkkanonnen en de kustartillerie die even ten oosten van de noordelijkste punt stonden opgesteld, en de commandopost op Taroa die zich bevond in de noord-oostelijke kwadrant van het eiland.

Na in noordoostelijke richting te zijn gelopen over de bijna 1.000 meter lange NO-ZW strip, die weer in gebruik is, bereikten wij de draaicirkel, waar we naar links afbogen om langs het strand verder te gaan. Het was eb en het lopen was niet moeilijk, hoewel we de stukken koraal wel steeds moesten ontwijken.

Toen kreeg ik landinwaarts, niet ver van de kust, de afgebroken loop in de gaten van een stuk 15 cm kustgeschut dat hetzelfde bleek te zijn als dat op de USSBS foto uit 1945! Dichtbij het kanon komen

dat, behalve de loop, door dicht gebladerte was omgeven, bleek een moeilijk karwei omdat de struiken tot aan het middel reikten. Tartious en Jim hakten er een pad naar toe vanuit de richting waarvandaan een vergelijkingsfoto kon worden gemaakt. Daarna haalden ze de begroeiing weg rondom de loop die zwaar verroest bleek. Vervolgens zochten wij het andere kanon dat eveneens met een gebroken loop op een USSBS-foto stond. Het stond iets meer naar het westen en wij hakten ons een weg ernaar toe, maar het bleek onmogelijk beide vuurmonden op één foto te krijgen - de begroeiing tussen de twee stukken geschut was te dik. Ruim veertig meter verder langs de kust vond Tartious het derde 15 cm kanon van de uit vier stukken bestaande batterij die in juni 1944 volledig was vernietigd door duikbommenwerpers van het Amerikaanse Korps Mariniers. Dit kanon lag wel in een bijzonder dicht begroeid struikgewas, en het zou een zeer grote krachtsinspanning hebben vereist om het met behulp van de kapmessen te bereiken, waarom wij besloten er niet aan te beginnen. Op de terugweg kwamen wij weer bij de draaicirkel, vanwaar wij in omgekeerde richting de strip afliepen, en vervolgens links afsloegen op de plaats waar Tartious het pad herkende dat leidde naar wat volgens hem de commandopost van het eiland was geweest. Hij was hier op gekomen toen hij de USSBS-foto zag die ik van het betonnen gebouw

In eerdere afleveringen hebben wij al de problemen gesignaleerd bij het maken van vergelijkingsfoto's in de tropen waar de natuur zich weer snel van de omgeving meester maakt. Aanvankelijk was alleen de loop van kanon 1 te zien (boven) - kanon 4 (onder) moest eerst ontdaan worden van de buitensporige begroeiing voordat er een foto kon worden gemaakt.

had dat was voorzien van twee koepels. Tartious en Jim hakten het gebladerte weg van het rijkelijk begroeide pad, totdat wij een klein groepje kokospalmen zagen, ongeveer 100 meter van de plaats waar wij de strip verlieten. Juist daarachter ontwaarde ik twee heuvelachtige begroeiingen die boven de omgeving uitstaken. Nadat wij het dikke struikgewas hadden weggekapt van de dichtstbijzijnde heuvel, stootten wij op een betonnen koepelvormig bouwsel met een ingang die enkele treden naar beneden liep en in de duisternis verdween. Daarna ontdeed Tartious de andere koepel, die zo'n 5-6 meter verderop lag, gedeeltelijk van gebladerte, voldoende om nog een koepel te herkennen die een gelijksoortige ingang had. Tartious had deze bouwsels reeds jaren geleden ontdekt en had bemerkt dat zij via een tunnel met elkaar in verbinding stonden. Hij wist toen niet waarvoor de gebouwen hadden gediend, maar nu bleek dat zij overeenstemden met die welke op de foto uit 1945 de commandopost (punt 10) worden genoemd. We zouden opnieuw terugkomen om het gebladerte nog verder op te ruimen om zo nog meer zekerheid te krijgen.

Vrijdag 31 januari

's Morgens keerde ik terug naar het noord-westelijke strandmeer, waar ik al spoedig stootte op een

grote betonnen pillbox aan de waterkant, niet ver van de plek vanwaar ik de vorige dag was teruggelopen. Via de achterkant ging ik naar binnen, bekeek het enkele vertrek en tuurde vanuit een opening aan de voorkant naar het water. Talloze krabben, die in hun bezigheden waren gestoord repten zich over de vloer om te ontkomen aan de onverwachte bezoeker.

Dichtbij de pillbox, in ondiep water, lagen twee gebroken betonnen tankversperringen. Stukken ge-roest ijzer van het beton vlechtwerk staken er uit. Twintig meter verder het strand op bereikte ik de noordelijkste punt van het eiland waar ik nog een pillbox bekeek. Deze bestond uit twee verdiepingen en maakte met het zand een vreemde hoek. Ook hier ging ik via de achterkant naar binnen en zag dat de pillbox uit twee kleine vertrekken bestond die ongeveer 1.30 meter hoog waren. Het linker vertrek lag vol met zand en koraalsteen. Een ijzeren trap met drie treden leidde naar een opening in de bovenkant, terwijl het tweede vertrek een opening naar buiten had. Het leek of er tijdens de oorlog geen schade was aangericht.

Terwijl ik, lopend op mijn sandalen, mijn weg zocht over het met koraal bedekte strand, ontdekte ik na ruim honderd meter iets geheel onverwachts: een half begraven achterstuk van een zwaar verroest 15 cm kanon dat in omgekeerde richting, landin-

waarts was gericht. Ik vermoedde dat het was geraakt door een voltreffer waardoor het van zijn oorspronkelijk emplacement op het strand was geworpen.

Ongeveer 100 meter achter dit stuk kustgeschut zag ik enkele reusachtige betonnen blokken en een grote knoestige boom. Ik inspecteerde het terrein even voorbij de betonnen blokken, waar het strand aan de jungle grenst, en vond daar wat leek op een cirkelvormig emplacement bestemd voor een van de dubbelloops 12.7 cm kanonnen. Het emplacement was volledig overwoekerd en er bevond zich geen kanon in het volledig met bladeren overdekte lagere gedeelte. (Toen ik later een en ander vergeleek met het USSBS-rapport, kwam het mij voor dat dit emplacement twee was geweest van de uit drie vuurmonden bestaande batterij (punt 3). Op emplacement 1 en 3 stonden kanonnen van 12.7 cm opgesteld, terwijl op 2 slechts lichte mitrailleurs hadden gestaan).

Naar het strand teruggekeerd en in oostelijke richting lopend vond ik nog een pillbox, eenzelfde als die met de twee vertrekken. De enige schade die de pillbox had opgelopen was de opgebroken betonnen vloer.

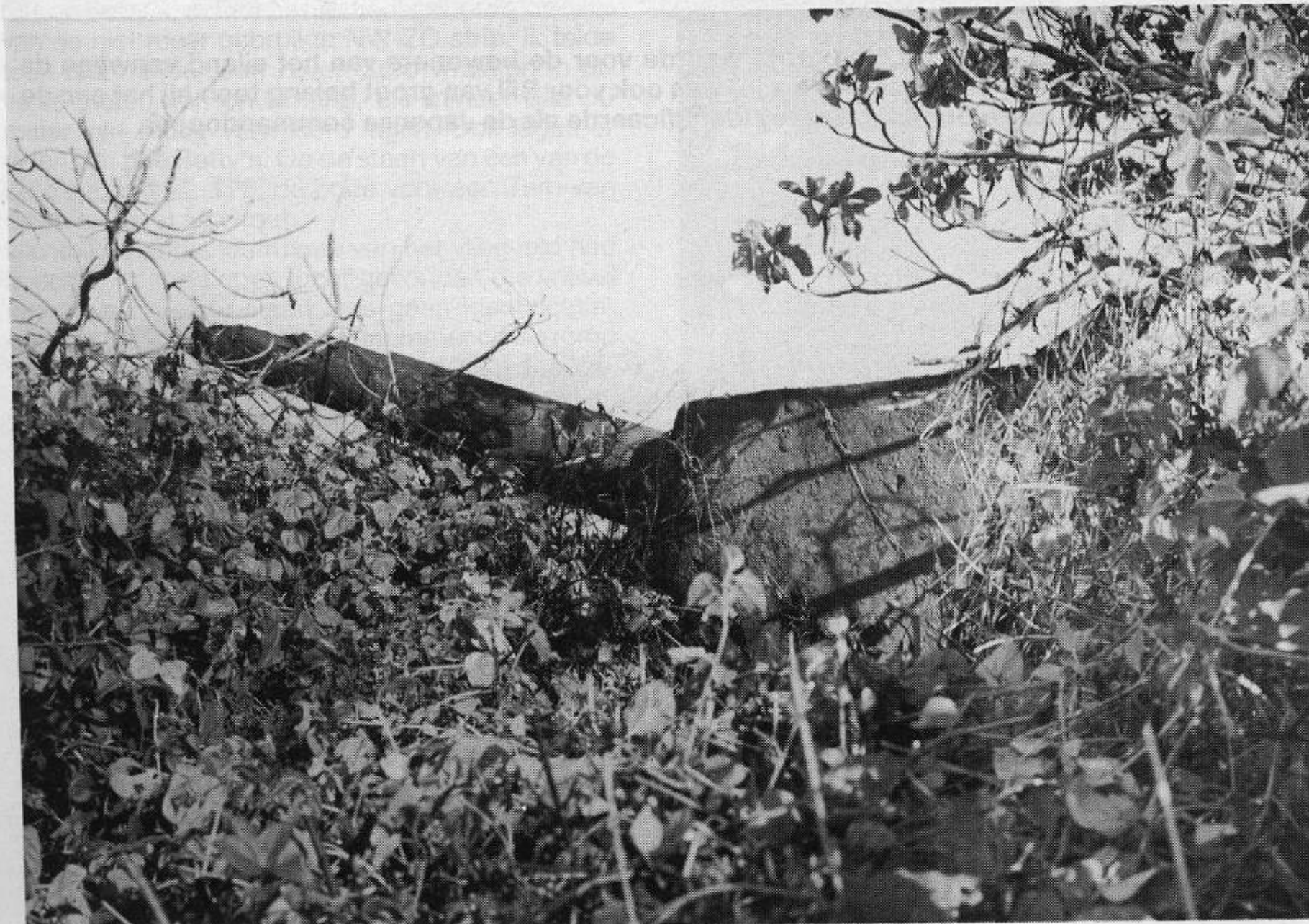
Wat verderop langs het oceaanstrend kwam ik een blokhuis tegen (punt 7), het tweede van de drie die op de USSBS-kaart aan de oeaankant staan aangegeven. Half in het zand begraven ontdekte ik een scherpe granaat die waarschijnlijk vanaf een Amerikaans oorlogsschip op het blokhuis was afgevuurd.

Nu zag ik ook weer voor mij de afgebroken loop van het stuk 15 cm kustgeschut dat ik de dag tevoren met Jim en Tartious had gevonden.

Het was laagtij die ochtend en als men durfde kon men bijna tot aan het oceaankant lopen. Ik waagde mij niet verder dan ongeveer 30 meter over het scherpe koraal om van veraf een foto te maken van het blokhuis, daarna vervolgde ik mijn weg langs de rand van het strand, uitkijkend naar enige ander overblijfsel uit de Pacific Oorlog. Het was erg windig en betrokken, waardoor ik verlost was van de brandende zon. Het ene na het andere verroeste, niet nader te identificeren voorwerp kwam ik tegen, verspreid over het koraal.

Terwijl ik op de terugweg het lege emplacement passeerde, viel het mij op dat het aan de rand van het strand lag in plaats van 75 meter landinwaarts, zoals staat aangegeven in het USSBS-rapport. Blijkbaar was het hele strandgebied de afgelopen veertig jaar sterk geërodeerd. Dit zou ook een verklaring kunnen zijn waarom de drie pillboxen zo dicht aan de rand van het water staan, en waarom verscheidene reusachtige bomen in dit gebied omgevallen op het strand liggen.

Diezelfde middag regende het tot ongeveer vijf uur, toen ik de stoute schoenen aantrok en mij naar buiten waagde om wat foto's van de krachtcentrale (punt 44) te nemen. Het was echter onmogelijk enige opname te maken die als vergelijking kon dienen voor de USSBS-foto uit 1945, aangezien een uit zes compartimenten bestaand afwateringsreservoir mijn in te nemen standpunt blokkeerde. Hoe heeft de fotograaf uit 1945 het twee-

Links: Foto uit de oorlog van de achterkant van dit betonnen blokhuis op het oceastrand op punt 22, in contrast met een soortgelijk blokhuis

(rechts) op punt 7, waarvan de auteur de voorkant fotografeerde in 1986.

verdiepingen hoge gebouw genomen? Mijn plan om het gebouw binnen te gaan werd verhinderd door Jim die toevallig langs kwam en mij vertelde dat het door de plaatstelijke bevolking als een toilet wordt gebruikt.

Zaterdag 1 februari

Tartious en Jim kwamen 's ochtends langs, maar aangezien het regende zeiden zij dat het geen zin had die dag op onderzoek te gaan naar overblijfselen uit de oorlog. In plaats daarvan zouden zij gaan vissen. Als het bij hun terugkomst, vroeg in de middag, niet meer zou regenen zouden zij met mij meegaan naar de plek van de 12.7 cm kanonnen aan de oceaankant en die Tartious mij al in 1984 had laten zien (punt13).

Ik bracht de ochtend door met Ruben en wij spraken over de ontwikkeling van het gebied rondom de bungalow. Toevallig had de eilandraad het bungalowtje gebouwd bovenop het platform van het vliegveld, zoals bleek toen de grond was ontdaan van begroeiing. Het betonnen platform bood aldus een solide fundering voor de bungalow. Het stond ook precies op de rand van het platform, waaronder de Japanners een drainagebuis hadden gelegd om het regenwater af te voeren. Ook de waterafvoer van de bungalow leverde dus geen problemen op. Het vrijmaken van gebladerte bleek veel moeilijker te zijn geweest. Op een dag toen Ruben bladeren aan het verbranden was in een nabijgelegen kuil, ontstaan door een bomexplosie, waarschuwde de landeigenaar hem tegen dit soort activiteiten en de man vluchtte weg omdat hij bang was dat in de kuil scherpe munitie zou liggen die zou afgaan door met het vuur in aanraking te komen. Een inderdaad, toen Ruben later in de bomkrater ging graven vond hij vier scherpe patronen. Om 13.00 uur, toe de regen had opgehouden, besloot ik langs het lagunestrand naar de plek te lopen tegenover het gezonken Japanse vrachtschip, de *Toroshima Maru*, die zo'n 150 meter verderop in het strandmeer ligt. Ik wilde een foto nemen vanaf hetzelfde punt aan de kust waar de USSBS-fotograaf had gestaan voor zijn opname van het schip dat in januari 1944 tot zinken was gebracht door bommenwerpers van de 7e Amerikaanse Luchtmacht. Lopend langs het zachte zanderige strand kwam ik een heel stel kinderen van het eiland tegen die nieuwsgierig waren naar wat ik van plan was met mijn collectie camera's. Nadat ik de plaats van het vrachtschip had bereikt, trok ik landinwaarts door het met struikgewas bedekt gebied naar een plek dichtbij een bomkrater, vanwaar ik de twee masten van het schip in dezelfde positie voor mijn lens kreeg als op de foto uit 1945, en ook de afstand vanaf de kust ongeveer hetzelfde was. In 1945 stak de gehele bovenbouw van de *Toroshima Maru* boven water uit, maar nu zijn het nog slechts de twee masten die de plaats van het vrachtschip markeren. In 1970 had een demolitie-team uit Majuro in de boeg van het schip bommen tot ontplofing gebracht, waarmee het karwei van de Amerikaanse luchtmacht werd afgemaakt, maar tegelijkertijd een van de interessantste oorlogsreliken op Taroa naar de andere wereld werd geholpen. Aangezien Tartious en Jim vroeg in de middag niet kwamen opdagen - zij waren blijkbaar laat begonnen aan hun tocht naar de noordelijke eilandjes om daar te vissen - besloot ik zelf op pad te gaan om te trachten het stuk geschut van 12.7 cm opnieuw te

vinden dat Tartious mij in 1984 had aangewezen tijdens onze wandeling langs het oceastrand. Ik bevond mij op het smalle pad dat precies achter het radiostation langs liep en dat zou moeten leiden naar het stationsgebouw van het vliegveld, toen ik tot mijn verrassing de restanten zag van een Betty bommenwerper. Slechts de romp en het staartstuk waren overgebleven die ondersteboven op een uitgebrand stuk grond lagen. Ik vond een kleine identiteitsplaat op een stuk van de staart met het nummer 6540, waarschijnlijk het serienummer van het onfortuinlijke vliegtuig. Precies 15 meter voorbij de Betty waren de beschermde opstelplaatsen voor drie Zero's die Tar-

tious mij in 1984 had aangewezen. De begroeiing was nu nog weelderiger dan de eerste keer, maar ik kon nog wel de propeller van een Zero onderscheiden die er in de middelste opstelplaats bovenuit stak. Ik zou er weer langs gaan als ik terugkwam van het oceastrand.

Verder op het pad liep ik tegen de resten van een andere Betty op in een gebied dat, naar het leek, door de bevolking was gebruikt om er kokosnoten te verbranden. Slechts de staart en het achterste deel van de romp waren nog over. Ik zocht naar de identificatieplaat en stelde vast dat dit de Betty met serienummer 6100 was geweest. Toen herinnerde ik mij dat ik dit vliegtuig in 1984 reeds met

Dit vreemde bouwsel (punt 10), van grote waarde voor de bewoners van het eiland vanwege de krabben die hier in overvloed aanwezig zijn, was ook voor Bill van groot belang toen hij het aan de hand van de US Strategic Bombing Survey identificeerde als de Japanse commandopost.

Tartious had ontdekt. Wij waren toen echter van een andere kant gekomen wat mij even op een dwaalspoor had gebracht. Toen was de streek overvloedig begroeid met struikgewas, maar nu geheel platgebrand.

Ik was nog steeds aan het proberen het vliegveld te bereiken om vandaar over te steken naar de oceaankant voor de 12.7 cm kanonnen, maar iets verder op het pad dat achter de Betty langs liep, bemerkte ik dat ik niet verder kon omdat het zich oploste in gebladerte dat groeide tot op borsthoogte. Voor mij hoorde ik de branding van de oceaan tegen het rif slaan, maar hoe moest ik daar komen? Ik had op een of andere manier het verkeerde pad genomen - dit leidde in ieder geval niet naar het vliegveld!

Ik gaf het op en keerde op mijn schreden terug naar de opstelplaatsen die ik thans goed wilde bekijken. Eerst nam ik wat maten. De betonnen muren, pokaalig door beschietingen uit vliegtuigen, waren 3.60 meter hoog en 60 centimeter dik. Iedere opstelplaats was 15 meter breed en 15 diep. Ik stond bovenop de voorste muur om te kijken wat de eenvoudigste manier zou zijn om van achteren een van de drie opstelplaatsen binnen te gaan en zo bij de Zero's te komen die onder het gebladerte waren verborgen. De verste rechts gelegen opstelplaats leek daartoe de beste mogelijkheden te bieden.

Zwaaiend met mijn kapmes drong ik diep door in het struikgewas aan de achterkant van de opstelplaats, daarna werkte ik mij langzaam maar zeker door de manshoge begroeiing in de opstelplaats. Na ongeveer 15 minuten hard werken raakte ik een metalen voorwerp - een vliegtuig! Ik hakte er opnieuw op in en kon nu een vleugel ontwaren van verbleekt rose aluminium, waarna ik mijn vondst geheel schoon kapte. De vleugel lag schuin en ondersteboven, de punt ervan naar mij toe en de rest op een stuk van de opstelplaats voor mij. Maar wat voor een vliegtuig was het? Ik mat de breedte van de vleugel - 1.50 meter. Indien het een Zero was, waar was het kanon. Al hakkend kwam ik langzaam bij de voortse rand van de vleugel en zag toen een klein open paneel op de vleugel. Daarin bevond zich het 20 mm kanon! Toen ik daarna tegenover dit punt de voorrand ontdeed van gebladerte, stak er, verroest maar intact, een lange loop uit de vleugel. Het was dus een Zero A6M3 Model 22A, herkenbaar aan de lange loop van z'n 20 mm kanon.

Naast deze vleugel lag nog een andere, maar na enige hakwerk in het gebladerte, besloot ik het werk te stoppen. Het werd donker en het was beter terug te keren naar de bungalow.

Op de terugweg zag ik ongeveer 15 meter links van mij door de struiken heen het gebouw waar de afdeling luchtoperaties was ondergebracht en ik realiseerde mij dat ik het verkeerde pad naar het vliegveld had genomen. Het juiste pad loopt langs het gebouw dat parallel aan dit ligt.

Tijdens mijn bezoek in 1984 aan Taroa had ik de meeste aandacht besteed aan het zoeken naar de Zero's waarover ik jaren eerder had gehoord dat deze op het eiland te vinden waren. Tartious had mij toen gebracht naar een waar kerkhof van Zero's en Betty's, achter het stationsgebouw, niet ver van de niet meer gebruikte NW-ZO strip. Ik telde toen niet minder dan zeven Zero-wrakken in diverse staten van ontbinding, die minder dan 50 meter van elkaar verwijderd lagen. Ook lagen er delen van drie Betty's. Op de staart van een van de Zero's stond Y2-176, de code voor een Zero van de 252e Naval Air Group.

Dichtbij de ontvangstruimte van het vliegveld had ik een Zero in de open lucht gevonden die vrijwel intact was. Op de staart was geen identificatiecode te zien, maar uit het serienummer op de romp moet het een Nakajima A6M2 Model 21 of een Mitsubishi A6M3 Model 22 zijn geweest. Niet ver van het wrak lagen de motor en een deel van de vleugel van een andere Zero, een A6M3 Model 22A. De lange loop van het 20 mm kanon stak uit de vleugel.

Tartious had mij verteld dat enkele jaren geleden twee andere Zero's door Amerikanen van Taroa waren meegenomen. Deze waren in goede staat, verzamelaars stukken die behoorlijk wat waard waren, doch waarvan de plaatselijke bevolking geen weet had. Een verdween naar Saipan en werd vervolgens verkocht aan een museum in Japan. Het lot van de andere was minder hoopvol. Toen het in Majuro was aangekomen om te worden verscheept naar de Verenigde Staten, bestreden twee landeigenaars in een rechtszaak elkaar de eigendom en vandaag de dag ligt het nog op het achtert van een woning in Majuro. Na dit te hebben

Alleen de staart en de achterkant van de vliegtuigromp zijn nog over van de Betty 6100.

gehoord drukte ik de plaatselijke bevolking op het hart niet toe te staan dat enige overblijfsel uit de oorlog uit Taroa wordt meegenomen. Zij maakten deel uit van de geschiedenis van het eiland en hoorden daar te blijven!

Zondag 2 februari

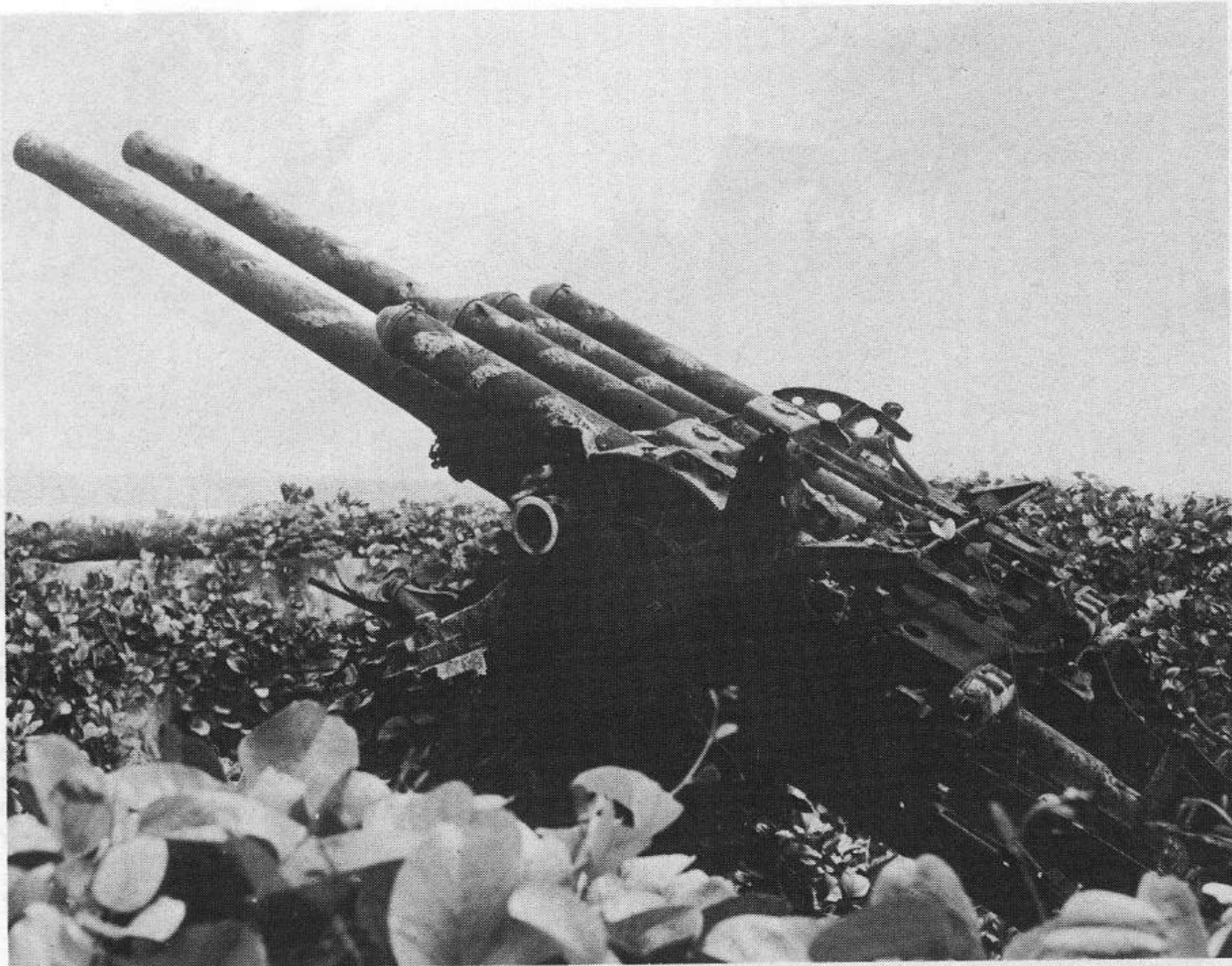
's Morgens vroeg kwam Jim naar de bungalow, uitgerust met een kapmes. Tartious had ons de avond tevoren verteld hoe wij het emplacement

aan het oceaanstrend van het 12.7 kanon moesten bereiken.

Deze keer liep ik met Jim langs het goede pad naar de ontvangstruimte op het vliegveld, sloegen toen links af om een kort eindje de strip te volgen, waarna wij afsloegen op de plaats waar Jim het pad had gevonden dat naar de oceaankust leidde. We bereikten het strand, liepen een klein stuk, passeerden de draaicirkel van de airstrip die buiten gebruik was en de betonnen zeewering die was opgericht om de airstrip te beschermen tegen de

Bill Bartsch met de overblijfselen van een A6M2 Zero Y2-176 van de 252e Naval Air Group (zie ook middenpagina's).

Een 12.7 cm dubbelloopskanon op het oostelijke deel van het oceaanstrand in 1945 (punt 13). Het werd buiten gevecht gesteld bij een bombardement op 31 januari 1944.

branding van de oceaan. Een kleine twintig meter binnen de cirkel ligt het wrak van nog een Betty, geheel compleet met uitzondering van de staart en het achterste deel van de romp. Tartious en ik hadden het bekeken tijdens mijn vorig bezoek.

We zagen de kokospalm die Tartious had genoemd als merkpunt voor de plek waar zich een van de 12.7 cm emplacements moest bevinden. Vrijwel onmiddellijk achter de palmboom vonden wij een opening in het struikgewas en besloten daar op verkenning te gaan.

En inderdaad, twintig meter verderop in het kreupelhout, ontdekten wij de cirkelvormige betonnen muur die karakteristiek is voor de emplacements van het 12.7 cm kanon. Binnen het emplacement konden wij echter geen stuk geschut ontwaren, slechts een dichte begroeiing met onkruid. Later veronderstelden wij dat dit emplacement 2 moest zijn geweest, dat werd gebruikt om lichte mitrailleurs op te stellen, zoals in het USSBS-rapport staat.

Teruggekeerd op het strand splitsten wij ons - ik ging vijf meter voorbij de kokospalm het struikgewas weer in, terwijl Jim hetzelfde zou doen na ongeveer dezelfde afstand het strand te zijn afgeloopen. Toen ik mij over een meter of zes door de begroeiing had gewerkt, hoorde ik Jim schreeuwen: 'Bill' en ik begreep dat hij iets had gevonden. Ik keerde terug naar het punt waar Jim het struikgewas in was gegaan en bemerkte dat hij in de daar gemakkelijker weg te kappen bossages reeds zo'n twintig meter was gevorderd. Daar was wat we zochten. Aan het eind, op de top van een lage heuvel, wezen vanuit het dichtbegroeide kreupelhout twee grote verroeste lopen in mijn richting. Iets anders was niet zichtbaar. Ik bekeek mijn USSBS-foto's en bemerkte dat de lopen dezelfde elevatie hadden als die op de afbeelding van emplacement 1.

Jim hakte zich een weg naar de rand van de betonnen muur en rondom naar rechts om ons dezelfde positie te kunnen laten innemen als de fotograaf van het USSBS-rapport. Jim sprong toen van de muur op het emplacement en begon vervolgens de takken van een dikke boom af te hakken die het onderste deel van het dubbelloops kanon bedekten. Ik sprong ook op het emplacement en begon er rond te scharrelen. Links van het onderste deel van het kanon lag de uit twee delen bestaande stootbodem die er blijkbaar af was geschoten. (Het USSBS-rapport geeft aan dat het kanon buiten gevecht werd gesteld op 31 januari 1944 door verscheidene bommen en enkele rakelingse treffers) Intussen zat Jim bovenop de lopen van welke hachelijke positie hij nog meer takken van de boom weghakte. Het kanon was volledig verroest.

Nadat ik voldoende foto's had genomen, liepen Jim en ik het pad af dat hij vanaf het strand naar het

emplacement had gekapt. Het was een verademing om vanuit de verstikkende hitte de sterke bries te voelen die ons vanuit zee met kracht in het gezicht woe!

We liepen terug naar de airstrip en kwamen op het vliegveld om te zoeken naar het pad dat naar de commandopost leidde en dat Tartious ons drie dagen eerder had getoond. Na een valse start vonden we het goede pad en liepen toen een kleine honderd meter naar de plek van de twee koepels. Ik mat het buitenste betonblok dat de ingang van de rechter koepel beschermde: 65 cm dik.

Wij begonnen toen aan het weghakken van de zware begroeiing op en voor de koepels om een vergelijkingsfoto te kunnen maken met die welke de USSBS-fotograaf ruim 40 jaar eerder had genomen. De felle middagzon dwong ons echter elke paar minuten in de schaduw uit te rusten. Na een half uur hard werken was de plek voldoende schoon gekapt om te kunnen vaststellen dat we inderdaad te maken hadden met de commandopost van het eiland. De twee koepels en het verbindingsdeel klopten met die op de foto uit 1945. Verheugd over onze ontdekking, maar bezweet en vermoeid, sjokten we terug langs de airstrip naar de bungalow.

Die middag rustte ik tot kwart voor vijf, toen Tar-

tious opdook om een late middagwandeling te maken naar de plaats van de opstelplaatsen der vliegtuigen, die op zijn grond liggen. Daar aangekomen sprong Tartious op de middelste opstelplaats en begon het gebladerte weg te hakken op het punt waar de tip van een propeller naar boven stak. Nadat de begroeiing was weggehaald, kwam echter slechts de motor van een Zero te voorschijn.

Verder lopend naar de plek waar kokosnoten waren verbrand, vroeg ik Tartious of hij op de staart van de Betty 6100 wilde klimmen om te kijken of er nummers stonden op de andere kant van het kielvlak dat geheel was overwoekerd. Hij vond inderdaad de aanduiding 053, wat betekende dat we te maken hadden met toestel 53 van de desbetreffende Naval Air Group, waarschijnlijk de 752e die was uitgerust met Betty's en eind 1943 in het gebied was gestationeerd.

Tartious nam mij vervolgens mee naar de plek van twee andere Betty's die ik in 1984 had bezocht. In een krater met een doorsnee van 10 meter stond dramatisch recht op de vleugel van een van de Betty's, omringd door kokos- en stelpalmen. Dichtbij, in een andere krater, lag omgekeerd de vleugel van nog een Betty waarvan het uitgeklapte landingsgestel naar boven stak. Bijna ernaast, ondersteboven, het achterste deel van de romp en het staartstuk van een derde Betty. Van een vierde Betty, die waarschijnlijk het slachtoffer was geworden van een voltreffer door een Mosquito, precies midden in de romp, zagen we de geheel platgedrukte motor, en de vleugels in de lucht wijzend. Echte muskieten waren er genoeg in dit gebied en zij begonnen voor ons lastig te worden.

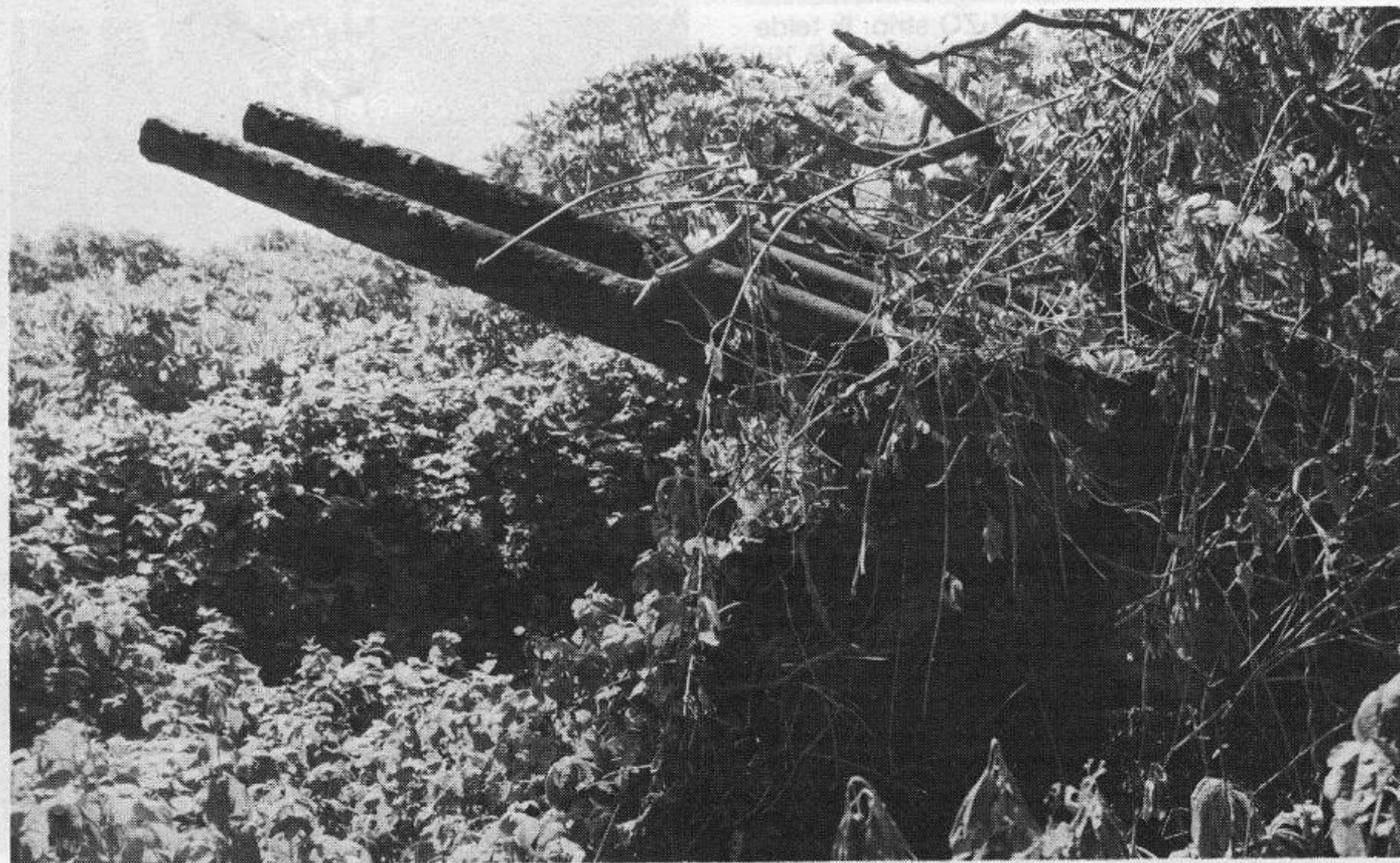
Op de terugweg bracht Tartious mij langs een andere opstelplaats die aan de achterzijde open was, maar bij nadere inspectie bleek dat er slechts de verspreide resten lagen van een enkel vliegtuig.

Maandag 3 februari

's Morgens was Tartious druk bezet met het helpen uitladen van de copra-boot die juist was binnengekomen. Ik vertrok daarom even na negenen in mijn eentje om het strand af te zoeken vanaf het einde van de airstrip tot rondom de lagunekant.

Terwijl ik de startbaan opliep zag ik links, 30 meter achter de rand van de airstrip, in dun kruipend hout een kustverdedigingskanon. Bij nadere beschouwing bleek het weer een van de 15 cm kanonnen te zijn, waarvan er volgens het USSBS-rapport tijdens de oorlog acht op Taroa waren gestationeerd. Maar wat dat kanon hier uit de kust? (Ik hoorde later van Tartious dat een afbraakploeg uit Majuro het jaren geleden van zijn originele positie daarheen had versleept).

Aan het eind van de airstrip sloeg ik linksaf, passeerde de restanten van de bouwsels die ik drie dagen eerder had bekeken en vond ongeveer vijf meter achter de scherpe marinegranaat en het blokhuis (punt 7), nog een scherp projectiel, een grote. Het was moeilijk het ding te meten daar het half in het zand begraven lag. Deze granaat leek ongeveer 17.5 cm in doorsnee te zijn en bijna 80 cm lang. Klaarblijkelijk was het afgevuurd door een

Een ongelooflijke vondst 41 jaar later. Bill maakte deze foto voordat moeder natuur haar tol had geeist en de roestende lopen geheel had verzwoegen.

Maloelap maakt zeker de reputatie waar dat de eilanden in de Pacific de meeste vliegtuigwrakken bezitten. Links: Tartious Zackious met de G4M1

Betty6 6049 in de jungle van Taroa. Rechts: De overblijfselen van een A6M3 Model 22A Zero op het nabijgelegen eilandje Ollot.

Amerikaans oorlogsschip om het blokhuis uit te schakelen, maar was daarna niet ontploft.

Terug in de bungalow kreeg ik om 14.00 uur bezoek van de burgemeester van Maloelap, Lomes McKay, die van het eiland Ollot was gekomen en net had gehoord dat ik op Taroa was. Het speet hem dat hij tot voor een paar dagen niets had gehoord van mijn bezoek en mij niet had kunnen ontmoeten zoals in 1984. Wat elke eventuele volgende trip betrof, werd mij aangeraden Lomes van mijn komst op de hoogte te stellen via het Departement voor Aangelegenheden betreffende de Buiteneilanden in Majuro, dat een radioverbinding onderhoudt met Maloelap.

Tijdens mijn vorig bezoek aan Maloelap had ik Ollot bezocht als gast van Enos Tibnol, de plaatsvervangend burgemeester van Maloelap, die op Ollot woont. Tartious had mij verteld dat er op Ollot wrakken lagen van drie Zero's, maar een verkenning op het eiland had uitgewezen dat er van slechts een de wrakstukken groot genoeg waren om van belang te kunnen zijn. Op het strand van Ollot, dichtbij de aanlegplaats van de boot, lagen de vleugels en een motor van een A6M3 Model 22A, met het kanon nog dat nog uit de vleugel stak. Dit was ongetwijfeld een van de drie Zero's die op 29 januari 1944 tijdens een luchtgevecht zonder brandstof kwam te zitten en een noodlanding maakte op Ollot. Thans, na meer dan veertig jaar zien de restanten er, aan de rand van het water, eigenaardig paarsachtig uit.

Na het bezoek van de burgemeester, dook Tartious weer op wiens verantwoordelijkheden met betrekking tot het lossen van de lading copra waren beëindigd. Om half vier 's middags vertrokken wij om het 12.7 kanon te zoeken dat a.s. punt 3 op de USSBS-kaart voorkomt. Op de USSBS-foto van het kanon had ik op de achtergrond een pillbox gezien, dichtbij het strand. Ik realiseerde mij dat het dezelfde was die ik eerder had bekeken bij punt 1. Ik hoopte dat wij door de pillbox als een soort baken te gebruiken, in staat zouden zijn het 12.7 cm kanon te localiseren in het dikbegroeide kreupelhout door het op de foto in één lijn te brengen met de pillbox. Bij de pillbox gekomen, bleven we langs het strand lopen tot de rand van de jungle bij de aangegeven hoek. Ongeveer 10 meter verder in het dichte kreupelhout vonden wij het kanon! Het emplacement was dicht begroeid, en een boom had z'n takken geslingerd om de verroeste lopen van het 12.7 cm dubbelloops kanon. Tartious begon gedeelten van de boom weg te kappen evenals de overige begroeiing om mij de mogelijkheid te geven een vergelijkingsfoto te maken. We hadden zonder twijfel emplacement 1 gevonden van de drie die de batterij vormden. Volgens het USSBS-rapport werd dit emplacement op 18 juni 1944 buiten gevecht gesteld door duikbommenwerpers van het Amerikaanse Korps Mariniers.

Na het hout en de begroeiing rondom het kanon te hebben weggekappt begon Tartious aan het empla-

cement. Tot onze grote verrassing ontdekte hij daar een grote verroeste bom van 35 cm in doorsnee en met een lengte van 1.05 meter - een 500 ponder? Rechts van het projectiel ontdekte ik een rechthoekig gevormde fles onder het struikgewas. Toen ik het voorwerp tevoorschijn haalde probeerde ik het thuis te brengen. Was het Japans? Dat bleek inderdaad zo, want op de bodem van de fles vond ik de inscriptie: 'Suntory Ltd'. Ik wist dat dat het merk was van een zeer goede Japanse whiskey, maar ik vroeg mij af of deze stokerij in oorlogstijd niet eerder saké zou hebben geproduceerd. Hierover grapjes makend met Tartious veronderstelde ik dat toen de zware bom op het emplacement viel, maar niet ontplofte, de stuksbemannings zo opgelucht was dat zij de hele fles opdronk! Doende wat ik altijd als mijn mening heb verkondigd inzake overblijfselen uit de oorlog, legde ik de fles weer terug op de plaats waar ik hem had gevonden en waar hij meer dan veertig jaar had gelegen.

Na verscheidene foto's te hebben genomen van

het kanon, het emplacement, de bom en de fles, keerden Tartious en ik terug naar het strand en liepen langs de oceaan in oostelijke richting verder. Ongeveer 15 meter van het kanon verwijderd zagen wij de gebroken betonnen stukken van het emplacement die ik drie dagen eerder had bekeken.

Om zes uur waren we terug in de bungalow. Dit was mijn laatste dag van mijn bezoek aan Taroa. Ik was bijzonder tevreden dat ik op punt 3 het 12.7 cm kanon had gevonden - het laatste interessante overblijfsel op Taroa uit de oorlog dat mij tot dusver was ontgaan.

Dinsdag 4 februari

Ik stond vroeg op en haastte mij in de duisternis al mijn spullen in te pakken voor de terugreis naar Majuro. Ruben zou ook mee vliegen en hij moest derhalve de bungalow afsluiten.

In de stationshall van het vliegveld stonden ook Lomes McKay en Enos Tibnol op de komst van de

Slechts een derde van het Japanse garnizoen op Maloelap overleefde de zware bombardementen, de honger en de ziektes. Na de vernietigende Amerikaanse bombardementen op 29 januari werden de Japanse vliegtuigbemanningen op 5 februari 1944 met vliegboten naar Truk gebracht. Bill kwam op het spoor van een van de voormalige azen van de 252e Naval Air Group, de toenmalige luitenant ter zee 3e klas Isamu Miyazaki, gefotografeerd met zijn squadrongenoot Yasuho Matsumoto op Taroa in oktober 1943. Matsumoto overleed in 1981 - Miyazaki is op deze foto te zien met zijn vrouw poserend voor een Boeddhistische tempel in Japan.

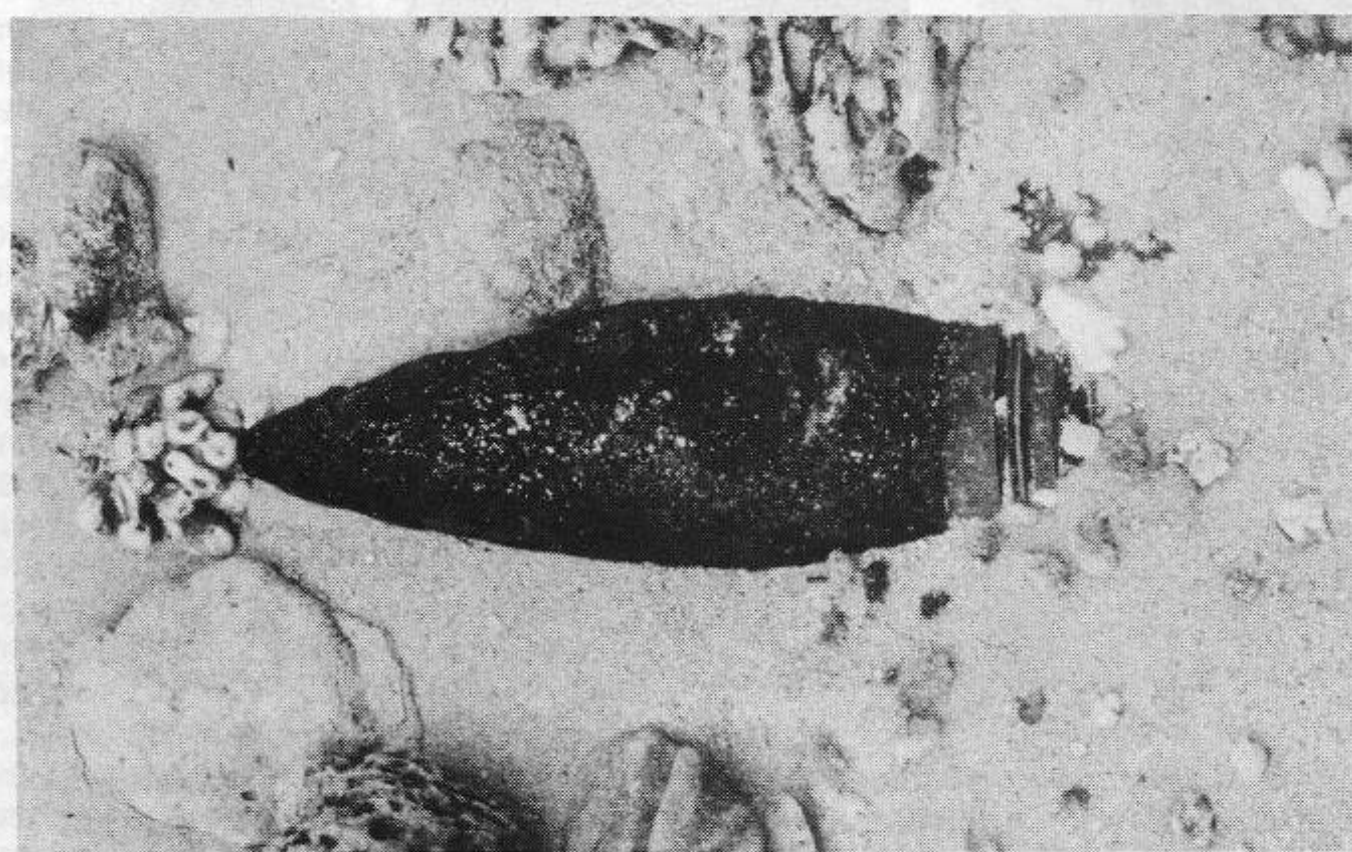

Dornier te wachten, op Taroa het belangrijkste sociale gebeuren van de week. Enos groette mij enthousiast en hij verklaarde, evenals Lomes reeds had gedaan, het spijtig te vinden dat hij niets had geweten van mijn komst naar Taroa. Om half tien raakte de Dornier met een luide klap de grond en taxiede verder over de hobbelige strip. Suzie Kaious, de vrouw van de politieagent op Taroa, liep snel op mij toe en legde een bloemenslinger op mijn hoofd. Ook gaf zij mij een klein aandenken aan Taroa, terwijl Enos mij een op het eiland gevlochten mat aanbood. Na hartelijk afscheid te hebben genomen, voegden Ruben en ik ons bij de andere vier passagiers en klommen in het vliegtuig dat ook deze keer Helbert als piloot had.

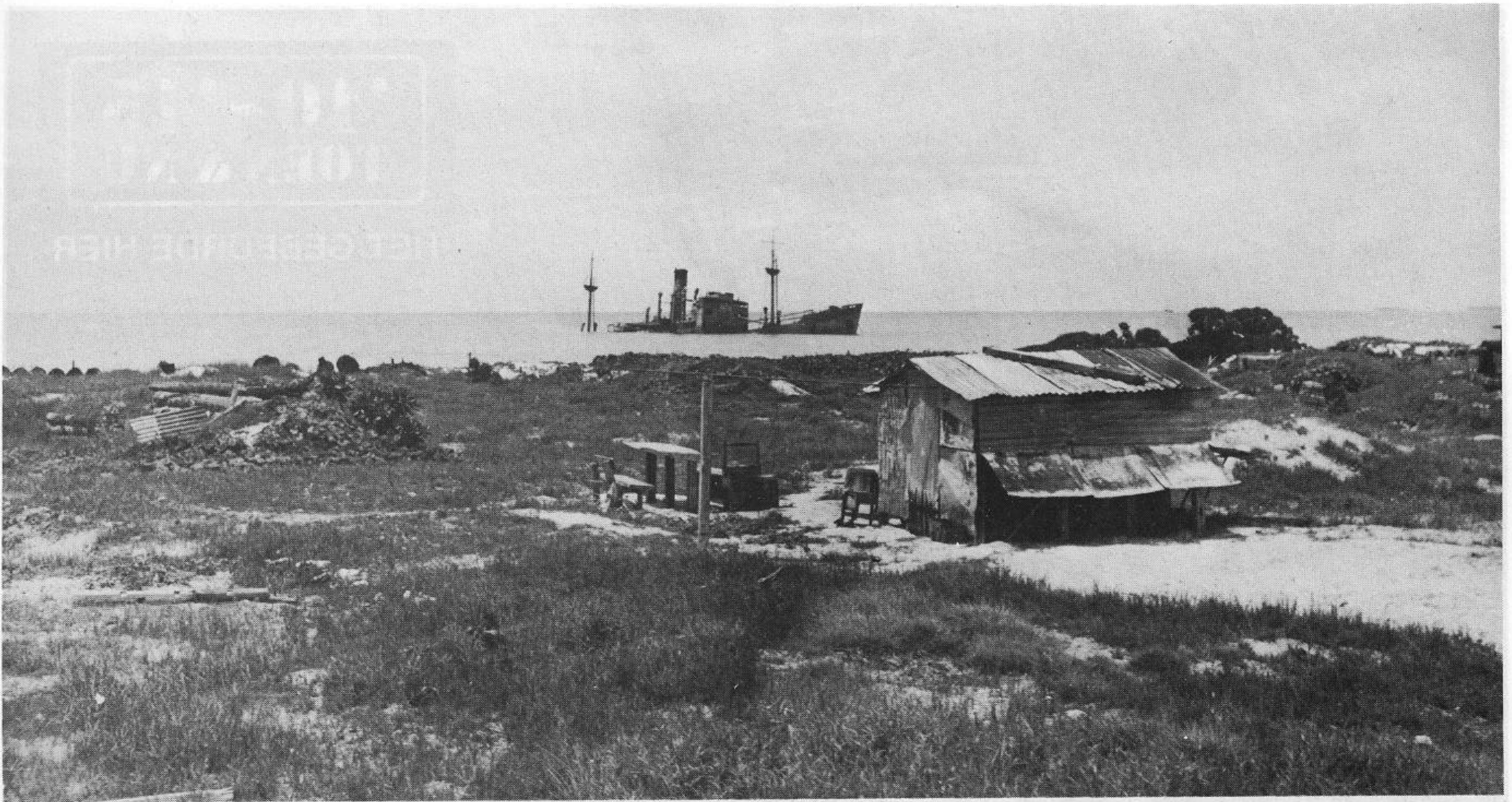
Met enige droefheid zag ik Taroa in de verte verdwijnen, maar misschien zou ik voor de derde maal het eiland kunnen bezoeken. Terug in Majuro werd die mogelijkheid geopperd tijdens een bezoek aan het Alele museum. De Marshal Eilanden waren onlangs in aanmerking gekomen voor het Amerikaanse National Historical Landmark programma, en de vraag werd mij gesteld of ik een project voor Maloelap kon helpen voorbereiden. Nou en of!

Dit 12.7 cm dubbelloopskanon werd in 1945 op punt 3 gefotografeerd. Bill was bijzonder blij te ontdekken dat hij, na een pad te hebben uitgehakt door tien meter dicht struikgewas, het kanon nog vrijwel intact vondt.

Artilleriegranaten en onontplofte bommen in het struikgewas...een van de dagelijkse gevaren in een tropisch paradijs.

Getroffen door bommenwerpers van de Amerikaanse 7e Luchtmacht in januari 1944, en opgeblazen door een demolitie team in de jaren zeventig, is de *Toroshima Maru* een van de meest opvallende overblijfsels die men heden ten dage in Maloelap kan zien - een onbekend afgelegen atol... een van de vele vergeten buitenposten uit de Pacific- Oorlog.

**'40~'45
TOEN & NU**
HET GEBEURDE HIER

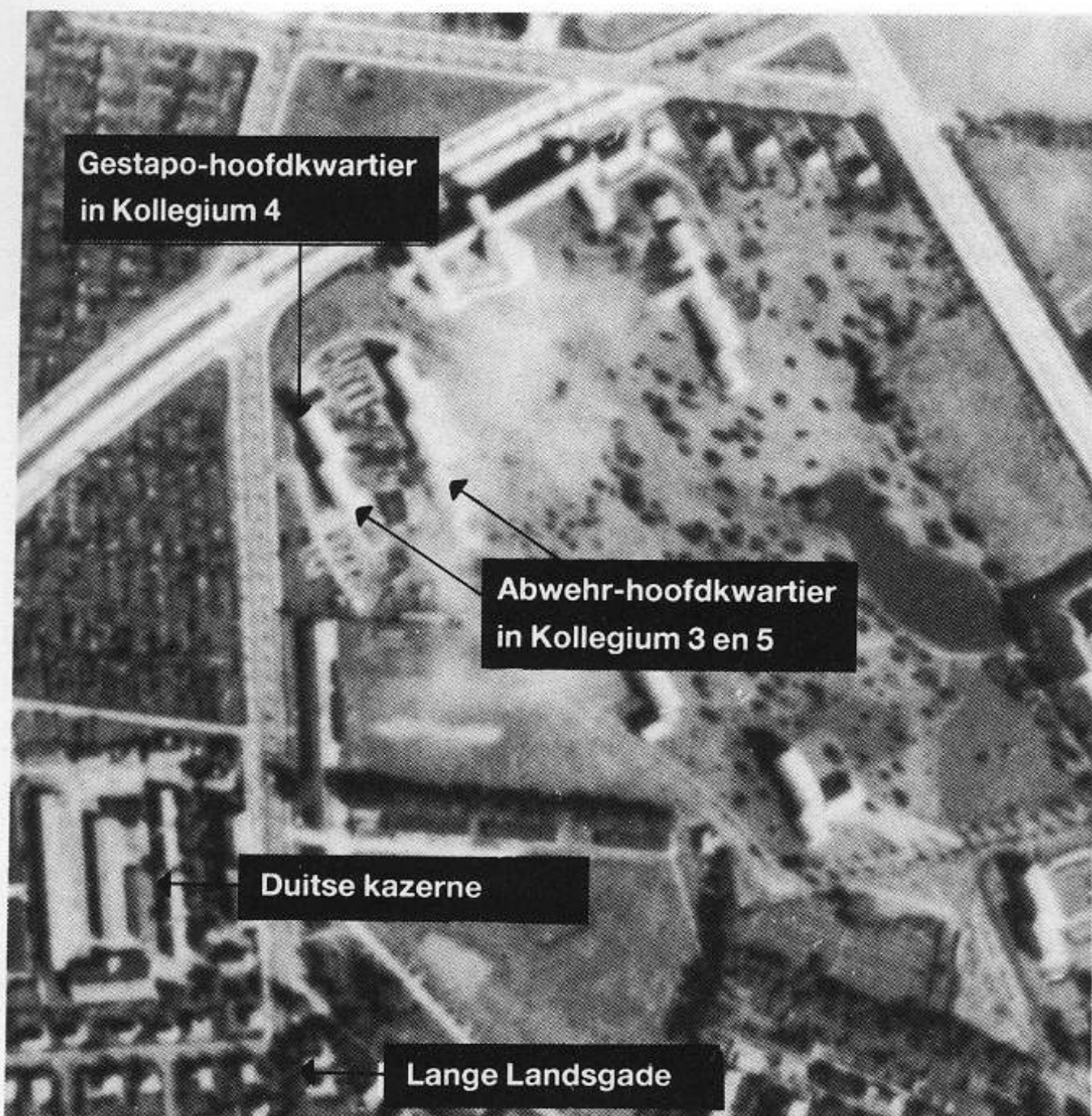
DE AANVAL OP AARHUUS

DOOR BENT PEDERSON

Een van de meest gedurfde - en succesvolste - laagvliegende Mosquito aanvallen uit de oorlog was die op het Gestapo-hoofdkwartier in de universiteit van Aarhus op het schiereiland Jutland, 160 km ten westen van Kopenhagen. Dit opvallende beeld uit een film opgenomen tijdens de raid

toont de vliegtuigen die vanuit het zuid-westen komen aangevlogen over de Duitse kazerne aan de Lange Landsgade. Kollegium 4 in gebruik bij de Gestapo (Geheime Staatspolizei) ligt al in puin.(IWM)

Naast de beroemde aanval op de gevangenis van Amiens op 18 februari 1944 (zie *Toen en Nu* 28), behoort die van de vernietiging van het Gestapo-hoofdkwartier in Aarhus in Denemarken, eveneens tot de meest spectaculaire en gedurfde ondernemingen van de RAF. Die op Aarhus werd gekenmerkt door snelheid van handelen en toeslaan vanaf lage vlieghoogte, dit alles ter ondersteuning van het Deense Verzet.

Het complex van de Universiteit van Aarhus was gevorderd op 2 oktober 1944. In Kollegium 4 huisde niet alleen het hoofdkwartier van de Gestapo, onder commando van Kriminalrat, SS-Sturmbannführer Eugen Schwitzgebel, maar ook de hoofdkwartieren van de Geheime Feldpolizei en van de Sicherheitsdienst, deze laatste onder commando van SS-Obersturmführer Lonechun. De staf van Oberteutnant Lutze, chef van de Abwehr Jutland, was gevestigd in Kollegium 3 en 5. In het hoofdgebouw zaten de burelen van de Deutsche Wochenschau, in naam de organisatie die het werkelijkse Duitse filmjournaal verzorgde, maar in werkelijkheid een dekmantel voor het Duitse spionnagenet, waarvan Oberleutnant Bluhme van de Abwehr aan het hoofd stond.

Naarmate het optreden van de Gestapo tegen de verzetsbeweging voortgang vond, werd een indrukwekkende hoeveelheid papieren rompslomp opgebouwd, bestaande uit dossiers en kaartsystemen van verdachten die, samen met gevangen genomen verzetsmensen, op ondervraging wachtten. Een groot deel van de inlichtingen van de Gestapo over de verzetsbeweging had betrekking op informatie betreffende de sabotage aan spoorwegen, door de Geallieerden belangrijk geacht om te voorkomen dat Duitse versterkingen vanuit Noorwegen het front in Europa zouden bereiken. Midden oktober hadden de Duitse inlichtingendiensten genoeg gegevens verzameld om een begin te maken met het breken van de verzetsbeweging op Jutland. Hun succes begon de Denen zodanig te verontrusten dat zij in een telegram aan Londen van 15 oktober de Britten dringend om hulp verzochten. De inhoud ervan luidde:

Ondergrondse in Jutland op het punt door de Gestapo te worden opgerold. Het is belangrijker archieven te vernietigen en onze mensen te redden dan archieven te redden en onze mensen te vernietigen. Ik verzoek dringend Kollegium vier en vijf te vernietigen door een luchtaanval. Het zijn de twee uiterst west liggende gebouwen in het universiteitscomplex. Dringend.

Na de ontvangst van het telegram begonnen de molens van het Ministerie voor Luchtvaart te draaien, met het resultaat dat twee Australische, 21 en 464 (RAAF) en een Nieuw-Zeelands squadron, 487 (RNZAF), behorende tot No. 140 Wing en No. 2 Group, opdracht kregen op dinsdag 31 oktober een aanval uit te voeren op de universiteit. De aanvalsmacht zou bestaan uit 24 Mosquito's, afkomstig van alle drie de squadrons, tesamen met nog

Toen het telegram van de Deense ondergrondse op 15 oktober 1944 Londen bereikte, waarin dringend werd verzocht Kollegium 4 en 5, waar de Gestapo zijn dossiers bewaarde, onmiddellijk te vernietigen, had No. 544 Squadron vijf dagen tevoren toevallig een routinematige fotoverkenningsvlucht uitgevoerd van Aarhus en omgeving (Links). (Crown Copyright/Keele University). rechts: De vergelijkingfoto is gemaakt in de jaren zeventig.

een escorte Mustang jagers van 316 Squadron van No. 12 Group. Deze gecombineerde eenheid stond onder commando van Wing Commander (luitenant-kolonel) R.W. Reynolds van No. 464 Squadron.

De inleidende briefings hadden betrekking op het vastleggen van de details, inbegrepen de bestudering van een model op schaal van de universiteit en de omgeving. De strategie vereiste een aanval van lage hoogte, waarbij de vliegtuigen boven de Noord Zee vanaf het moment dat zij ongeveer 160 km waren verwijderd van de Deense kust, bijna zo laag moesten gaan als de toppen van de golven, om aldus te voorkomen dat zij door de radar zouden worden ontdekt. De complete route bestond uit een totale vlucht van meer dan 1.100 km, waarvan er 700 boven water moesten worden afgelegd. De formatie zou bestaan uit vier secties van elk zes vliegtuigen, alsmede een Mosquito van de Film Production Unit. De bommen zouden slechts via de romp de vliegtuigen verlaten om zo een grotere accuratesse te verkrijgen. De projectielen waren uitgerust met een ontsteking die op elf seconden was afgesteld om het risico te ontgaan dat het vliegtuig zou worden opgeblazen door z'n eigen bommen. Tegelijkertijd zou er zo weinig mogelijk

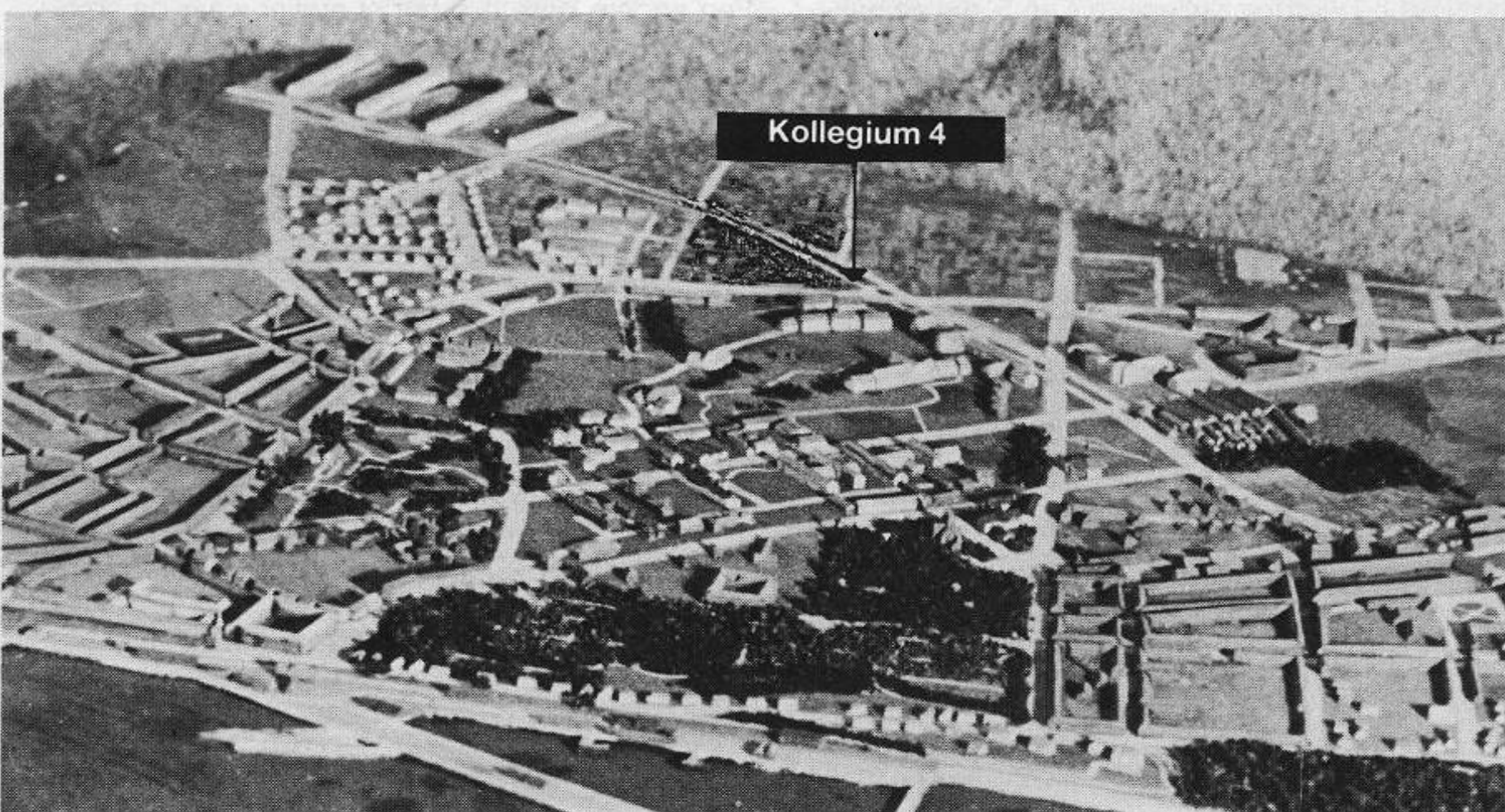
tijd verlopen tussen de opeenvolgende aanvallen. De aanvalsformatie van de Mosquito's VI was als volgt samengesteld:

No. 464 (RAAF) Squadron

Wing Commander R.W. Reynolds	HX920
Squadron Leader (majoor) E.B. Sismore	
Wing Commander A.W. Langton	NS994
Flying Officer (1e luitenant) D.S. Bedford	
Squadron Leader S. Clayton	NS943
Flight Sergeant (sergeant-majoor) H.V. Morrison	
Squadron Leader E.H. Dunkley	NS896
Flying Officer L.C. Webb	
Flight Lieutenant (kapt.) W.C. Henderson	HR352
Warrant Officer (adjutant) R.J. Hawke	
Flight Lieutenant W.M. Shrimpton	NS890
Pilot Officer (2e luitenant) P.R. Lake	
Flying Officer R. Johnston	LR256
Flying Officer G.J.H. Turner	
Flight Sergeant J.H. Mulligan	HR185
Flight Sergeant W. Kinloch	

No. 487 (RNZAF) Squadron

Group Captain (kolonel) P.G. Wykeham-Barnes	NS840
Flying Officer E.R.G. Jones	

Met het oog op de dringende noodzaak waarop in de boodschap de nadruk werd gelegd, gaf de RAF de raid de hoogste prioriteit en werd zij gepland voor 31 oktober. De bemanningen hadden daardoor maar twee weken de tijd zich op de operatie voor te bereiden. Deze maquette (die zich nu bevindt in het Imperial War Museum in Londen) werd gemaakt om de piloten vertrouwd te maken met hun doel.

Wing Commander R.C. Porteous	-----*)
Flight Lieutenant A.C. Dunn	
Wing Commander W.L. Thomas	PZ164
Flight Lieutenant P.R. Humphrey-Baker	
Squadron Leader F.H. Denton	PZ332
Flying Officer A.J. Coe	
Flight Lieutenant A.S. Anderson	NS981
Flying Officer J.W. Taylor	
Flight Lieutenant B.D. Hanafin	HR182
Flying Officer C.F. Redgrave	
Flight Lieutenant W.P. Kemp	PZ195
Flying Officer E.T. Heap	
Flight Lieutenant G.D. Thorpe	PZ330
Flying Officer N. Pountney	
Flight Sergeant S. Etherington	NT171
Flight Sergeant C.A. Rattray	

*)Ondanks intensief speurwerk kon het serienummer van dit vliegtuig niet worden vastgesteld.

No. 21 Squadron

Wing Commander I.G. Dale	PZ314
Flying Officer K.A. Hackett	
Squadron Leader A.F. Carlisle	PZ306
Flying Officer N. Ingram	
Squadron Leader A.C. Henderson	NT200
Flight Lieutenant W.A. Moore	
Flight Lieutenant J. Martin	PZ304
Flight Sergeant H. Herman	
Flight Lieutenant D.C. McNeil	NT170
Flying Officer G.D. Leech	
Flying Officer I. Bellis	LR353
Flying Officer S.W. Moulds	
Pilot Officer J.H. Robertson	PZ316
Flight Sergeant E.F. Sewell	

Even na 07.00 uur vertrok de aanvalsmacht van Thorney Island aan de Engelse zuidkust naar Swanton Morley bij East Dereham waar de brandstoftanks voor de vlucht van 5- uur geheel vol werden gegooit. Op het moment dat de vliegtuigen het beslissende punt hadden bereikt daalden zij naar een hoogte die even boven zeeniveau lag. Zij vlogen zo laag dat sommige piloten door het zee-water dat tegen hun cockpit sloeg, moeite hadden zich te oriënteren. Even voordat het doel werd bereikt raakte men in slecht weer, hoewel dit boven Aarhus zelf weer wat beter werd. Om 11.40 uur begon de aanval, vier minuten nadat de Duitsers luchalarm hadden gegeven. Terwijl de Mosquito's op hun doel aanvlogen, beschoten de Mustangs van No. 316 Squadron de verdediging op de grond, hoewel deze naar werd waargenomen, weinig of niet vuurde. Twee vliegtuigen van No. 487 Squadron werden beschadigd door ontplofende bommen: PZ164, gevlogen door Wing Commander Thomas, maakte een geslaagde landing in Zweden, terwijl NS840, gevlogen door Group Captain Wykeham-Barnes, de oudste officier in rang, veilig op z'n basis terugkeerde. Squadron Leader Denton vloog met de PZ332 zo laag tijdens het uitvoeren van de aanval dat hij de staartvleugel aan bakboord en het staartwiel er af vloog toen hij de bovenkant van een dak raakte. Ook beschadigde hij de motorgondel. Zijn waarnemer, Flying Officer Coe hielp hem de stuurknuppel weer onder controle te krijgen. Op de grond werden Kollegium 4 en 5, die uit bak-

Kollegium nr.4 te midden van rook en stof. Men kan de bommen zien vallen op dit beeld van de Film Production Unit Mossie.

steen waren opgetrokken, totaal verwoest, terwijl de overige gebouwen die deels van beton en deels van baksteen waren, alleen schade opliepen. Een nabij gelegen Duitse kazernes aan de Lange Landsgade, tegenover het Universiteitspark, werd door zes bommen ernstig beschadigd, waarbij ook grote aantallen Duitse slachtoffers vielen. Twee bommen die op de kazernes werden gegooit ontploften niet, totaal waren er zeven blindgangers. Een andere bom raakte het atelier waar de archi-

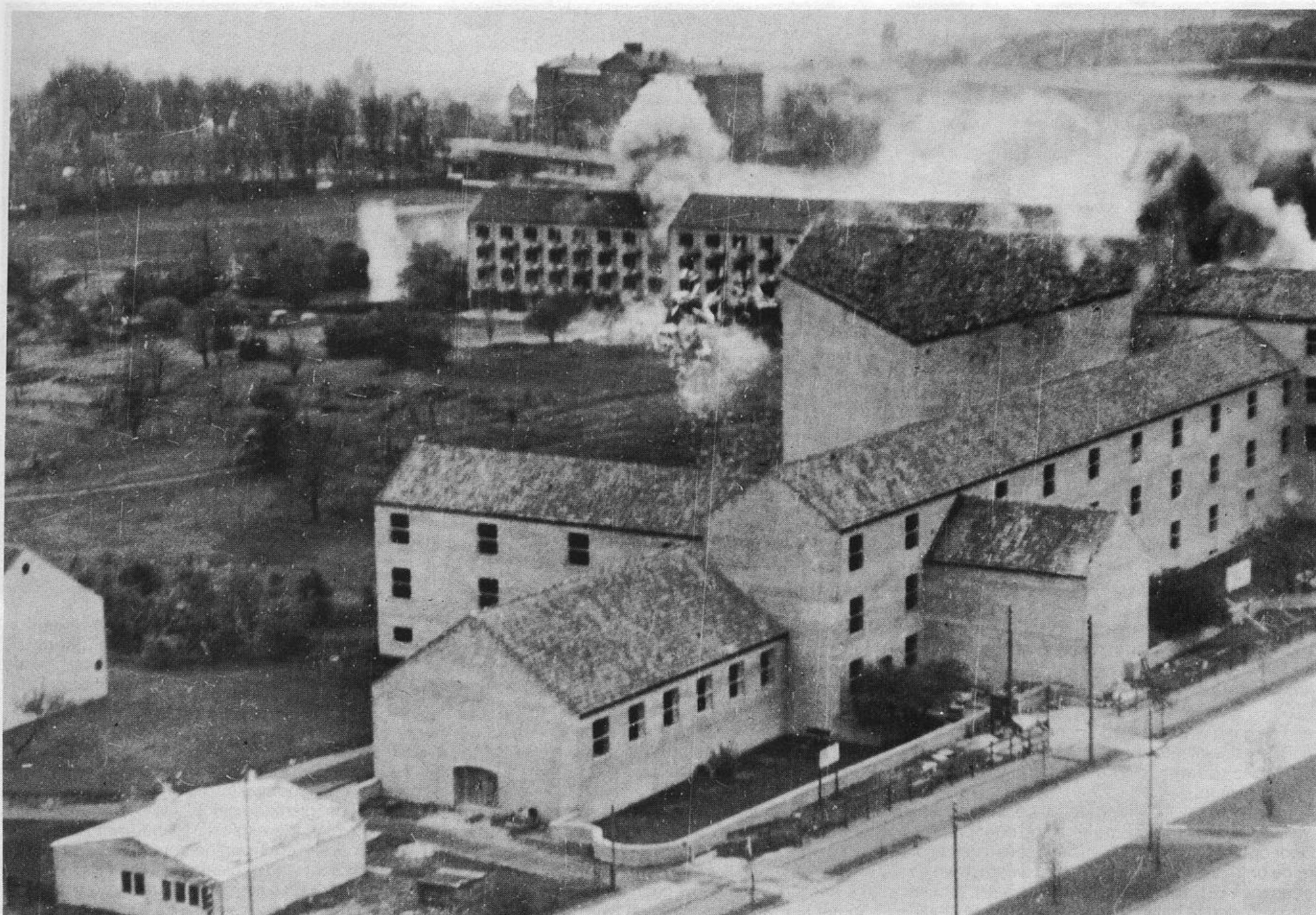
tect, C.F. Moller, die verantwoordelijk was voor de bouw van het hele complex, en z'n medewerkers kantoor hielden. (De heer Moller werd in 1944 levend uit het puin gehaald; hij is thans in de tachtig en werkt nog steeds in hetzelfde gebouw.) De totale Duitse verliezen werden door de RAF-lichtingdienst en het Deense Verzet geschat op 150 à 160. Onder hen waren de SS-Sturmabführer Schwitzgebel van de Gestapo en de SS-Obersturmführer Lonechum van de SD. Het grote aantal

Links: Een serie van veertien originele foto's (ondergebracht in de Historische Afdeling van de RAF in Londen), die werd gemaakt tijdens de aanval. De foto's werden in juni 1945 geanalyseerd door majoor-vlieger E.M.Salzer. Dit bleef over van Kollegium nr.4. Rechts: Het universiteits-complex

werd na de oorlog hersteld en nieuwe gebouwen toegevoegd. Aan de linkerkant staat Kollegium nr.1; rechts het nieuwe Kollegium nr.4. Al de vergelijkingsfoto's zijn van Orla Jensen.

slachtoffers bij de Gestapo en de Sicherheitsdienst kan worden toegeschreven aan het feit dat een grote vergadering van de veiligheidsdiensten

Boven: een andere actiefoto gemaakt op het moment dat een bom explodeert in Kollegium nr.2 (IWM) **Onder:** De vergelijkingsfoto vanuit de zelfde hoek genomen in de richting vanwaar de vliegtuigen kwamen aangevloeien.

De tekenkamer van de hr. Moller kreeg een voltreffer toen een bom rakelings langs het hoofdgebouw scheerde voordat de op elf seconden afgestelde ontsteking ontbrandde. Hier zijn brandweerlieden in de weer hem in veiligheid te brengen - hij overleefde de aanval. (Het houten gebouw staat links onder op de foto op pagina 45, een paar minuten voor het werd getroffen).

aan de gang was op het moment van de aanval. De auto's van enkele van de deelnemers waren later zichtbaar op foto's die de Mosquito van de actie had genomen.

Tijdens de aanval werden de zo belangrijke dossiers en het kaartsysteem vernietigd door brand, of door optreden van leden van het Deense Verzet die in de ontstane verwarring de kans waarnamen gevangenen te bevrijden en zoveel mogelijk archiefstukken weg te halen. Een van de bevrijde gevangenen was een jonge Deense predikant, ds Harald Sandbaek, die in de afgelopen maand september door de Gestapo was gearresteerd op beschuldiging van moord en sabotage. Gevraagd naar zijn ervaringen na zijn bevrijding, vertelde hij hoe hij langdurige verhoren had moeten ondergaan, het langste verhoor vond plaats op de achtste dag na zijn arrestatie. Hij werd toen zonder ophouden 39 uur achterelkaar ondervraagd, en de hele tijd was hij geboeid. Al spoedig werden zijn beulen ongeduldig en Sandbaek werd gemarteld, waarover hij het volgende vertelde:

'Hoewel de vele dingen die mij de afgelopen weken zijn overkomen onuitwisbaar in mijn geheugen staan gegrift, zijn vele details inmiddels vervaagd. De martelingen leken de ene dag nog veel erger te zijn geweest dan wat ik enkele dagen tevoren voor mogelijk had gehouden, maar een paar dagen later werd ik aan nog ergere martelingen blootgesteld. De beestachtigheid van de Gestapo tart elke beschrijving ...

'Men vertelde mij dat ik had gelogen tegen de Gestapo, dat ik een vertegenwoordiger was van de anti-Duitse geestelijkheid en van de "Dansk Samling", en dat ik de aanvoerder was van een moordenaarsbende. Ik werd ondervraagd door drie Gestapo-agenten, en na drie uur namen nieuwe Gestapo mannen hun plaats in. Tenslotte voelde ik mij totaal uitgeput. Ik werd teruggebracht naar de cel. Ik was juist op de brits gaan liggen toen de sleutel in het slot werd gestoken en twee stoere mannen binnenkwamen en mij vastgrepen. Ik werd naar een bureau gebracht waar de Gestapo-chef Schwitzgebel en diens rechterhand, Werner, mij meedeelden dat dit mijn laatste kans was de waarheid en niets dan de volle waarheid te vertellen. Ik verklaarde dat ik niets meer te zeggen had, waarna deze duivels mij overdroegen aan de folteraars, dat wil zeggen aan de jongemannen die mij hadden opgehaald. Een van hen was een Duitser en de andere een Deen. Half door hen gesleept en half gedragen brachten ze mij naar de zolder van het Kollegium, deden al mijn kleren uit en nieuwe handboeien aan. Aan die handboeien zat een koord dat kon worden aangetrokken en een onduidelbare pijn in de polsen veroorzaakte. Ik werd op een bed gegooid en geslagen met een leren hondezweep. Na enige tijd vroegen ze mij of ik wilde praten. Ik kon niet ja zeggen, maar na nog drie zweepslagen en het aantrekken van het koord, hield ik het niet langer uit.'

Ds Sandbaek werd naar beneden gebracht om

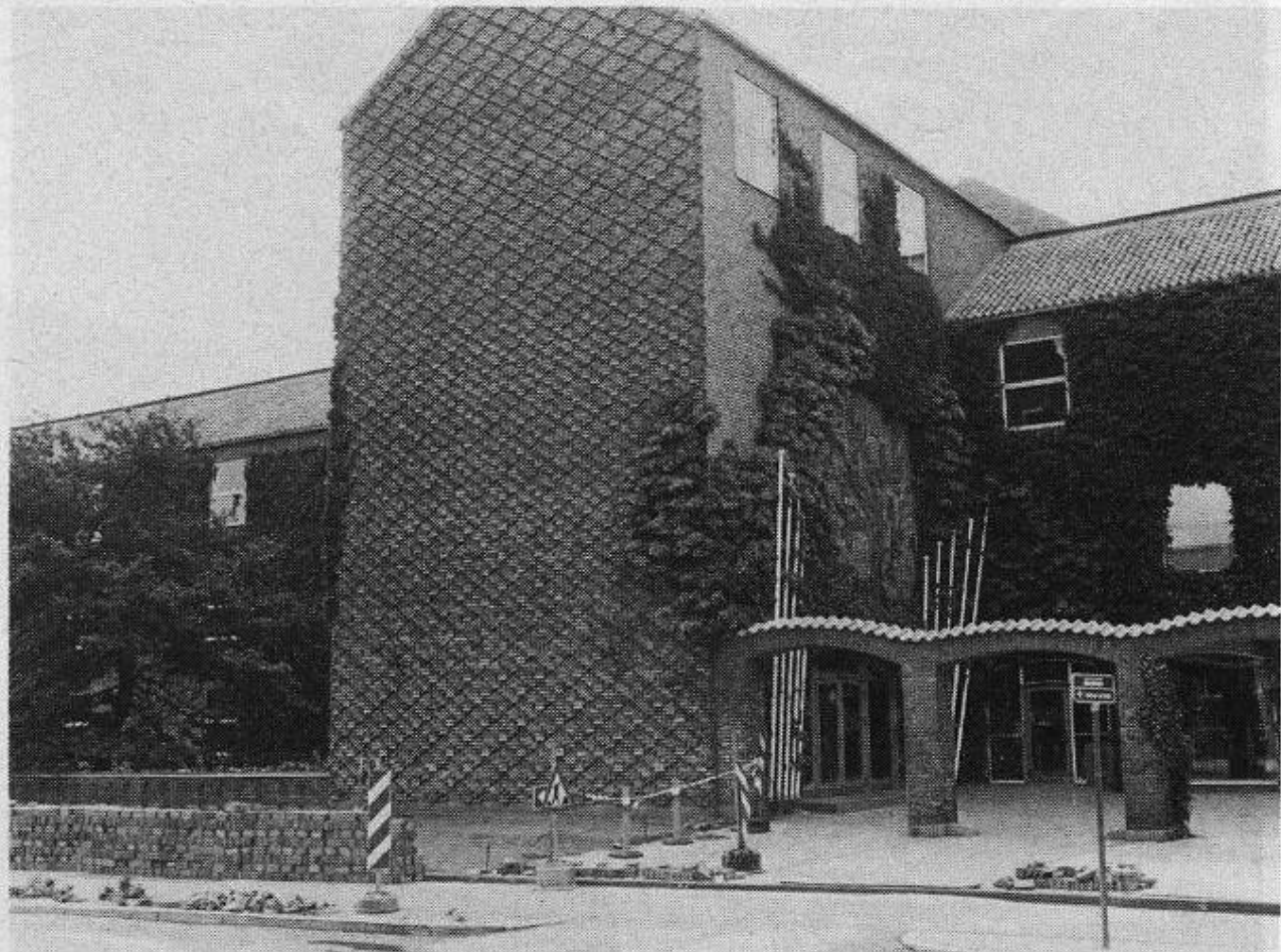
Het hoofdgebouw van de universiteit ligt aan de Ringgaden. Terwijl de voltreffer op Moller's gebouw dit administratief centrum op een haar na miste, vernietigde een andere bom de ingang.

Reeds vanaf 1932 werkzaam als predikant in Jutland, kwam voor ds Harald Sandbaek de aanval juist op tijd om een eind te maken aan de beproevingen hem aangedaan door zijn folteraars - een waar geschenk uit de hemel.

verder te worden ondervraagd door Werner en z'n twee assistenten. Op dat moment begon de lucht-aanval en Sandbaek's redding. 'Plotseling hoorden wij het gierende geluid van de bommen en de daaropvolgende explosie en het met donderend geraas overvliegen van de bommenwerpers. Werner's gezicht was lijkleek van angst. Hij en z'n assistenten zag ik naar rechts een gang in rennen, en instinctmatig ging ik naar links. Dit redde mijn leven. Kort daarna stortte het hele gebouw in. Werner en de twee assistenten werden gedood. Ik hoorde twee zware klappen en verloor het bewustzijn. Toen ik bij kwam lag ik bedolven onder bakstenen. Ik kon mijn rechterarm bewegen. Dicht bij mij zag ik een van mijn folteraars met een ingeslagen schedel en wat verder riep een Deen: "Oh God laat mij sterven". Ik probeerde met hem het Onze Vader op te zeggen, en ik dacht dat wij beiden zouden sterven. Wij werden daarna uit het puin gehaald en naast andere gewonden neergelegd. Daarna verloor ik weer het bewustzijn. Weer bij kennis was ik omringd door Denen. Ik smeekte hen mij een gifpil te geven omdat ik liever wilde sterven dan opnieuw door de Gestapo te worden gepakt. Ze zeiden mij echter dat ik onder vrienden was en niet dood hoefde te gaan.'

Ds Sandbaek slaagde erin naar Zweden te vluchten waar hij in een vraaggesprek voor de Zweedse radio zijn ervaringen vertelde en uit welk gesprek bovenstaande gedeelten zijn aangehaald. Na de haastige uitwisseling van telegrammen en rapporten van het Deense Verzet inzake de aangerichte schade, zond de Chef van het Verzet in Noord Jut-

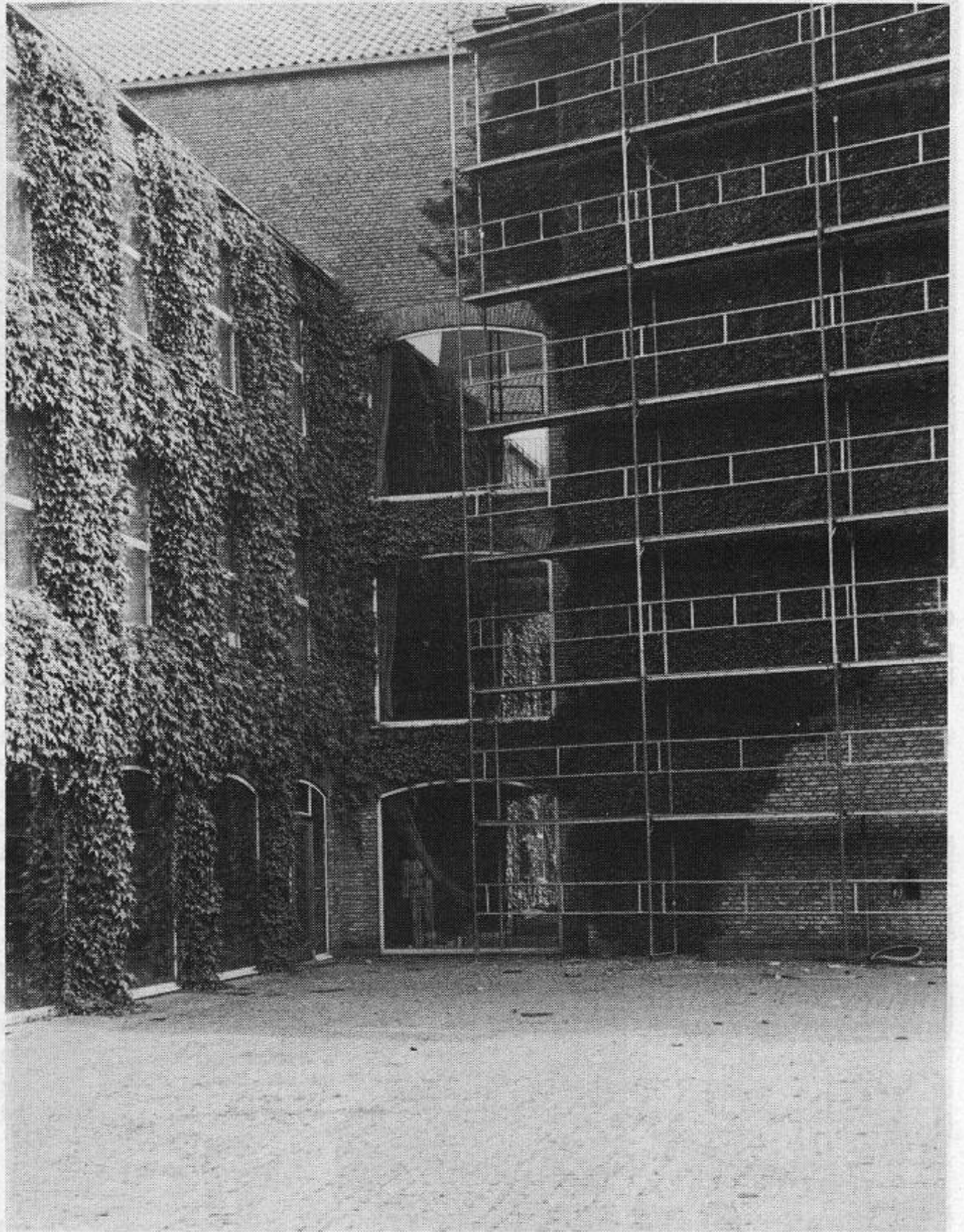
Op deze foto, genomen door No. 544 Squadron op 27 maart 1945, zijn de plottekens aangebracht die de bominslagen aangeven langs de aanvalslijn. (Crown copyright/Keele University)

De kazerne (onder) aan de andere kant van de Lange Landsgade kreeg tenminste acht treffers. Het herstelde gedeelte is herkenbaar aan de afwijkende stijl van de ramen.

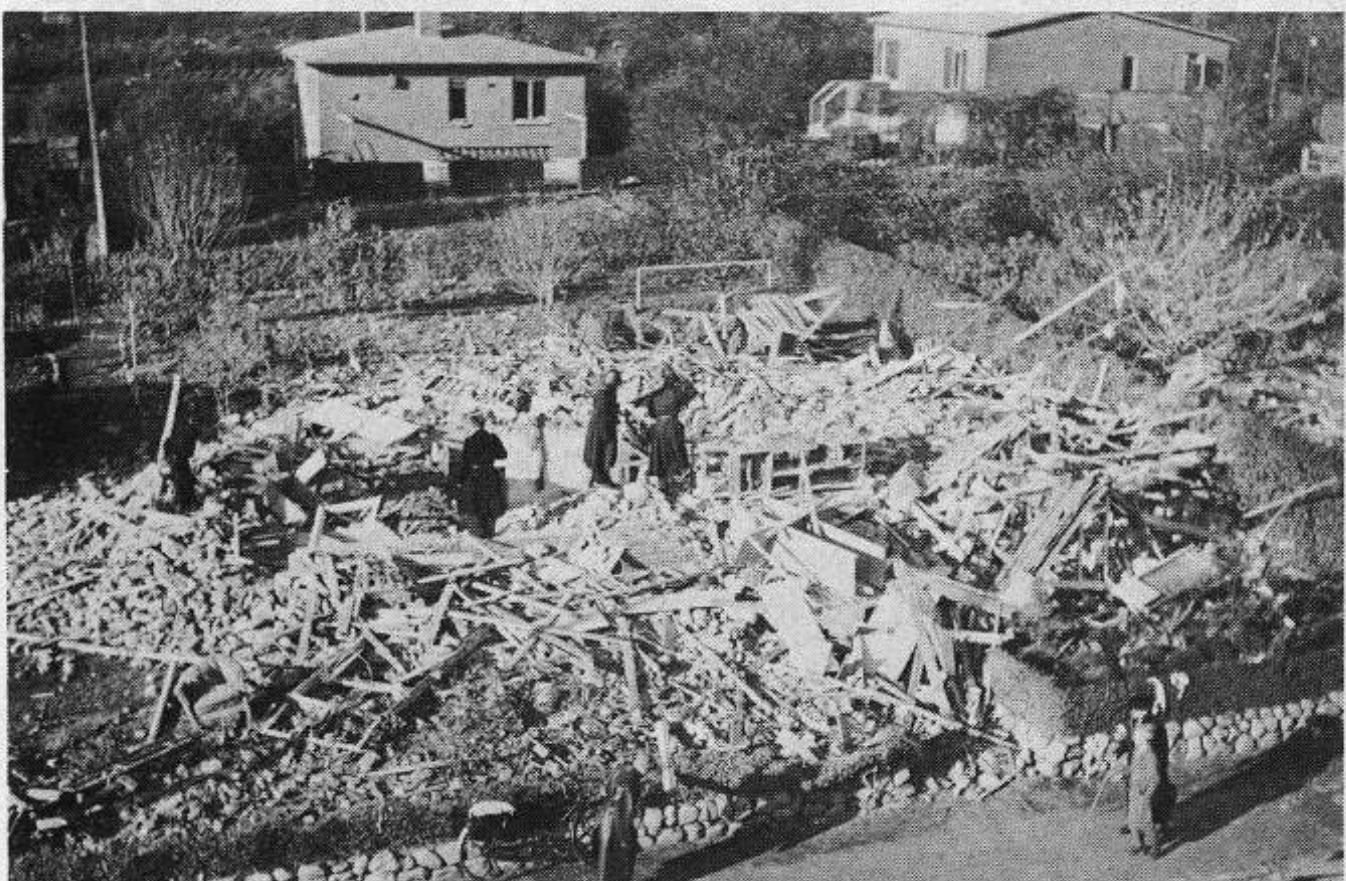

Kollegium 1, 2 en 3 werden gebruikt voor telecommunicatie. Zij liepen door hun sterkere constructie relatief minder schade op.

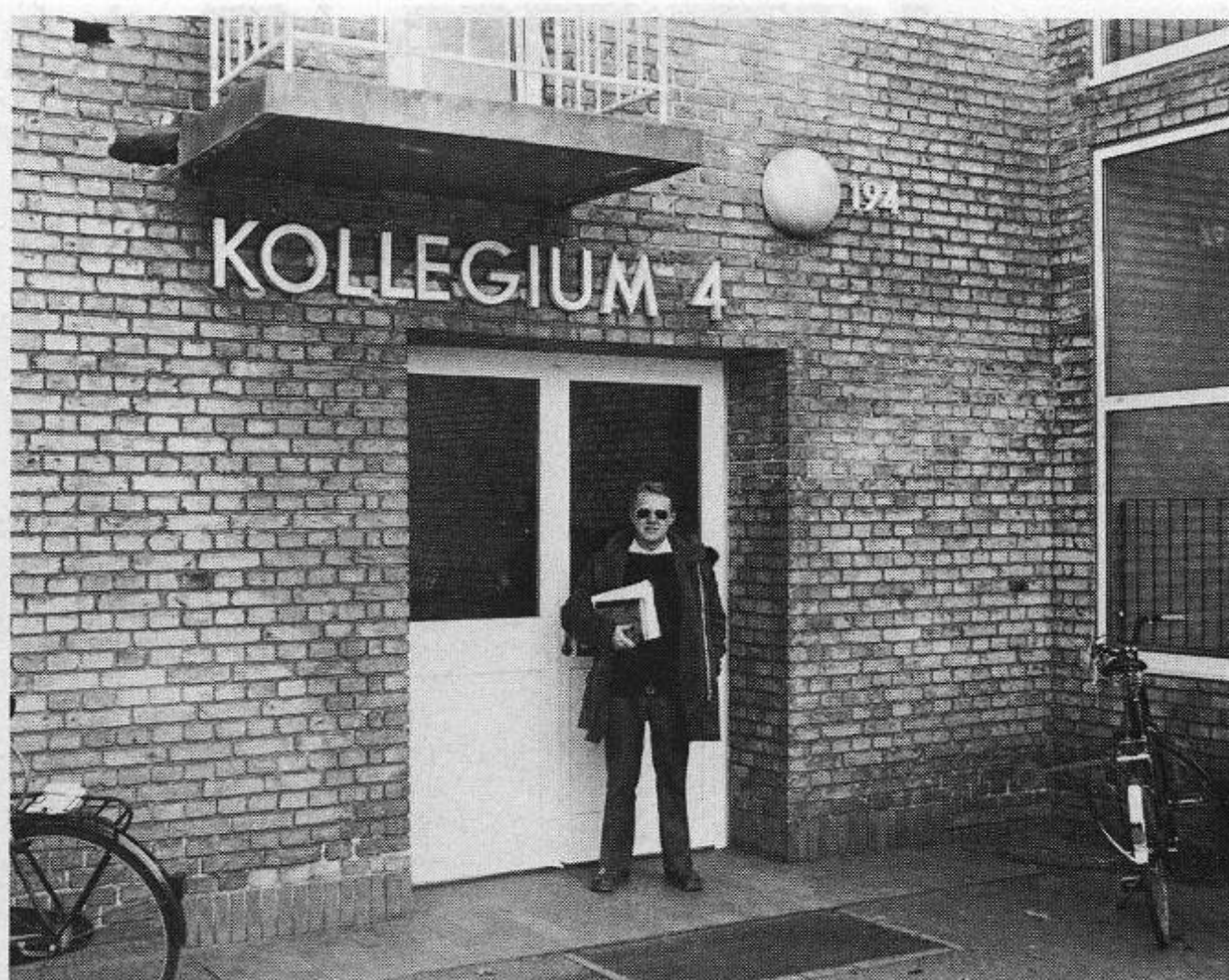
Het hoofdgebouw was zogenaamd in gebruik bij het Deutsche Wochenschau filmjournaal, in werkelijkheid echter bij de Abwehr.

Een bom viel naast het doel en vernietigde deze woning aan de Chr. Richardsweg. Mevrouw Paaski-Pedersen en haar kat kwamen daarbij om het leven.

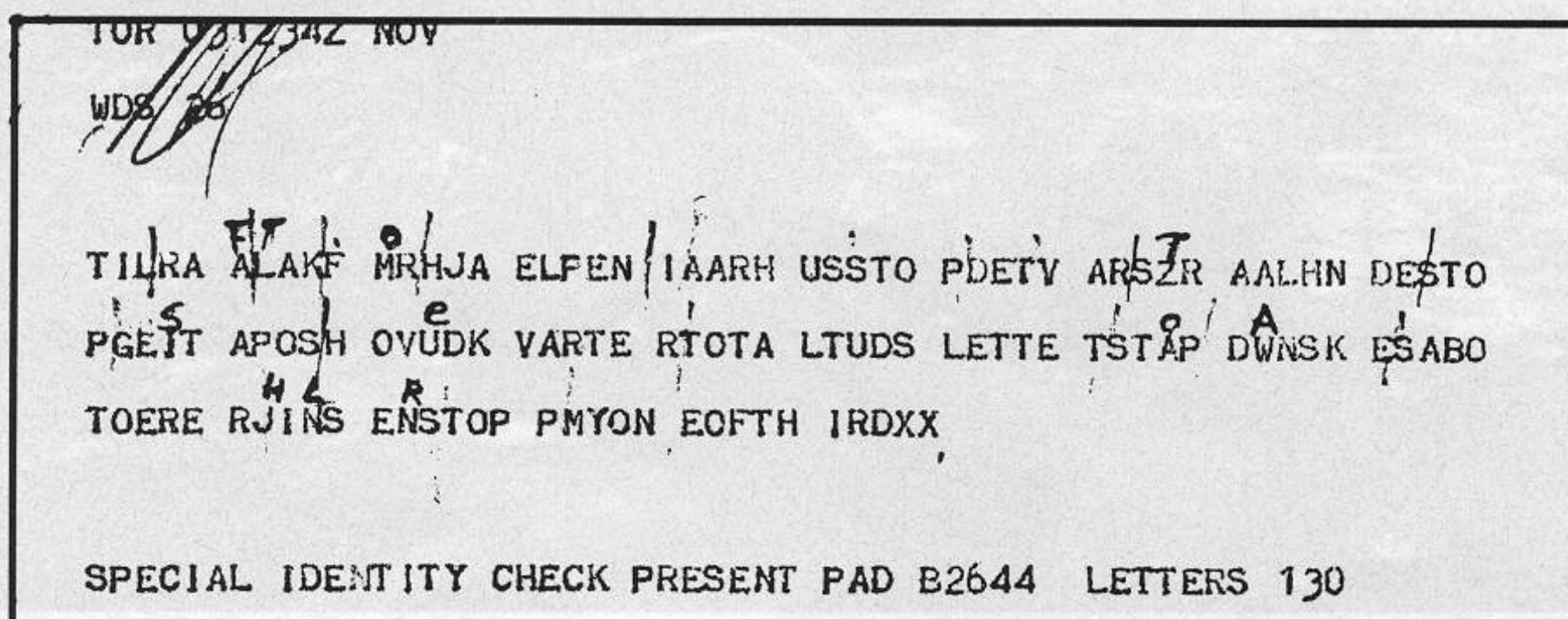
Links: De gevolgen. Het vernietigde hoofdkwartier als grimmig monument van een geslaagde operatie. De lange aarden wallen werden gebruikt om de door de Gestapo van de Deense politie gevorderde voertuigen tegen

rondvliegende scherven te beschermen. Rechts: De schrijver van dit artikel, Bent Pedersen.

land op 1 november de volgende telegrafische boodschap aan het Ministerie voor Luchtvaart in Londen"

'Gestapo Aarhus, herhaal Gestapo Aarhus STOP Gedode Duitsers ongeveer eenhonderdvijftig of eenhonderdvijfenzestig STOP Gedode Denen twintig of dertig STOP De meeste van hen verraders STOP Alle kaartsystemen verbrand STOP Wij zijn U erg dankbaar STOP'.

Het gecodeerde telegram dat vanuit Denemarken naar Londen werd verzonden: 'Aan de RAF. Veel dank voor de actie in Aarhus. Het was fantastisch. Gestapo hoofdkwartier totaal vernietigd. De Deense saboteurs groeten jullie.' Na de bevrijding gingen overlevende bemanningsleden van de drie squadrons die hadden deelgenomen aan de actie naar de universiteit, deze keer staande op de grond, om voor zichzelf de resultaten van hun werk te aanschouwen.

**'40~'45
TOEN & NU**

MISDAAD IN WOII

SCHIJNPROCES IN LUCHY

Maandag 20 mei 1940, tien dagen na de Duitse aanval in het westen. De zaken gingen toen bepaald niet goed voor de Geallieerden. De Franse en Britse strategische manoeuvre om met de linkerflank in België op te rukken teneinde aldus een verdedigingslinie te vormen langs de Dyle, bleek uit te lopen op een valstrik. Nederland had gecapituleerd en België stond op het punt om een wapenstilstand te verzoeken. De Duitse speerpunt, Panzergruppe Kleist, had de rechttervleugel doorbroken van het Franse 9e Leger en de Duitse tanks baanden zich snel een weg naar de kust. Terwijl de Fransen plannen maakten om het contact te herstellen met hun 1e Leger en met het in het noorden, door de Duitse doorbraak geïsoleerde 9e Leger, overwoog de bevelhebber van de Britse Expeditionnaire Macht (British Expeditionary Force - BEF), Lord Gort, reeds zijn strijdmacht, die evenals de twee Franse legers was afgesneden, over zee naar Engeland te evacueren. In het zuiden waren het Franse 6e en 7e Leger langs de linkerflank van de Duitse doorbraak haastig bezig de 'Weygand-Linie' in te richten.

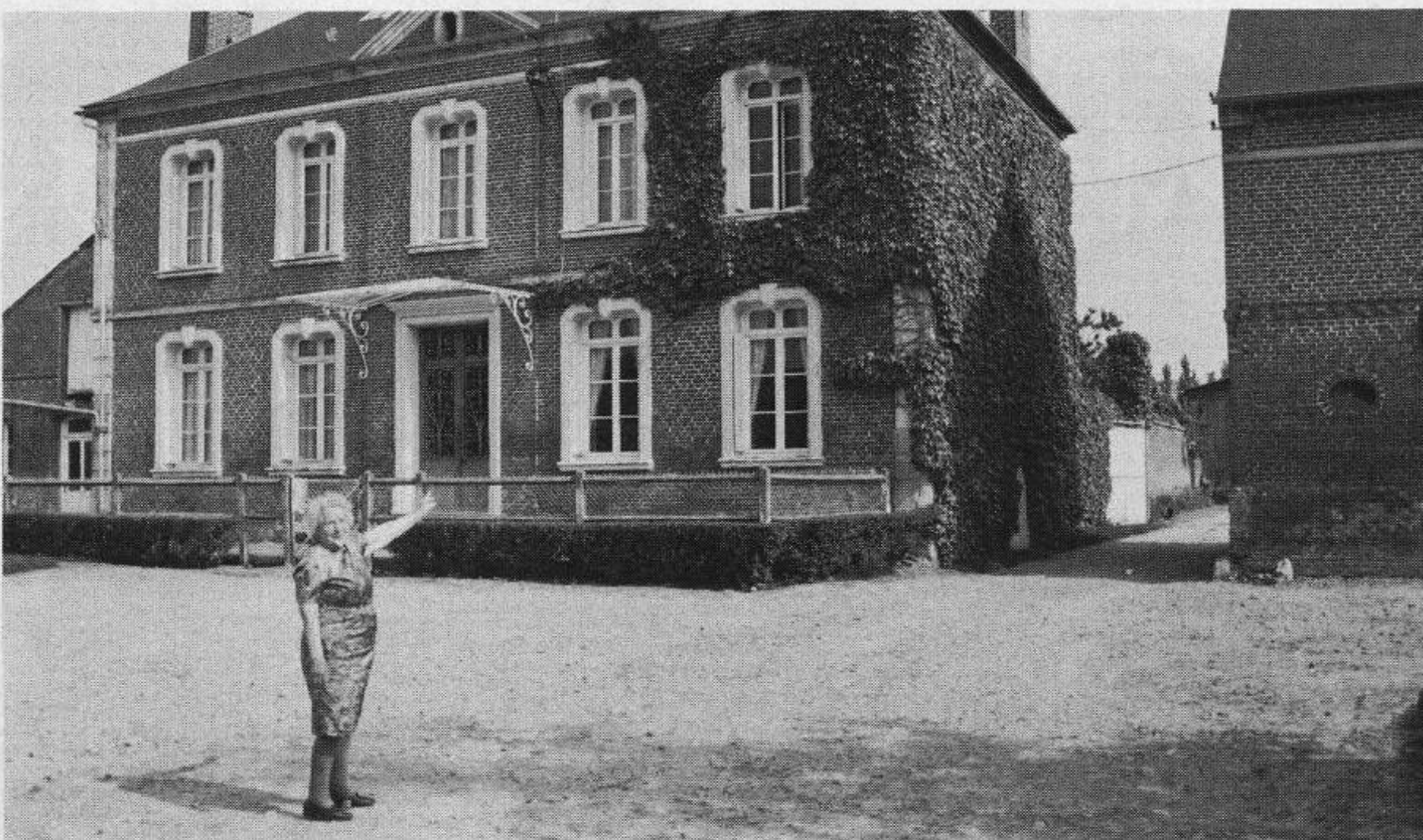
In de middag van de 20e mei vielen Heinkel He 111 bommenwerpers bij Beauvais het vliegveld Till aan. Het 5e Escadrille van Jachtgroep III/3 (Groupe de Chasse III/3) had daar z'n basis, en een twaalfstal jachtvliegtuigen van het type Morane-Saulnier 406 steeg op om de strijd aan te gaan met de bommenwerpers en de Duitse jagers die als escorte optraden (Messerschmitts Me 110). Al spoedig raakten de Duitse en Franse vliegtuigen met elkaar in gevecht. De sergeanten Edouard Le Nigen, Lucien Jeannaud, André Bekarian en Jacques Casaneuve schoten met hun toestellen bij Beauvais gezamenlijk een Messerschmitt Me 110 neer. Sergeant Le Nigen stelde vervolgens nog een Me 110 buiten gevecht bij Luchy, ongeveer 15 kilometer naar het noorden. Ook werden er twee Heinkels neerge-

schoten, maar de MS 406 van sergeant Bekarian werd eveneens geraakt, waarna de piloot zich echter met z'n parachute in veiligheid kon brengen.

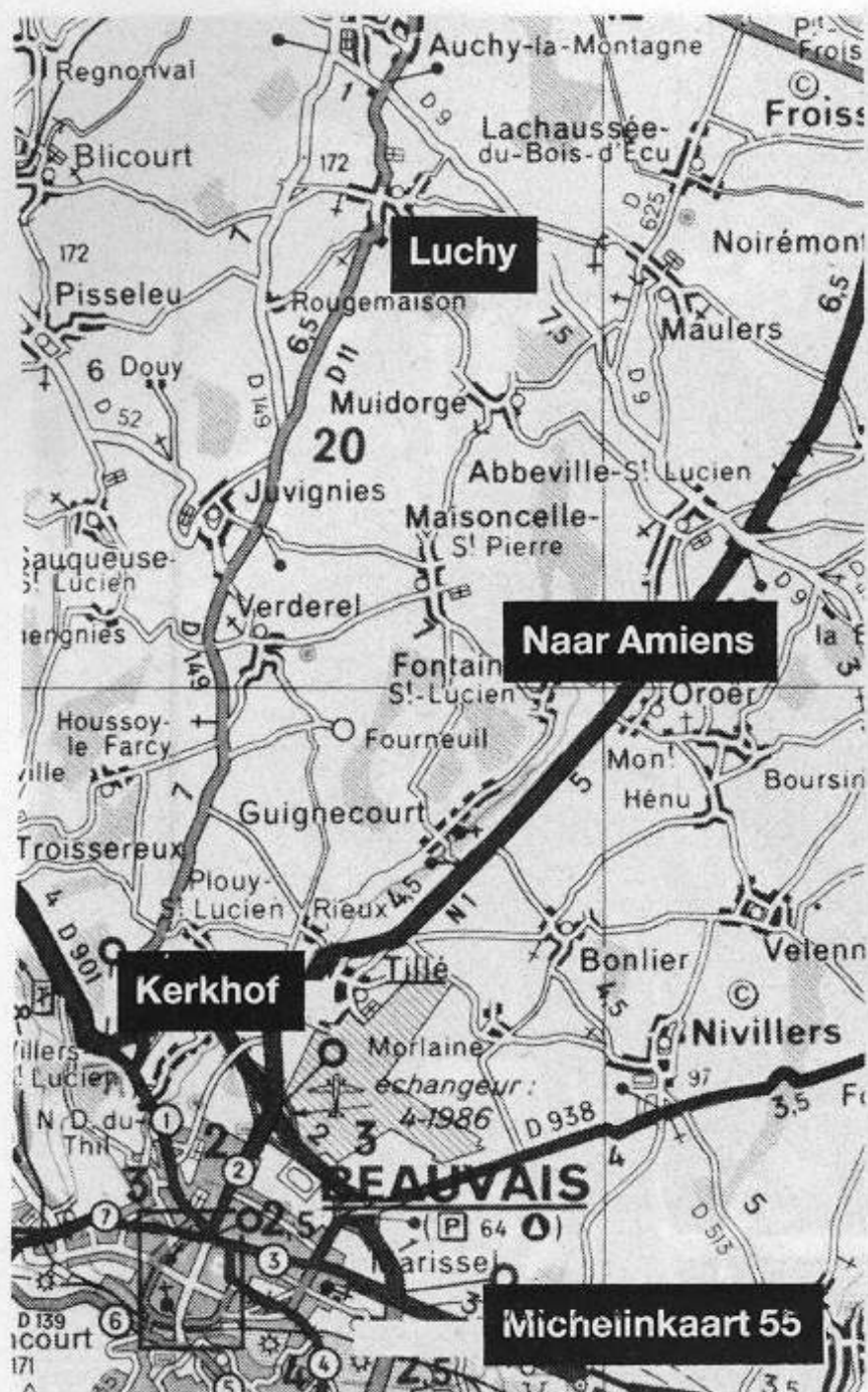
De druk van de Luftwaffe en de snelle Duitse opmars noodzaakte het 5e Escadrille op 21 mei z'n basis bij Beauvais te verruilen voor die bij Corneilles-en-Vexin. Op 24 mei werd sergeant Bekarian

DOOR JEAN PAUL PALLUD

die toen in een andere MS 406 vloog, boven het slagveld van de Somme neergeschoten, waarbij hij om het leven kwam. De MS 406 was in mei 1940 al verouderd. Het toestel was enigszins onbetrouw-

Madame Valentine Mullot wijst naar de lucht boven de boerderij in Rougemaison waar zij en haar echtgenoot de Duitse vliegers naar beneden zagen komen met hun parachutes. Alfred Mullot greep haastig zijn jachtgeweer en repte zich naar de plaats waar zij waarschijnlijk zouden neerkomen. De Messerschmitt was een paar honderd meter meer oostelijk neergestort.

De weg was verstopt met vluchtelingen en met Franse militairen, die naar het zuiden trokken. De twee bemanningsleden - een van hen was gewond - werden omsingeld en naar deze plaats aan de kant van de weg gebracht, waarop een Franse onderofficier tevoorschijn kwam, zijn pistool trok en de niet gewonde piloot, Unteroffizier Wilhelm Ross, pardoes door het hoofd schoot.

baar en had onvoldoende vuurkracht. Het escadrille ging daarom op 25 mei over op de veel effectievere Dewoitine 520, te laat echter voor André Bekarian. De Dewoitine 520 was in staat het op te nemen tegen de Messerschmitt Me 109, een jager waarover veel werd gesnoefd en opgeschept. Op dat moment was de oorlog in Frankrijk reeds op weg naar z'n voor de Geallieerden fatale afloop.

De Messerschmitt Me 110 die door sergeant Le Nigen op 20 mei was neergeschoten was omstreeks 18.00 uur neergekomen in de buurt van de weg Amiens-Beauvais, dichtbij Luchy. Het toestel was een Me 110C die behoorde tot het 9e Staffiel, III Gruppe van Zerstörer-Geschwader 26.

De dorpsbewoners van Luchy zagen het vliegtuig in z'n val, alsmede twee parachutes die afdreven in zuidelijke richting. Vanaf het erf van zijn boerderij in het tot Luchy behorende gehucht Rougemaison, zag Alfred Mullot ook de parachutes en hij besloot er op uit te gaan en een kijkje te nemen. Hoewel zijn vrouw, Valentine, hem dringend verzocht z'n jachtgeweer thuis te laten, nam hij het toch mee en liep over de akkers in de richting van het neergestorte vliegtuig. Enkele dagen eerder had de burgemeester van Luchy bekendgemaakt dat de Préfecture had verordonneerd dat de dorpingen de spoorweg ten westen van Luchy moesten beschermen tegen mogelijke sabotage door leden van de 5e Colonne. Slechts gewapend met hun jachtgeweren hadden bewoners uit de omgeving verscheidene nachten de spoorlijn bewaakt, maar niemand had enig lid van de 5e Colonne gezien. Toen hij de parachutes zo dicht bij z'n huis zag neerdalen, voelde Alfred Mullot het als z'n plicht de twee mannen aan te houden.

Het vliegtuig was enkele honderden meters ten oosten van de weg neergekomen en de twee vliegers precies aan de andere kant, in een akker gelegen tussen de weg en Rougemaison. De weg zelf was vol met eenheden van het Franse leger die in zuidwaartse richting terugtrokken, en met mensen die voor de oprukkende Duitsers op de vlucht waren. Sommige Franse legereenheden vormden een ordelijk geheel, maar andere waren niet meer dan troepjes achterblijvers die van hun eenheid waren afgesneden. Onder deze laatsten was de sergeant 1e kl Georges Marouard van het 106e Regiment Veldartillerie die, voordat hij opdracht kreeg terug te trekken, vijf dagen had gevochten in Nouzonville aan de Maas. Hij werd krijgsgevangen gemaakt, maar wist te ontsnappen en na vijf avontuurlijke dagen, bevond hij zich op weg naar het zuiden, en hij probeerde een officier te vinden die hem nadere bevelen zou kunnen geven. Toen hij Rougemaison naderde zag hij een groepje mannen, zowel burgers als militairen, die de twee Duitse vliegers vanuit de akker naar de weg brachten. Een van hen, lang en blond, was ongedeerd, maar de ander was er slecht aan toe en moest worden gedragen. Plotseling trok in de menigte een Franse onderofficier een pistool en schoot de niet

gewonde man door het hoofd die terstond dood neerviel. Georges Marouard protesteerde hevig, maar voor de meeste mensen, het merendeel vluchtelingen uit België en het noorden van Frankrijk die het beschieten en bombarderen van de overvolle wegen door de Duitsers hadden meegemaakt, was het niet meer dan een gerechte straf voor een van deze 'kindermoordenaars'. Georges Marouard besefte plotseling dat hij in groot gevaar verkeerde, aangezien men hem zou kunnen beschouwen als een lid van de 5e Colonne. Zijn interventie redde in ieder geval echter wel het leven van het andere Duitse bemanningslid.

Alfred Mullot wist hier allemaal niets van toen hij de weg bereikte. Er stonden op dat moment ongeveer tweehonderd mensen bij het neergestorte vliegtuig, sommigen plaatselijke bewoners, maar ook vele voorbijtrekkenden die een ogenblik bleven kijken toen zij de plek passeerden. Hij zag het wrak van het vliegtuig, het dode lichaam van de ene vlieger aan de kant van de weg, en de twee verlaten parachutes op de akker. Mullot hielp de gewonde man naar de auto dragen die hem naar het ziekenhuis in Beauvais zou brengen. Daarna keerde hij terug naar z'n boerderij. Toen z'n vrouw vroeg: 'Heb je ze te pakken gekregen?', ant-

Toen monsieur Mullot de weg had bereikt had zich een menigte gevormd rondom de Duitsers, van wie er een, naar hij zag, dood was. Hij hielp de gewonde man naar een auto dragen voordat hij naar de boerderij terugkeerde. Feitelijk zou hiermee de zaak zijn afgedaan; in een tijd waarin het leven van een mens weinig waard was, zou de dood van een Duitser niet veel opzien hebben gebaard, temeer niet waar het ging om een Duitser van de Luftwaffe die de vluchtelingen bestookte met bommen en beschietingen. Een paar dagen later moesten de Mullot's zelf op de vlucht naar vrienden in het zuiden. Pas na hun terugkomst twee maanden later ondervonden zij de terugslag van de gebeurtenissen van maandag 20 mei. Dit deel van Frankrijk was nu bezet en de Duitsers probeerden er achter te komen wat het geïsoleerde graf langs de weg had te betekenen. Alfred Mullot werd er bij betrokken omdat hij een geweer bij zich had gehad. Hij werd naar het stadhuis van Luchy gebracht om te worden ondervraagd (boven) door een jurist van de Luftwaffe - een Oberkriegsgerichtsrat (let op de sterren in plaats van de wings op zijn kraag). Een Feldgendarme (met helm) kijkt toe.

woordde hij niet meer dan: 'Neen, dat was al gebeurd'.

Op 23 mei werd de vlieger van de Messerschmitt Me 110, Unteroffizier (sergeant) Wilhelm Ross, aan de kant van de weg begraven. Een paar dagen later was de militaire situatie zo catastrofaal geworden voor de Fransen dat burgers naar het achterland moesten worden geëvacueerd. De familie Mullot verliet Luchy zuidwaarts in de richting van Culan, dat zelf weer ten zuiden lag van Bourges in het departement Cher, alwaar zij vrienden hadden. Alfred Mullot en zijn vrouw hadden elk een auto tot hun beschikking waarmee zij hun vier kinderen en drie andere mensen in betrouwbare veiligheid konden brengen.

Enkele weken later had Frankrijk de oorlog verloren en eind juli, de Duitsers zaten nu inmiddels overall, reden de Mullots zonder moeilijkheden te ondervinden naar hun boerderij in Luchy terug. Toen zij op 30 juli daar aankwamen bleek hun dat een van de boerenarbeiders hun afwezigheid had aangegrepen zich in hun huis te installeren. De man had wat schade aangericht, vooral in de kelder waaruit reeds dozijnen flessen wijn waren verdwenen. Een hevige woordenwisseling volgde en op staande voet ontsloeg Mullot de man die op woedende toon allerlei bedreigingen uitte.

Na dit incident leek voor de Mullots het leven weer op de oude voet verder te zullen gaan, maar al op 2 augustus reed een stel Duitsers het erf van de boerderij op, vergezeld van een vrouw die als tolk fungeerde. De Duitsers vroegen naar Alfred Mullot en zeiden dat zij waren gekomen met het doel hem naar het stadhuis te brengen 'om hem daar wat vragen voor te leggen'. Hijzelf noch iemand anders in het dorp had ook maar enig idee waarover hij zou worden ondervraagd. Mullot werd onmiddellijk meegenomen, maar hij werd niet naar het stadhuis in Luchy gebracht maar naar de Kommandantur in Beauvais. Daar vernam hij dat hij ervan werd beschuldigd Wilhelm Ross te hebben gedood. De Duitsers vertelden hem dat zij wisten dat hij ter plekke met een geweer aanwezig was geweest en dat de piloot was gedood door een kogel. Mullot legde uit dat hij een jachtgeweer bij zich had gehad en geen geweer, maar dat maakte voor de Duitsers geen verschil. Hoewel hij er geen bewijs voor had kwam Mullot tot de conclusie dat de ontslagen

Beschuldigd van moord werd monsieur Mullot voor een krijgsraad gebracht die zich had geïnstalleerd voor de kerk van Luchy en werd gepresideerd door de Oberkriegsgerichtsrat. Aan het eind van de tafel maakt een Kriegsgerichtsinspektor aantekeningen. De beschuldigde staat tussen twee Feldgendarmes (politie-insignes op de mouw en de ringkraag om de nek).

boerenarbeider hem moest hebben aangewezen als de dader. Na enkele dagen in Beauvais te zijn opgesloten, werd hij overgebracht naar Gent in België.

Begin september werd hij weer teruggebracht naar Beauvais. Op 12 september, nadat de Duitsers hem z'n eigen kleren weer hadden gegeven die ze hadden laten stomen en persen, werd hij naar Luchy overgebracht om op het dorpsplein voor een Duitse krijgsraad terecht te staan. Hoewel de Duitsers de dag tevoren nogal wat publiciteit hadden gegeven aan de komende rechtszitting, in de hoop veel publiek te zullen trekken, was de bewuste dag het dorp echter volledig verlaten. Alfred Mullot had niet willen ingaan op een voorstel van de Duitsers

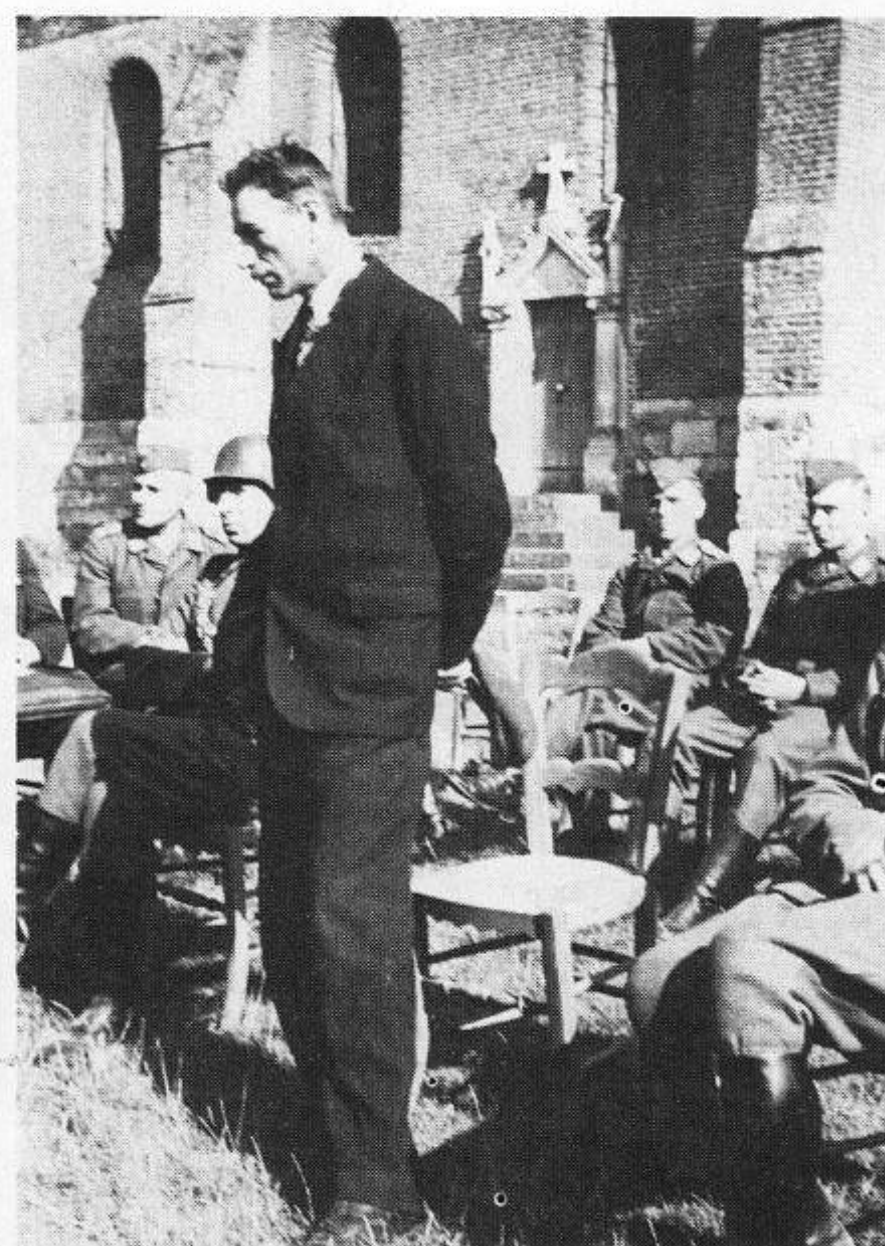
zijn vrouw als getuige op te voeren. Hij stond dan ook alleen voor een aantal Duitse officieren, de meesten van hen van de Luftwaffe. De overlevende maar gewonde andere inzittende van het vliegtuig die de boordschutter was geweest, trad op als getuige. Hij liep met een stok aangezien de verwondingen aan zijn been nog niet helemaal waren genezen. De burgemeester van Luchy, monsieur Léon Fleury was ook aanwezig, evenals diens zoon en twee andere burgers. Een Duitse fotograaf, genaamd Richter, nam foto's waarvan er enkele zouden verschijnen in een pamflet gedateerd 20 september, dat in de omgeving zou worden verspreid. Alfred Mullot werd erin gebrandmerkt als een ongeuniformeerde die op soldaten had ge-

Waar een man eens terechtstond - zonder de foto's van de rechtszitting in de open lucht zou niemand dit op zo'n omwaarschijnlijke plek hebben verwacht.

De gewonde boordschutter, voldoende hersteld om te kunnen lopen met een stok, was aanwezig om te getuigen en ondanks het feit dat hij de beklagde niet herkende als de moordenaar, werd Alfred Mullot ter dood veroordeeld. In oktober 1940 werd die straf omgezet in vijf jaar dwangar-

beid, maar het jaar daarop werd hij vrijgelaten. Hij keerde terug naar Luchy waar hij in januari 1980 overleed en werd bijgezet in het familiegraf in Lachausse, drie kilometer ten oosten van Luchy.

schoten en het pamflet droeg dan ook als kop: 'Franc-Tireur staat terecht voor de krijgsraad'. De boordschutter kon Mullot niet identificeren en zei dat hij hem niet herkende. De burgemeester vertelde dat hij instructies had ontvangen van de Préfecture de spoorlijn door gewapende mannen te laten bewaken maar, of omdat hij nimmer in werkelijkheid een dergelijk opdracht had gekregen, of louter uit angst voor de bezettende macht, verzuimde hij de krijgsraad het document te tonen waarin de desbetreffende opdracht was vervat. Een van de twee burgers (hij behoorde niet in het dorp thuis en tot op vandaag is niemand in staat te zeggen wie hij was) bevestigde dat Alfred Mullot met een 'geweer' naar de plek was gegaan waar het vliegtuig was neergestort. Dat was slechts gedeeltelijk waar; maar dergelijke 'bewijzen' werkten wel ernstig in het nadeel van de beklagde. De Duitsers verspilden geen tijd om te onderzoeken of Wilhelm Ross was gedood door een kogel, of door hagel uit een jachtgeweer en binnen een uur hadden zij hun vonnis gereed. Alfred Mullot werd ter dood veroordeeld. Of zij overtuigd waren van zijn schuld of dat zij een voorbeeld wilden stellen, valt onmogelijk te bepalen.

Aan het eind van het proces vroeg Mullot of hij naar z'n huis kon worden gebracht om daar wat kleren op te halen. Hierin stemden de Duitsers toe en op de boerderij gekomen gingen een paar soldaten mee naar binnen om hem in het oog te houden. Madame Mullot vroeg haar man wat zij hadden gezegd dat er met hem ging gebeuren. Wetende echter hoe moeilijk het zou zijn het aan zijn vrouw te vertellen, nam hij z'n toevlucht tot een leugentje om bestwil en antwoordde: 'Ik kon ze niet verstaan, ze spraken alleen maar Duits. Ik zal beslist niet terug zijn voor het einde van de oorlog.' En met deze woorden scheidden zij van elkaar.

Madame Mullot, die nog onwetend was van wat er was gebeurd, voelde wel dat er wat vreemds was in de manier waarop de mensen in het dorp haar benaderden, alsof iedereen haar wilde troosten, maar haar ook tegelijkertijd wilde ontwijken. Zij wendde zich daarom tot de Kommandantur in Beauvais waar haar zonder omwegen werd meegedeeld dat haar man tot de doodstraf was veroordeeld. Na dit te hebben gehoord vocht zij als een bezetene om het leven van haar man te redden. Zij ging naar de Préfecture, naar de bisschop in Beauvais en naar de wapenstilstandscommissie (Commission d'Armistice) in Parijs, waar zij overal duidelijk maakte dat haar man de Duitser niet had doodgeschoten.

Alfred Mullot was opnieuw naar Gent overgebracht, en begin oktober werd het doodvonnis gewijzigd in vijf jaar dwangarbeid. De Duitsers waren er tegen die tijd blijkbaar achter gekomen dat hij onschuldig was, maar zij wilden dit niet ruiterlijk erkennen. Mullot werd in aansluiting daarop naar een gevangenis in Rheinbach in Duitsland vervoerd.

Somber gestemd omdat hij in een cel werd opgesloten, vroeg hij of hij buiten de gevangenis arbeid mocht verrichten. In juni 1941 werd hij tenslotte op een boerderij tewerkgesteld vanwaar hij 's avonds naar de gevangenis werd teruggebracht. Zo verlieten vijf maanden totdat hij in december, terugkomend in de gevangenis van zijn werk, bij de directeur werd geroepen die hem meedeelde: 'Alfred Mullot U gaat morgen niet naar Uw werk, U wordt vrijgelaten!' Er was geen andere reden voor deze beslissing dan dat de Duitsers thans volledig overtuigd waren van z'n onschuld en hem daarom, met de minst mogelijke ruchtbaarheid, de vrijheid hergaven. Voor het eind van het jaar, nog op tijd voor kerstmis, was hij terug op z'n boerderij en de resterende drie jaar van de Duitse bezetting bracht hij door zonder verdere moeilijkheden.

Bij de bevrijding in 1944 liet Alfred Mullot wijselijk iedere wraakgedachte varen tegen de burgemeester van Luchy die weinig of niets had gedaan om hem uit handen van de Duitsers te houden. Ook besloot hij niets te ondernemen om te trachten zich te wreken op de man die hem, naar hij vermoedde,

bij de Duitsers had aangebracht. Dat deze man het toen erg moeilijk had omdat diens zoon ergens in Duitsland in een concentratiekamp zat, zou wel eens de reden kunnen zijn geweest dat hij van mening was dat de man genoeg had geleden en z'n trekken thuis had gekregen.

De boordschutter, wiens naam jammer genoeg niet bekend is, bij het graf langs de weg. Wilhelm Ross werd in 1942 naar een Duits oorlogskerkhof in Beauvais overgebracht. Nu ligt hij tussen zijn 1.597 landgenoten in blok 2, rij 4 graf 101 (zie foto achterplaat). De foto's uit die tijd werden gemaakt door een Propaganda Kriegsbericht, genaamd Richter. Zij bevinden zich nu in de ECP Armes collectie in Parijs.

UFFZ·WILHELM
ROSS
27·1·17 + 20·5·40
GEFR·HERBERT
GRAF
30·5·06 + 11·6·40